

Debreceni Egyetem
Gyermekeknevelési és Felnőttképzési Kar

Rákó Erzsébet

SZOCIÁLPEDAGÓGIA ÉS MÓDSZEREK

Rákó Erzsébet
Szociálpedagógia és módszerek

DUPress

Debreceni Egyetemi Kiadó
Debrecen University Press
2016

Lektor:
Kissné Dr. Korbuly Katalin

ISBN 978-963-318-568-1

© Debreceni Egyetemi Kiadó Debrecen University Press,
beleértve az egyetemi hálózaton belüli elektronikus terjesztés jogát is

Kiadta a Debreceni Egyetemi Kiadó, az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja
www.dupress.hu

Felelős kiadó: Karácsony Gyöngyi
Készült a Debreceni Egyetemi Kiadó nyomdaüzemében, 2016-ban

Tartalomjegyzék

ELŐSZÓ	4
1. A SZOCIÁLPEDAGÓGIA SZÜLETÉSE, NAGY ALAKJAI.....	5
1.1. A SZOCIÁLPEDAGÓGIA, MINT DISZCIPLÍNA	8
1.2. A SZOCIÁLPEDAGÓGUS KÉPZÉS MAGYARORSZÁGON	14
1.3. KÉPZÉSI CIKLUSOK ÉS SZOCIÁLPEDAGÓGIA.....	18
2. KUTATÁSOK A SZOCIÁLPEDAGÓGIÁBAN – KÉPZÉS, ELHELYEZKEDÉS..	23
2.1. A SZOCIÁLPEDAGÓGUSOK ELHELYEZKEDÉSE – DIPLOMÁS PÁLYAKÖVETŐ.....	28
3. SZOCIÁLPEDAGÓGIAI SZÍNTEREK, KLIENSEK, MÓDSZEREK.....	35
3.1. A SZOCIÁLPEDAGÓGIA FELHASZNÁLÓI CSOPORTJAI, KLIENSEK.....	36
3.2. A SZOCIÁLPEDAGÓGIÁBAN ALKALMAZOTT MUNKAFORMÁK, MÓDSZEREK	38
4. MEDIÁCIÓ A GYERMEKVÉDELEMBEN	49
4.1. A KONFLIKTUS FOGALMA, LEHETSÉGES KIMENETEI	49
4.2. ALTERNATÍV VITARENDEZÉSI ELJÁRÁSOK – MEDIÁCIÓ.....	54
4.3. A CSALÁDI KÖZVETÍTÉS	62
4.4. A GYERMEKVÉDELMI KÖZVETÍTŐI ELJÁRÁS	69
4.5. A GYERMEKVÉDELMI MEDIÁCIÓ SZÍNTEREI.....	72
5. ESETEK A GYERMEKVÉDELMI MEDIÁCIÓBAN	85
6. FELHASZNÁLT IRODALOM	113

Előszó

Az alábbi kötet megírásakor az a cél vezetett, hogy betekintést nyújtsak a szociálpedagógia történetébe, a képzés sajátosságaiba, a szociálpedagógiához kapcsolódó kutatásokba. Rövid összefoglalást készítettem a szociálpedagógiában alkalmazható munkaformákról, módszerekről. Ehhez a témához a szociális munka területén megfelelő szakirodalom áll rendelkezésre, így elsősorban azoknak a sajátosságoknak a bemutatására törekedtem, – főként az utóbbi időben megjelent szakirodalmak alapján –, amik a szociálpedagógiai munka jellegzetességeit adják. A szociálpedagógiában alkalmazott módszerek közül a mediáció módszerét kívántam részletesen bemutatni, elsősorban a gyermekvédelmi színtérre fókuszálva. A gyermekvédelmi mediációs esetek részben saját tapasztalat, részben dokumentumok alapján kerültek elemzésre.

Reményeim szerint a kötet olvasói hasznos információkhoz jutnak a szociálpedagógiáról és a gyermekvédelmi mediáció ágas-bogas megvalósítási lehetőségeiről.

A szerző

1. A szociálpedagógia születése, nagy alakjai

A szociálpedagógia létrejöttét a XIX. századi társadalmi gazdasági változások tették szükségessé. Az ipari forradalom jelentős társadalmi változásokat eredményezett. A gyárnegyedek kialakulásával előtérbe került a gyermekek és a nők munkába állítása, gazdasági kizsákmányolása. A szociális biztonság iránti igény fokozódott, kialakult és megerősödött a munkásmozgalom Angliában, Franciaországban és az USA-ban. A szociális intézkedések keretében munkásvédelmi törvények jöttek létre, és előtérbe került a gyermekvédelem. Megjelentek a gyermekmunkával kapcsolatos törvények, felismerték, hogy a gyermekek a jövő szempontjából fontosak, ezért biztosítani kell az egészséges fejlődésükhöz szükséges feltételeket, valamint az oktatásba való bekapcsolódásukat.

Mindezek a jelenségek indokolták a gyermekvédelmi problémák kezelését, amit a szociálpedagógia is zászlajára tűzött.

A szociálpedagógia kifejezés német eredetű, az első megjelenése Karl Mager (1810–1858) nevéhez köthető. Karl Mager a szociálpedagógia kifejezést 1844-ben használta először, a szociálpedagógiát az individuálpedagógiával szemben alkotta meg. Fontosnak tartotta a nevelésben a közösséget és az állam szerepét. Szerinte a szociálpedagógia egyfajta társadalmi nevelés, amely nemcsak a gyermek- és ifjúkorral foglalkozik. (Sárkány, 2011)

Diesterweg 1850-ben használta a fogalmat „Útmutató német tanárok képzéséhez” című művében.

A szociálpedagógia a pedagógia területén Paul Natorp (1854–1924) munkássága nyomán jelent meg. Szociálpedagógia című művét 1899-ben adták ki, amiben megfogalmazza, hogy a nevelés legfőbb feladatának az akarat nevelését és általa az ember lényének minden irányú harmonikus kiművelését tekinti. Az értelem és akarat nem önálló tényezők, hanem a tudat különböző irányai. Natorp az akarat nevelését tartja a legfontosabb nevelői feladatnak. (Mészáros-Németh-Pukánszky, 1999.)

Natorp hangsúlyozza, hogy a társadalmi környezet nélkül nem lehetséges a nevelés. „A szociálpedagógia fogalma annak alapvető beismerése, hogy egyrészt az egyén nevelése minden fontos szempontból az adott társadalmi feltételek függvénye, másrészt pedig az emberi, közösségi és társadalmi élet alakítása alapjaiban feltételezi az abban részt vevő egyének megfelelő neve-

lését. Eszerint az egyén és minden egyén végső és átfogó nevelésének, mint feladatnak szintén ehhez kell igazodnia. Tehát a képzés társadalmi feltételei, továbbá a társadalmi élet képzési feltételei képezik ennek a tudománynak a tárgyát. Ezeket nem két egymástól elválasztható feladatnak tekintjük, hanem egyetlenként fogjuk fel. A közösség ugyanis csak az egyének egyesülése révén létezik, és ez az egyesülés ugyanakkor csak az egyes tagok tudatában található meg. Ezért a végső törvény mindkettejük, az egyén és a közösség számára egy és ugyanaz.” (Natorp, 1925. 55.)

A szociális kérdést Natorp nem az anyagi szegénységben, hanem a társadalmi együttélés elsivárosodásában látta. Fontosnak tartotta a közösségépítést, mivel az ember egyedül a társadalom által válhat emberré. (Kozma-Tomasz, 2000)

A szociálpedagógia fejlődésére jelentős hatással volt a XIX. században önálló tudományként megjelenő szociológia. „A nevelés társadalmi meghatározottságának hangsúlyozása az új tudományos diszciplína a szociológia létrejöttével vált egyre jelentősebbé, mely megközelítés már Comte nevelésfelfogásában is erőteljesen érvényesült. A nevelés és a társadalom kapcsolatát hangsúlyozó szociálpedagógia és ezt követően az önálló nevelés-oktatás-szociológia megalapozása Dewey mellett a tudomány olyan klasszikusainak nevéhez fűződik, mint az amerikai szociológia megalapozója, Lester F. Ward (1847–1913), valamint a francia Emile Durkheim Mindketten erőteljesen hangsúlyozták a nevelésnek a modern társadalom fejlődésében betöltött jelentős szerepét, a nevelés társadalmi meghatározottságát, kiemelve a nevelés társadalmi (fait social) jellegét és csupán individuális oldalról történő megközelítésének tarthatatlanságát.” (Mészáros-Németh-Pukánszky, 1999. 257.)

A szociálpedagógia jeles képviselője Herman Nohl (1879-1960), akit a szellemtudományi szociálpedagógia atyjaként tartanak számon.

A neveléstudomány részének tekintette a szociálpedagógiát. Elfogadta Bäumer azon megfogalmazását, hogy szociálpedagógia mindaz ami „nevelés, de nem iskola és nem család”.

Nohl szerint szociálpedagógia terepe az ifjúsággondozás és ebből fakadóan az a feladata, hogy a gyerekek problémáival foglalkozzon, segítse a felnövő gyerekek társadalmi integrációját, segítse az érdekképviselő megvalósítását. (Nohl, 1965)

Sárkány (2011) Nohl szociálpedagógiai munkásságának három elemét emeli ki, ezek a következők: „A pedagógiát a szellemtudomány értelmében vett tudományként fogta fel. Pedagógiai munkásságának lényeges teljesítmé-

nye a pedagógiai viszony leírása. Értelmezése szerint a szociálpedagógia a nevelés harmadik színtere.”(Sárkány, 2011, 53.)

Nohl értelmezésében a szociálpedagógia, mint a nevelés harmadik színtere az ifjúságjóléti intézményeket jelenti. A szociálpedagógiát az ifjúság szükségletei hívták életre, a szükségletek kielégítését biztosító intézmények megteremtése a szociálpedagógia feladata. (Sárkány, 2011)

Nohl jelentős mértékben hozzájárult a szociálpedagógia professzionalizációjához, mind elméleti, mind gyakorlati munkássága révén. A szociálpedagógia feladatának az egyénekben, családokban és közösségekben rejlő öngyógyító képesség fejlesztését tekintette. Az új típusú ifjúsági munkát az új állami ifjúsági hivatalok intézményére alapozva kívánta létrehozni. (Kozma, 2007)

Gyakorlati tevékenységet fejtett ki az 1925-ben létrehozott Szociális Munka Céhe elnevezésű szervezetben.

Nohl szociálpedagógia felfogása több tekintetben is eltér a Natorpétól. Ennek egyik megnyilvánulása az állami szerepvállalás értelmezésének különbözősége a szociális problémák kezelésében. Natorp véleménye szerint, ha az állam túl nagy szerepet kap a szociális problémák megoldásában, akkor az a problémák eldologiasodása révén egy egészségtelen fejlődéshez vezet. Nohl pedig éppen az állami szerepvállalás révén a jóléti állam megvalósításának híve. Natorp kiemelt fontosságot tulajdonít a közösségi általi nevelésnek, Nohl gondolkodásának középpontjában pedig a pedagógiai kapcsolat áll. Értelmezésében a pedagógiai kapcsolat a nevelő és a nevelt közötti kapcsolatot jelentette.

A szociálpedagógia következő jelentős gondolkodója Klaus Mollenhauer (1928–1998) aki a szociálpedagógia lényegét abban látta, hogy lehetővé kell, tegye az egyének integrálódását a társadalomba. Nem értett egyet Nohl követőivel, akik a nevelő és nevelt közti személyes kapcsolat fontosságát hangsúlyozták. Egyike volt azoknak, akik a kliensek tényleges életvilága iránt mutatnak érdeklődést, és ez az érdeklődés a modern szociálpedagógia egyik jellemzője. Elsők között mutatott rá arra, hogy a szociálpedagógia kliensévé válni rétegspecifikus dolog. (Mollenhauer, 1987)

Sárkány (2011) Mollenhauer szociálpedagógia felfogásának két aspektusát különbözteti meg. Egyrészt más pedagógiákkal szemben a szociálpedagógia a nevelési nehézségeket a társadalom által kiváltott problémákkal együtt szemléli. Másrészt a szociálpedagógia, mint az ifjúságsegítés elmélete és

gyakorlata a felnőtté válást segíti szakmai tevékenységével. A szociálpedagógia funkciói a védelem, gondozás, tanácsadás.

Mollenhauer később született műveiben is megjelenik a szociálpedagógiai tartalom. Így az Elfelejtett kapcsolatok című könyvében olyan kérdésekre keresi a választ, hogy hogyan hatnak az idősebb generációk a fiatalokra, hogyan tudjuk támogatni a gyerekeket a hatékony problémamegoldásban, milyen mintát kellene adni a gyerekeknek, hogyan tudjuk segíteni a gyerekek identitásának kialakulását.

1.1. A szociálpedagógia, mint diszciplína

Diesterweg nem határozta meg pontosan a szociálpedagógia fogalmát és ez a bizonytalanság máig ható.

Hämäläinen (2003) szerint a szociálpedagógia fogalmi megközelítésében alapvető elemként kell kezelni azt a tényt, hogy a nevelésen keresztül befolyásolni tudjuk a társadalmi környezetet.

Bäumer határozta meg a szociálpedagógia legismertebb, – a szakirodalomban leginkább használt – fogalmát, mi szerint szociálpedagógia mindaz, ami nevelés, de nem iskola és nem család.

Schlieper (1964) hangsúlyozza, hogy bár a szociálpedagógia közkeletű fogalom nem tartozik hozzá egyértelműen meghatározott tartalom.

A különböző szerzők szociálpedagógia értelmezését áttekintve megállapítható, hogy a diszciplína két fő jellemző vonása, egyrészt az, hogy a neveléstudományon belül alakult ki, másrészt, hogy a szociális munka erőteljesen hatott rá így új tudománnyá fejlődött. A szociálpedagógia tartalmát tekintve mind a szociális munka, mind a neveléstudomány egyformán fontos alkotóelemét képezi.

Tuggener (1971) szerint a szociális munka ismeretek olyan együttesét jelenti, amelyek tartalmi különböző tudományterületekről származnak. 1945 után terjedt el Európában az amerikai „social work”. Elsőként a „case work” az egyéni segítségnyújtás, majd az ’50-es évektől a „social group work” a szociális csoportmunka, illetve a szociális közösségi munka vált egyre ismertebbé. Német nyelvterületen két befogadó bázisa volt ezeknek az ismereteknek a szociális munka és a szociálpedagógia. A szociálpedagógia fogalmának értelmezése során Tuggener kiemeli, hogy a szociális munkával összehasonlítva nem tud annyira egyértelműen intézményi megfelelőkre hivatkozni,

mint például a szegénygondozás. Jelentős hatással volta szociálpedagógiára az ifjúsági mozgalmak szellemi impulzusa, amelyek felébresztették a szegénygondozás pedagógizálásának igényét.

A szociális munka és a szociálpedagógia meghatározása körüli vita elsősorban Németországban bontakozott ki. A véleménykülönbségek négy csoportja a következő:

1. a szociális munka és a szociálpedagógia lényegében azonos
2. a szociális munka és a szociálpedagógia illetve pedagógia egymással összeegyeztethetetlen
3. a szociális munka és a pedagógia hangsúlyozásukban elkülöníthetők egymástól
4. a szociális munka és a szociálpedagógia fejlődésük során közelítenek egymáshoz. (Tuggener, 1971)

A szociális munkát és a szociálpedagógiát azonosnak tartó gondolkodók hivatkozási alapja az alkalmazott módszerekben rejlik. A szociálpedagógiában alkalmazzák a szociális munka munkaformáit, így az egyéni esetkezelést, a csoportokkal, közösségekkel végzett szociális munkát, ennek alapján úgy tűnhet, hogy a két terület azonos.

A szociális munka és a szociálpedagógia összeegyeztethetetlen Fischer szerint, aki kétségbe vonja a szociális gondozás pedagógiai jellegét. A szociális munkát szükségesnek tartja, de magát a tevékenységet nem tartja a nevelés fogalmába besorolhatónak.

A szociális munka Mollenhauer (1987) szerint olyan terület, amelyben a segítségnyújtás és a nevelés fogalmai konfrontálódnak. A segítségnyújtást tekinti tágabb fogalomnak, ami lehetővé teszi, hogy a nevelés gazdagabbá váljon a segítségnyújtás által. Ezzel ellentétben a segítségnyújtásnak nem minden esetben kell pedagógiai elemet tartalmaznia.

A szociálpedagógia és a szociális munka egymáshoz közelítése jelenik meg Pfaffenberger konvergencia elméletében. A társadalmi segítségnyújtást rendszerként értelmezi, aminek részterülete a szociális munka és a szociálpedagógia. Konkrétan a nevelés és oktatásügy egy alrendszereként értelmezi mind a szociális munkát mind a szociálpedagógiát.

Thiersch (1994) hangsúlyozza, hogy a szociálpedagógia kliensei ma már nemcsak a fiatalok, de az idősek is, vagyis széleskörű klientúráról beszél. A szociálpedagógia és szociális munka ötvözetéből alkotja meg a szociálmunka kifejezést. A szociálmunka integrálja a két területet és az interdiszciplinaritás elvét előtérbe helyezi. A szerző hangsúlyozza, hogy a szegénység

kezelése mellett a tanácsadás, jogi tanácsadás, az erőforrások feltárása, a pszichés problémák kezelése is kiemelt feladat a szociálmunkában.

Thiersch szerint a szociálpedagógia célja nem a sikeres, hanem a sikerebb hétköznapi élet elérése. „A sikeres hétköznapi feladat, amit meg kell oldani. A sikerebb hétköznapi pedig eredmény, ami egy folyamat végén bontakozik ki. A sikerebb hétköznapi élet iránti vágy felélesztése és tudatosítása a szociálpedagógia feladata.” (Sárkány, 2011. 88).

Thiersch egy vele készült interjúban 2014-ben a szociálpedagógia két nagy területét különíti el. Az egyik csoportba sorolja a családok támogatását, a fiatalok segítségét, oktatását-nevelését. A szociálpedagógia másik nagy feladatcsoportját pedig a szociális problémák, a migráció, a bűnözés, bűncselekmények, az alkoholproblémák kezelése jelenti.

Kornbeck (2014) összefoglalta a német vezető iskolák képviselői alapján a szociális munka és szociálpedagógia kapcsolatára vonatkozó elméleteket.

Ezek a következők:

Divergencia elmélet

E szerint az elmélet szerint a szociális munka elsősorban a szegényekkel, a családi problémákkal és a családgondozással foglalkozik. Fő feladata a családok támogatása. A szociálpedagógia fókuszában pedig elsősorban az oktatási nehézségek, problémák kompenzálása áll.

Konvergencia elmélet

Az elmélet szerint a szociális munka és a szociálpedagógia közeledése addig fog tartani, amíg egymás szinonímái lesznek. Ahogy az előzőekben bemutatuk Pfaffenberger szerint a társadalmi segítségnyújtás egységes rendszert alkot, amelyben a szociális munka és a szociálpedagógia részterületként foglalnak helyet.

Alávetési elmélet

Ezzel szemben néhány szerző határozottabban fogalmazta meg az alávetési elméletben azt az igényt, hogy csak az egyetemekhez kapcsolódó „neveléstudomány” vagy a „szociális munka tudománya” képviselheti a szociális munkát és a szociálpedagógiát a fogalmak kidolgozása, a kutatás, a tényekre épülő tudás létrehozása, stb. során. Jelenleg két elméleti álláspont létezik: Az egyik szerint a szociális munka lehetne a koncepció kiindulási pontja, ami mellett a szociális munka tanszékek elkötelezettek, miszerint a szociális munka minden olyan szolgáltatás, ami nem nevelés. Ez a fogalom problematikus azok számára, akik a szociálpedagógiát úgy szemlélik, hogy az korhatár nélkül foglalkozik a kliensekkel, így a fogyatékossgal élőkkel, és az időssekkel is. A másik megközelítés szerint egy szociálpedagógiai koncepció lehetne a kiindulási alap, mivel az sokkal nagyobb múltra tekint vissza –egészen Karl Magerig vezethető vissza 1844- és már hosszú ideje meghaladta az iskolai és ifjúsági munka szűk területét. A szociális munka fogalmát csak 1918 körül fogalmazták meg.

A szociális munka egészen mostanáig szinte egyáltalán nem volt jelen az egyetemeken, miközben sok pedagógiai tanszéknek van szociálpedagógiai része, nem meglepő, hogy az alávetési elmélet második megközelítése tűnik az elmúlt két évtizedben népszerűbbnek az egyetemen dolgozó kutatók körében. Ezzel szemben a nem egyetemi szintű felsőoktatási intézményekben dolgozók körében inkább a szociális munka népszerű.

Az azonosság elmélete

Ezen elmélet szerint a szociálpedagógia és a szociális munka ugyanazon összetevőkből áll, ahogy Tuggener a 70-es években megfogalmazta „az érem két oldala” a szociálpedagógia és a szociális munka.

A helyettesítés elmélete

Az elmélet a szociálpedagógiát és a szociális munkát azonos fogalomnak tartja, vagyis egymás szinonímái, helyettesíthetik egymást. Nem egészen egyértelmű mit jelent a helyettesítés, de vannak olyan szerzők, akik ezt a megközelítést preferálják. pl. Lotar Böhnisch egyik empirikus tanulmányá-

ban azt írja, hogy a szociálpedagógia és a szociális munka egymás szinonímái.

A fenti elméletek mind egy-egy sajátos felfogását adják a szociális munka és a szociálpedagógia professziójának. Az elméleteket szükséges megismerni és átgondolni a magyar viszonyokra is, tekintve hogy a szociális szakmák fejlődésére jelentős hatással van a társadalmi környezet. Úgy gondoljuk, hogy a két szakterület egymáshoz közel áll, de közöttük különbség van. Ez leginkább az alkalmazott módszerekben érhető tetten. A szociálpedagógia használja azokat a munkaformákat és módszereket, amiket a szociális munka, de ezen kívül pedagógiai módszereket is alkalmaz. A kliensekben nem látunk különbséget, hiszen a szociálpedagógusok kliensei között ma már nemcsak a gyermek- és ifjú korosztályt tartjuk számon, hanem az életkortól függetlenül minden hátránnyal küzdő embert. Az életkortól való függetlenséget több tényező is indokolja. Így például számos szociálpedagógusok által alkalmazott pedagógiai fejlesztő módszer alkalmazható mind a fogyatékkal élő, mind az idős emberek körében képességeik szinten tartására.

A következőkben a Hermann (2011) által készített tipológiát mutatjuk be, amelyben a szociális munka/szociálpedagógia különböző szempontok alapján történő értelmezését kiegészíti a szociálpolitikával.

1. táblázat
Szociálpolitika – Szociális munka – Szociálpedagógia

	Szociálpolitika	Szociális munka	Szociálpedagógia
Cselekvés célja	munkaerő-piaci orientáció, a társadalmi integráció kritikája	társadalmi hátrány és kirekesztés kezelése, orvosi és pszichológiai modell alkalmazása különös hangsúlyt fektetve az önszorgatásra keresztül támogatásra	fejlődő személy segítése és konfliktusok enyhítése az egyéni potenciál és teljesítmény előmozdítása révén
Cselekvési szint	a szükségletekre fókuszál, munka lehetőség, foglalkoztatottság javítása	egyéni adaptáció és/vagy helyi megoldások. közösségi projektek kezdeményezése	személyes fejlesztés különösen a kommunikatív cselekvésen keresztül
Stratégia	gazdaság, regionalitás, fejlesztés, társadalmi jólét és oktatáspolitikák	munkaerő-piac, képzési programok és reintegráció, közösségfejlesztés	pedagógiai fejlesztés
Aktorok	főként intézmények	partnerség (gyakran paternalisztikus) egyénnel, csoportokkal intézményes keretekbe ágyazva	egyéni képessé tévése a környezetükben. paternalista és nevelő szemlélet/tevékenység. Elővételezi a „jó egyén” és a „jó társadalom” fogalmát.

forrás: Hermann (2011) idézi P. Stephens (2013): Social Pedagogy Heart and Head Studies Comparative Social pedagogies and International Social work and Social Policy Vol. XXIV. 6.

Hermann (2011) felismeri, hogy az általa alkotott kategóriák ideáltípusok, vagyis speciális kontextusoktól függenek, képlékenyek. Megállapítja továbbá, hogy több módszer, így például a közösségfejlesztés nemcsak a szociális munkában, de a szociálpedagógiában is megtalálható.

1.2. A szociálpedagógus képzés Magyarországon

„Magyarországon a szociális képzések intézményesülése a két világháború közötti időszakra tehető, de a gyökerek, a képzés első lépései, a szakmává szerveződés első elemei már a 20. század első évtizedeiben megjelennek. A Népművelő Társaság irányítja ekkor a hivatalnokok figyelmét a szociális problémákra, a képzés szükségességére. A szociális terület tehát először a nevelési, népművelési aspektusból került a figyelem elő- terébe, ami meghatározta későbbi közösségi jellegét is”. (Budai, Csoba, Goldmann, 2006. 50.)

Az 1920-as években főként a Magyar Vöröskereszt szervezésében találunk képzéseket. Már 1922-ben indított tanfolyamot, majd 1926-tól három éven át 10–10 hónapra terjedőket szervezett, továbbképzési előadásokkal kiegészítve. Miskolcon az úgynevezett szellemi szükségmunkások körét vonta be a felkészítésbe. Jelentős év a képzés szempontjából 1937 ugyanis az Országos Szociális Intézet ekkor nyitotta meg a Szociális Akadémiát. (Csizmadia, 1997. 307)

Ebben az időszakban elsősorban szociális tanfolyamok szervezése révén valósult meg a képzés. Számos szociálpolitikai kísérlet, mozgalom zajlott Magyarországon, ami többek között Hilscher Rezső, Esztergár Lajos, Magyary Zoltán nevéhez köthető. Esztergár Lajos megemlíti, hogy a Magyar Vöröskereszt Egylet 1927–28-ban tartott kísérleti tanfolyamot, az 1933/34-es tanév második félévében létesült az első szisztematikus gyakorlati szociális tanfolyam a pécsi Erzsébet Tudományegyetemen, ahol a hallgatók a szociális védelem városi munkájára nyertek kiképzést. Speciális képzést nyújt még ebben a korban az Országos Közegészségügyi Intézet a kötelékébe tartozó általános egészségügyi védőnőknek, továbbá a Stefánia Szövetség védőnői részére. A képzésben fontos szerepet tölt be a Szociálpolitikai Intézet, amelynek keretében a szociálhigiénia fontos szolgálata kihangsúlyozódik, amellet behatóan foglalkozik a munkásság nevelésével. (Esztergár, 1934.)

„A felsőoktatásban működő szociális képzések alapjait az 1942-ben megjelent 4150/1942 ME rendelet teremtette meg Magyarországon.

Öt egyetem vállalta – József Nádor Tudományegyetem Budapesten, Kolozsváron a Közgazdasági kar valamint Pécs, Szeged, Debrecen Állam- és Jogtudományi karai – a három féléves elméleti és hat hónapos gyakorlati képzés beindítását. A képzés tartalmát a belügyminiszter és vallás és közoktatásügyi miniszter a 800/1942 BM rendeletben határozta meg.” (Csizmadia, 1977. 308)

A második világháború után minden korábbi képzési kezdeményezés megszűnt, a szociálpolitikai intézkedésekkel együtt. Az 1950-es évek politikai, ideológiai megfontolásai a szociális területen is éreztették hatásukat. A kialakult politikai berendezkedés nem tette lehetővé sem az egyházak, sem az alapítványok, egyesületek számára, hogy szociális célú intézményeket tartsanak fenn. 1948-tól kezdve a hatalom úgy látta, hogy nincs szükség szociálpolitikára, mondván, a szegénység megszűnt, és a népi demokrácia minden cselekedete szociálpolitika. Ez a szemlélet azt sugallta, hogy megoldódnak a szociális problémák is, nem lesz szükség intézményes gyermekvédelemre. Ennek fényében 1950-ben megszüntették a Népjóléti Minisztériumot, valamint a társadalmi szervezetek működését. 1948–50-ben az iskolák, kórházak és szociális intézmények államosítása révén az egyházi intézmények elvesztették működési területüket. Ezzel párhuzamosan szociális képzésekre sem volt szükség.

A szociális képzések megkezdésének a rendszerváltás adott jelentős lendületet. A rendszerváltás utáni években megnöttek a szociális problémák, amelyeket kezelni kellett. Megszületett az 1993. évi III. szociális törvény, ami ezen problémák megoldására fókuszált. A szociális intézmények működéséhez megfelelő képzettségű szakemberekre volt szükség, ami képzés hiányában, csak igen korlátozottan állt rendelkezésre. Indokoltá vált a szakemberképzés elindítása.

„A képzések iránti szükségletek újra és újra definiálása következtében 1985-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetemen (ELTE) a posztgraduális, levelező tagozatos szociológus képzésén belül megszervezték a szociálpolitikus képzést. A 3 éves kurzuson végzett szakemberek még szociológus-szociálpolitikus diplomát kaptak. Mivel a szakalapítási kérelmet a szociálpolitikus szakra vonatkozóan csak 1990-ben hagyták jóvá, ezért csak ezt követően volt mód graduális, nappali tagozatos képzés beindítására. Ugyancsak 1985-ben a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán mentálhigiéniai kiegészítő szakképzés indult posztgraduális, levelező formában a már szociális szakterületen dolgozók számára.” (Budai, Csoba, Goldmann, 2006. 52.)

A politikai, társadalmi, gazdasági változások hatására 1987-ben létrejött a Szociális és Egészségügyi Minisztérium, amely a társadalmi problémák kezelésére vonatkozóan új szemléletet hozott, s nevében kormányzati szinten elsőként vállalta a szociális szakma támogatását. A minisztérium létrejöttével párhuzamosan a Gesztori Bizottság jogutódaként megalakult a miniszter

szakértői testülete, a Szociális Képzési Bizottság (továbbiakban SZKB), amelynek feladata a magyarországi szociális képzések felállítása és beindítása volt (Hegyesi, 1997. idézi Budai, Csoba, Goldmann, 2006.)

„Az SZKB 1989 és 1990-ben áttekintette a szociális képzések indításának szakmai, pénzügyi, jogi feltételeit, és az állami garanciavállalás lehetőségét. A Bizottság tagjai a formális keretek kialakításán túl nagy jelentőséget tulajdonítottak a tartalmi kérdések terén születő konszenzusoknak is, ezért a szakmában tanító tanárokat kérték meg, hogy vegyenek részt a képzés egységes tartalmának a kialakításában. A tantervfejlesztésre és az egyes iskolák közötti egyeztetésre a diplomák összehasonlíthatóságának és a nemzetközi standardokhoz való közelítése miatt volt szükség. Így került sor 1990. február 2–6 között a Soproni Konferenciára, amely minden képző szakember számára mérföldkő a szociális képzések történetében.”(Budai, Csoba, Goldmann, 2006. 54.)

Az 1989/1990-es tanévben indult meg a szociális munkások képzése Szekszárdon a szociálpedagógusok képzése Esztergomban.

A szociálpedagógus képzés magyarországi megjelenésében jelentős eredményeket tudhat magáénak az Esztergomi Tanítóképző Főiskola. (Esztergomi Vitéz János Tanítóképző Főiskola) A képzés kialakításához külföldi tapasztalatokat – elsősorban német – is felhasználtak, így többek között a SWEEL (Social Work Education at European Level) című projekt keretében. 1991–94 között továbbképzéseket szerveztek a képzéshez szükséges ismeretek átadására. A cél elsősorban a curriculum elkészítése, az elméleti-gyakorlati képzés integrációja, tananyag készítése, oktatók képzése, szakkönyvtár kialakítása volt. A projekt eredményeként jött létre a szociálpedagógus képzés első curriculuma 1994-ben. Ennek keretében társadalomismeretet, szociálpolitikát, jogi ismereteket, pszichológiát, társadalom-egészségtant, pedagógiát és szociális munkát tanultak a hallgatók. (Tordainé Vida, 2005)

A képzés első kutatási tervében a szociálpedagógus képzést a következőképpen határozták meg: „A tanítói alapképzéssel párhuzamosan olyan szakembereket készítünk fel, akik a társadalmi elvárásoknak jobban megfelelni kívánó közoktatási intézmények változó és bővülő szükségleteit hivatottak kielégíteni. Akik magas fokú pedagógiai, pszichológiai kulturáltsággal, szociális érzékenységgel és szemlélettel rendelkezve színvonalasan képesek a gyermek személyiség fejlődését elősegíteni, a gyermek életet, a különböző gyermekcsoportok tevékenységét megszervezni és komplex módon animá-

torként is támogatni növendékeik szociális hátrányos helyzetéből fakadó gondjait, várható zavarait felismerni és kezelni. (Tordainé Vida, 2005)

Az első évfolyam képzése két szakon valósult meg tanító-szociálpedagógus szakpárban. A képzés ideje 8 félév volt.

Ahogy korábban említettük a szociális képzés szempontjából jelentős átlomás az 1990. február 2-6 között megtartott soproni konferencia, ahol a szociális képzések tantervi követelményeinek tisztázására került sor.

Az első szociálpedagógus képzési program 1990-ben Esztergomban készült el, amely a „soproni norma” alapján tartalmazta a szociálpedagógus képzés minimum követelményrendszerét, valamennyi tantárgy célját, feladatait, törzsanyagot jelentő főbb tartalmakat, erőforrásokat, szakirodalmi bibliográfiát. (Tordainé Vida, 2005)

1995-ben vált egyszakos képzéssé a szociálpedagógia.

A 6/1996 (I.16.) kormányrendelet a szociális felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeinek megjelenésével a szociálpedagógus képző intézmények átdolgozták képzési programjukat a képesítési követelményeknek megfelelően.

A 6/1996. (I. 18.) Kormányrendelet „a szociális felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményei” szerint két főiskolai és két egyetemi szintű szak tartozott a szociális szakcsoportba. Nevezetesen főiskolai szinten szociális munkás és szociálpedagógus, egyetemi szinten pedig szociálpolitikus és szociális munkás. (1996. december 31-ig még ehhez a szakcsoporthoz tartozott a szociális szervező is.) a 77/2002. (IV. 13.) Kormányrendelet „a felsőoktatási alapképzési szakok képesítési követelményeinek kreditrendszerű képzéséhez illeszkedő kiegészítésében” egyrészt megerősítette, másrészt pontosabbá tett azokat az elvárásokat, amelyeknek a képzés során meg kell felelni. (Kissné Korbuly, 2009)

2005-ben került sor a szociálpedagógia szak (újra) alapítására, majd a szakindítási kérelmek beadására. A szakalapítást a képző intézmények közösen, konzorciumban dolgozták ki, az intézmények szakfejlesztő közös tevékenysége azóta is töretlen.

A képzésben a következő jelentős lépést a Bolognai kétciklusú képzésre való áttérés jelentette, ami 2006 szeptemberétől valósult meg. A bolognai folyamat keretében a képzési új képzési struktúra alakult ki, amik a következők: alapszak BA vagy BSc mesterszak MA vagy MSc és a doktori képzés a PhD vagy DLA.

Jelenleg a 15/2006. (IV. 03.) OM rendelet szabályozza az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeit. A rendeletet azonban hamarosan újabb váltja fel, mivel valamennyi szakon – így a szociálpedagógia szakon is – új képzési és kimeneti követelmény kidolgozására került sor 2015-ben. A Magyar Képesítési Keretrendszer (MKKR) 2015-ben került kidolgozásra az Európai Képesítési Keretrendszerrel összhangban. Az MKKR célja, hogy a Magyarországon megszerezhető képesítéseket rendszerbe foglalja, az egyes szinteket egymásra építve átláthatóvá tegye.

1990 után egyre több egyetemen, főiskolán indult meg a szociálpedagógus képzés. Jelenleg Budapesten a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, Hajdúböszörményben a Debreceni Egyetem Gyermekeknevelési és Felnőttképzési Karon, Nyíregyházán a Nyíregyházi Főiskolán, Sopronban a NYME Benedek Elek Pedagógiai Karon, Győrben a NYME Apáczai Csere János Karon, Egerben az Eszterházy Károly Főiskolán, Vácott az Apor Vilmos Katolikus Főiskolán, és Szegeden a SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Karon működik szociálpedagógia BA szak.

1.3. Képzési ciklusok és szociálpedagógia

A szociálpedagógia BA képzés az első képzési szint, ami elsősorban munkaerőpiacon hasznosítható szakmai ismereteket nyújt. Az elméleti alapozás felkészít a tanulmányok mesterképzésben történő azonnali, vagy későbbi, néhány éves munkavégzést követő folytatásához, a mesterfokozat megszerzéséhez. A szociálpedagógus képzés 7 féléves 180 + 30 kredit teljesítése szükséges a szak elvégzéséhez. A hallgatók egy féléven keresztül szakmai gyakorlaton vesznek részt, amellyel teljesítik a 30 kreditet. Az alapfokozat megszerzéséhez legalább egy élő idegen nyelvből államilag elismert, középfokú (B2) komplex típusú nyelvvizsga vagy azzal egyenértékű érettségi bizonyítvány vagy oklevél megszerzése szükséges.

A szociálpedagógia MA szak képzési és kimeneti követelményeit a felsőoktatási intézmények szakfelelősei, tanszékvezetői, – csakúgy, mint a BA szakot – közös összefogással dolgozták ki, a MAB engedélyezte a szakalapítást. Sajnálatos módon azonban jelenleg Magyarországon nincs szociálpedagógia MA képzés, mivel többszöri próbálkozás ellenére sem sikerült egyetlen képző helynek sem a szakindítási kérelmet elfogadtatni a MAB-bal. A mesterképzés 4 féléves, s ennek szintén két kimenete van egyrészt a munkaerőpi-

ac, másrészt a doktori képzés, amely a tudományos fokozat megszerzésére készít fel. A szociálpedagógusoknak jelenleg szociális munka MA, egészségügyi szociális munka MA, szociálpolitika MA szak kínál továbbtanulási lehetőséget. Kíváncsinos lenne azonban megvalósítani szociálpedagógia MA szakon való képzési lehetőséget is. A mesterfokozat megszerzéséhez legalább egy, az Európai Unió valamelyik munkanyelvéből amelyiken a szakmának tudományos irodalma van, államilag elismert középfokú (B2) komplex típusú nyelvvizsga vagy ezzel egyenértékű érettségi bizonyítvány, vagy oklevél szükséges.

A doktori képzés (PhD) a legmagasabb szintű posztgraduális képzés, amelynek célja a tudományos ismeretek bővítése, a kutatásra való felkészítés, az oktatói utánpótlás biztosítása. A PhD-képzés rendszeres egyéni vagy csoportos felkészítés keretében folyó, tanulmányi, kutatási és beszámolási tevékenység. Magában foglalja az egyetem doktori szabályzatában előírt kötelezettségek teljesítését. A képzési idő egységes, 36 hónap, amely felosztható beszámoltatási szakaszokra. A doktori képzést követően a doktori fokozatot külön fokozatszerzési eljárás keretében lehet megszerezni. A képzést doktori iskolák végzik, ezek fogják össze az egyetemeken működő doktori programokat, a doktoranduszok munkáját, valamint gondozzák a képzéssel kapcsolatos szakmai és adminisztrációs teendőket. A szociálpedagógus diplomával rendelkezők a korábbiakban bemutatott mesterszakok elvégzése után többek között szociológiai, szociálpolitikai, neveléstudományi doktori iskolákban szerezhethetnek tudományos fokozatot.

A felsőoktatás részét képezi a felsőoktatási szakképzés is. A felsőoktatási intézmények által hallgatói jogviszony keretében folytatott szakképzés felsőfokú szakképzettséget ad, újabb végzettségi szintet azonban nem. Felsőoktatási szakképzésben felsőfokú szakképzettséget tanúsító oklevelet lehet szerezni. A felsőoktatási szakképzés besorolási alapszakján való továbbtanulás esetén a felsőoktatási szakképzés képzési és kimeneti követelményeiben meghatározott kreditek 75 százalékát el kell ismerni, vagyis egy 120 kredites felsőoktatási szakképzés esetében azt jelenti, hogy a továbbtanulásnak megfelelő alapképzési szakon 90 kreditet be kell számítani. A szociálpedagógiához szorosan kapcsolódó felsőoktatási szakképzési szak a Szociális munka felsőoktatási szakképzés, amelynek két szakiránya a szociális munka asszisztens és az ifjúságsegítő asszisztens felsőfokú szakképzettséget adó képzés. Mindkét szakiránynak besorolási szakja a szociálpedagógia vagyis a felsőoktatási szakképzés befejezése után szociálpedagógia BA szakon való

továbbtanulás esetén 90 kreditet beszámolnak a képzőhelyek. Így a hallgatók 2,5 év alatt szereznék BA diplomát.

A felsőoktatási szakképzésben elsősorban praktikus ismeretekre tesznek szert a hallgatók. Bizonyítványuk megszerzése nincs nyelvvizsgához kötve, a szociális szakemberek mellett asszisztensként dolgozhatnak.

Szakirányú továbbképzés

Az alap- és a mesterfokozat, illetve a főiskolai vagy egyetemi szintű végzettség megszerzését követően további szakirányú szakképzettség szerezhető. Ez a szakirányú továbbképzés a már megszerzett végzettségre és meghatározott szakképzettségre épül, amely speciális szakirányú szakképzettséget tanúsító oklevél kiadásával zárul. A képzésben legalább hatvan kreditet kell és legfeljebb százhusz kreditet lehet megszerezni. Elsősorban levelező tagozaton történik a képzés két illetve négy félév áll ehhez rendelkezésre. Ilyen pl. a szociális menedzser képzés.

Szociálpedagógusok továbbképzése

A továbbképzési kötelezettség minősített továbbképzésen való részvétellel teljesíthető. A továbbképzés továbbképzési időszakokban történik. A továbbképzési időszak tartama hat év.

A minősített továbbképzési programok típusai a következők:

- a) *szakmai tanfolyam*: az elméleti és gyakorlati foglalkozások keretében egyes szakmai témaköröket legalább 30 órában feldolgozó, számonkéréssel végződő képzés, amelyen való részvétellel legalább 30, legfeljebb 50 továbbképzési pont szerezhető;
- b) *szakmai személyiségfejlesztő foglalkozás*: a szakmai önismeretet, készséget, képességet fejlesztő legalább 25 órából álló csoportmunkát – ideértve az esetmegbeszélő és szupervíziós csoportot is – feltételező foglalkozás, amelyen való részvétellel legalább 25, legfeljebb 35 továbbképzési pont szerezhető;
- c) *szakmai tanácskozás*: a szociálpolitika, a gyermekvédelem vagy a gyermekjóléti, illetőleg a szociális gondoskodás témakörében szervezett legalább öt előadásból álló rendezvény, amelyen való részvétellel legalább 5, legfeljebb 10 továbbképzési pont szerezhető;

- d) *külföldi vagy hazai tanulmányút*: egy adott szakmai téma tanulmányozására, gyakorlati tapasztalatok elsajátítására szervezett legalább háromnapos tapasztalatcsere, amelyen való részvétellel legalább 10, legfeljebb 20 továbbképzési pont szerezhető;
- e) *szakmai műhely*: egy év alatt legalább hat fórumot (találkozást) tartó, alkalmanként egy-egy szakmai témát napirendre tűző rendezvénysorozat, amelyen négy vagy több alkalommal való részvétellel legalább 10, legfeljebb 20 továbbképzési pont szerezhető.

A továbbképzési pontértékek elismerésének feltétele, hogy a továbbképzésre kötelezett személy a továbbképzési időszakban legalább egy olyan szakmai tanfolyamon vegyen részt.

A továbbképzési programok minősítését, a továbbképzési pontértékek meghatározását a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet végzi.

Szociális szakvizsga

Szociális szakvizsgát az a jelölt tehet, aki külön jogszabályban meghatározott felsőfokú szociális alapvégzettséggel (szociálpolitikus, szociális munkás, **szociálpedagógus**, szociális szervező) és az alapvégzettségének megfelelő területen legalább öt év egybefüggő szakmai gyakorlattal rendelkezik. Egybefüggő szakmai gyakorlatnak tekintendő, ha öt év alatt a megszakítás időtartama nem haladja meg a fél évet.

Szociális szakvizsgát a jelölt az általa választott témacsoportból tehet. A jelölt az alábbi témacsoportok közül választhat:

- a) családvédelem, családgondozás;
- b) gyermekjóléti alapellátás;
- c) gyermekvédelmi szakellátás;
- d) idősek szociális ellátása;
- e) pszichiátriai és szenvedélybetegek szociális ellátása;
- f) fogyatékosok szociális ellátása, rehabilitációja;
- g) hajléktalan ellátás

A felsőfokú szociális végzettséggel rendelkező szociálpedagógus **szakvizsgázott szociálpedagógus** cím használatára jogosító oklevelet kap.

A szakvizsgával kapcsolatos feladatokat a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal koordinálja.

DUPress

2. Kutatások a szociálpedagógiában – képzés, elhelyezkedés

A szociálpedagógus hallgatókra vonatkozóan kevés országos kutatás áll rendelkezésre.

Bucsy Gellértné (2003) a szociálpedagógus hallgatók egészség-kulturális magatartását, illetve a főiskolai képzés hatására történő magatartás változását kutatta. Különösen nagy figyelmet fordított a hallgatók fizikai aktivitásának alakulására, továbbá a fizikailag aktív életvitelt ösztönző motívumokra. 346 szociálpedagógus hallgatót kérdezett meg kérdőíves módszerrel. A kutatás eredményeként a szerző megállapította, hogy a főiskolás évek alatt az egyén szempontjából nagy jelentősége van a lehetséges tanári hatékonyságnak, hiszen ez az utolsó időszak, amikor tervszerű, rendszeres és tudatos nevelő hatások érvényesülnek a személyiség fejlesztésében. Kutatási tapasztalatok alapján megállapítható, hogy a magatartás – még fiatal felnőttkorban is – alakítható, továbbá a pedagógussá válás folyamatában a sportnak kitüntetett szerepe van. (Bucsy Gellértné, 2003)

Benkő Brigitta (2009)-ben összegezte országos kutatásának eredményeit. Szociálpedagógus hallgatókat kérdezett meg, akik valamelyik képző intézményben tanultak a 2001/2002-es tanévben. Kérdőíves módszerrel összesen 925 főt kérdezett meg. Közülük 428 fő nappali, 497 fő levelező tagozatos volt. Végzett hallgatókat is bevont a kutatásba, összesen 246 főt. A kutatás nyolc képzési helyszínen zajlott. Benkő (2009) a következő megállapításokat tette: a levelező tagozaton tanulók arány magasabb, mint a nappalin tanulóké. A hallgatók többsége első próbálkozásra bejut az általa választott intézménybe, amely rendszerint lakóhelyéhez közel esik. Területi településtípusok szerinti kontextusban, a szerző megállapítja, hogy a szak expanziója kedvezett a kisvárosi, községi népességnek. A szak a nemek összetételét tekintve női szak. A nappali hallgatók körében elsősorban középfokú végzettséggel – szakmunkás és érettségivel – rendelkező családokból jönnek a hallgatók. A hallgatók választási motivációját tekintve a szerző megállapította, hogy valamilyen felsőfokú végzettség elérésének eszköze a szak. A képzéssel kapcsolatban a hallgatók körében nagyfokú egyetértés fogalmazódott meg abban, hogy a képzés erőssége a széles tantárgyi kínálat a sokféle ismeret, az oktatás szemléletmódja és mindezek pozitív hatása a hallgatók szemléletére. Ugya-

nakkor a képzés ugródeszkát jelent egy újabb diploma megszerzéséhez, azaz erőforrásokkal ruházza fel őket. A kutatásból kiderült továbbá, hogy a munkanélküliség aránya nem tér el a felsőfokú végzettségűek körében tapasztalható arányoktól. Az elhelyezkedéshez legnagyobb lehetőséget a gyermek- és ifjúságvédelmi intézmények biztosítanak, itt helyezkedett el a megkérdezett végzettek egynegyede. (Benkő, 2009)

Tóth (2006) szociálpedagógusokkal folytatott kvalitatív vizsgálatában a terepgyakorlat jelentőségét vizsgálta a hallgatók szakmai identitásának alakulásában. 32 fő szociálpedagógia szakos hallgatóval készített interjút, amelyben a tereptanárokkal való kapcsolatra, a gyakorlatot követő szemináriumra, a hallgatók érzéseire, identitására vonatkozóan tett fel kérdéseket. A kapott válaszok alapján a szerző a tereptanárokkal való kapcsolatra vonatkozóan megállapította, hogy a mester-tanítvány viszony kialakítása nem problémamentes. Jelentősen befolyásolja ezt a tereptanár szakmai személyiségének, emberi hozzáállásának, magatartásának, és sokszor szakmai identitásának, tudásának hiányossága vagy ellentmondása, mindezek koherenciájának hiánya. Következésképp kialakulnak olyan jelentős konfliktusok a gyakornokok, tereptanárok, intézményvezetők, gyakorlatot vezető tanárok és a gyakornoki csoportok között, amelyeknek kezelése különleges szakértelmet igényel. (Tóth, 2006)

A gyakorlatot követő feldolgozó szemináriumra vonatkozóan kiderült, hogy a képzés gyakorlatokkal szemben támasztott követelményei a gyakornokok, ill. az interjúalanyok részéről racionálisan általában elfogadottak. Érzékelik a kritikus látásmód és a problémakezelés készségeinek szükségletét, ahhoz, hogy mentesek legyenek a rutinszerű munkától. Lényegében elfogadják a gyakorlatkövető szeminárium szempontjait is, de igen sok nehézséget jelent számukra az ottani szempontok gyakorlatba ültetése.

A hallgatók gyakorlat során szerzett tapasztalataiból kirajzolódott, hogy a szakemberré válás folyamatában döntő változások zajlottak le. A szemináriumvezetők eleve kvázi mester (támasznyújtó, visszajelző) szerepet töltenek be. Mindez először nehezen kezelhető a gyakornokok részéről, akik rendkívül érzékenyek a konstruktív kritikára, a nyílt kommunikációra, a vezetők és társaik visszajelzéseire. A szerző megállapította, hogy az intenzív gyakorlatokon és az azt követő szemináriumokon valamennyi diák szakmai identitása jelentős módon fejlődött. (Tóth, 2006.)

A szociálpedagógus képzések előtt álló kihívásokat áttekintve Soós (2011) a szakmai gyakorlatra vonatkozóan megállapította, hogy a képzés és a gy-

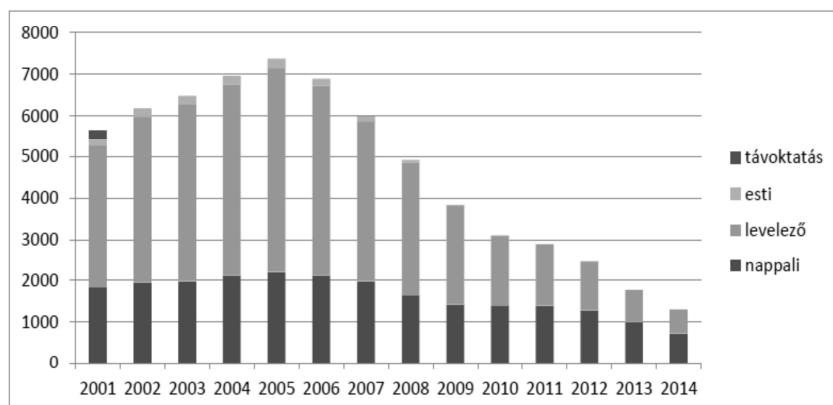
korlat „távolsága” és „továbbtávolodása” valósult meg az elmúlt években. A tantervi hálók átalakításban rejlő lehetőségeként, annak előnyeként említi, hogy amennyiben a gyakorlat és a képzés közelebb kerül egymáshoz, olcsóbb képzési forma valósulhat meg összességében kisebb óraszámban. (Soós, 2011)

Összehasonlító vizsgálat keretében kutatta Nagy (2011) a szociálpedagógus, szociális munkás, óvodapedagógus, tanító szakos hallgatók pályaaorientációs magatartását. A szociális tanulmányokat folytató fiatalokra vonatkozóan a szerző megállapította, hogy a képzésük megkezdésekor elég tájékozatlannak voltak a szakmát és a képzési tartalmakat illetően. A képzés során több gyakorlatot tartanának szükségesnek, hogy jobban megismerhessék a szociális terület tág lehetőségeit, illetve hogy egy-egy területre mélyebben beláthassanak. A képzés nem segíti annyira szakmai szocializációjukat, mint a pedagógushallgatók esetében, a szociális szakosok közül a diplomaszerezéshez közeledve kevesebben érzik magukat teljesen felkészülve választott hivatásuk gyakorlására. (Nagy, 2011)

A szociális képzések átfogó vizsgálatára került sor 2015-ben Balogh és mtsai (2015) a magyarországi szociális képzések helyzetét elemezték, mind a hallgatók, mind az oktatás személyi és tárgyi feltételeit tekintve. 25 képző helyre terjedt ki a vizsgálat az alap és mester szakokra valamint a doktori iskolákra. Elsősorban szakfelelősöket és tanszékvezetőket kérdeztek meg a képzésekről. A kutatás további módszerei a szakirodalom elemzés, jogszabáylelemzés, felsőoktatási adatbázisok elemzése, interjúk felvétele és elemzése, valamint a képzőhelyek által készített önértékelések és ezek alapján készült SWOT analízis volt. A következőkben ebből a kutatásból mutatunk be néhány eredményt elsősorban a szociálpedagógiára vonatkozóan.

1. ábra

Szociálpedagógia szakokon tanulók számának változása tagozatok szerint 2001-2014 között (fő)

Forrás: az OH adatai alapján.

forrás: Balogh és mtsai (2015): Szociális képzések monitoring vizsgálata. Felsőfokú szociális képzések Kutatási jelentés

A hallgatók száma a felsőoktatás expanziójával párhuzamosan folyamatosan emelkedett. Az 1. ábrán jól látható, hogy a képzés csúcspontja a 2000-es évek közepére tehető, amikor főként levelező formában több mint 5000 hallgató tanult szociálpedagógia szakon. „2001-ben már 5629 fő tanult ezen a szakon, 200 fővel több mint a szociális munka szakon. A hallgatói létszámnövekedés egészen 2005-ig tartott. A „csúcsevben 7300 feletti hallgató volt. Mára ez a szám jócskán megcsappan 2014/2015-ös tanévet csupán 1300-an kezdték meg.” (Szociális képzések monitoring vizsgálata. Felsőfokú szociális képzések, 2015)

„A 2000-es évek magas hallgatói létszámai az igencsak felfuttatott levelező képzéseknek voltak köszönhetők. A levelező tagozaton tanulók száma ezekben az években több mint kétszerese volt a nappali tagozat hallgatóinak. 2005-ben megindult létszámcsökkenés 2008-ig bár számosságában nem, de arányaiban ugyanúgy érintette a két képzési formát, de 2008 után a nappali képzés visszaesése 2012-ig megtorpant a levelező képzésé pedig napjainkig folyamatos. Mára már többen tanulnak nappali tanrend szerint.” (Szociális képzések monitoring vizsgálata. Felsőfokú szociális képzések, 2015)

A szociálpedagógia és a szociális munka képzésekben részt vevők számát összevetve hasonló tendenciák fogalmazhatók meg. „A két szak 2010 és 2011-ben ért el népszerűsége csúcspontját. Szociális munka alapszakra 2010-

ben 3584-en, szociálpedagógiára 3293-an jelentkeztek. A következő két év igen drasztikus visszaesést eredményezett. 2013-ra 1500 főre esett vissza a két alapszak valamelyikére összesen jelentkezők száma. A földcsuszamlás szerű népszerűség vesztes okai között minden bizonnyal nagy szerepet játszott a kötelező emeltszintű érettségi bevezetése. Az utóbbi két évben némi javulás tapasztalható, ha kis mértékben is, de ismét nőtt a jelentkezők száma. (Szociális képzések monitoring vizsgálata. Felsőfokú szociális képzések, 2015)

2. táblázat

A négy legjelentősebb szociális felsőoktatási szakon diplomát szerzők száma 2014-ig (fő)

	(általános) szociális munkás	szociálpedagógus	okleveles szociális munkás	okleveles szociálpolitikus	összesen
1989-1999	1980	1482	98	400	3960
2000	557	497	42	119	1215
2001	464	826	47	156	1493
2002	597	1136	30	162	1925
2003	707	1180	28	171	2086
2004	719	1172	67	132	2090
2005	777	1180	53	163	2173
2006	925	1327	66	196	2514
2007	1066	1201	69	160	2496
2008	941	1127	84	142	2294
2009	949	1369	70	117	2505
2010	738	745	89	112	1648
2011	569	400	63	59	1091
2012	557	291	61	78	987
2013	646	417	72	59	1194
2014	654	472	55	58	1239
összesen	12846	14822	994	2284	30946

Goldmann Róbert saját adatgyűjtése az OH adatai alapján.

forrás: Balogh és mtsai (2015): Szociális képzések monitoring vizsgálata. Felsőfokú szociális képzések Kutatási jelentés

A 2. táblázat adatai szerint a képzések indulása óta a szociális felsőoktatás a négy meghatározó alapszakja a mai napig a főiskolai majd alapszintű szociális munka és szociálpedagógia, valamint az egyetemi mester szociális munka és szociálpolitika szakok. Napjainkig megközelítőleg 31 ezren szereztek végzettséget e szakokon. Közülük legtöbben szociálpedagógusok (48%) akiket a főiskolai és alapszintű szociális munkások követnek (42%). Az egye-

temi szakos diplomát szerzők az összes végzettek 10%-át teszik ki. (Szociális képzések monitoring vizsgálata. Felsőfokú szociális képzések Kutatási jelentés.)

2.1. A szociálpedagógusok elhelyezkedése – Diplomás Pályakövető

Rendszer

A Diplomás Pályakövetési Rendszer 2013-as adatfelvételére 2013 első félévében került sor. A kutatás az alapsokaság – a 2008-ban, 2010-ben és 2012-ben abszolutóriumot szerzetek – teljes körére kiterjedt, beleértve a hagyományos egyetemi, főiskolai, az osztatlan és az alap- és mesterképzések végzettjeit. Az adatfelvételt a Diplomás Pályakövető Rendszer országos programjában résztvevő 32 felsőoktatási intézmény végzi, az online kérdőíves megkeresésre beérkezett anonim válaszokból az országos adatbázist az Educatio Nonprofit Kft. állítja elő. Az adatbázis súlyozása a Felsőoktatási Információs Rendszer adatai alapján történik. Az alapsokaság létszáma 154 671 fő. A vizsgálatban résztvevő intézmények alapján számított alapsokaság: 148 548 fő. Az adatfelvételek (önkéntes válaszadás) révén összeállt adatbázis elemszáma 24 233 fő. Az átlagos válaszadási ráta eszerint 16,3 százalékot ér el.

A 2013-as, frissdiplomások körében végzett adatfelvétel eredményeinek áttekintését az alábbi kérdések köré csoportosították: • Megéri-e diplomát szerezni? • Érezhető-e a gazdasági válság kilépésre gyakorolt hatása? • Érdeemes-e külföldön tanulni/dolgozni? • Mekkora a jövedelmi egyenlőtlenségek?

Kisebb munkanélküliségi arány

A DPR által a frissdiplomások körében mért munkanélküliségi arány 5,8%. A Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján a 25–54 évesek, azaz az ún. legjobb munkavállalási korúak munkanélküliségi rátája 2013. március-májusban 9,6%.

Magasabb fizetés

A felmérés szerint a Magyarországon dolgozó frissdiplomások havi nettó átlagjövedelme 168 400 forint, a Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján, nemzetgazdasági szinten az átlagos nettó kereset 149 200 forint (2013. január-május).

A gazdasági válságot a frissdiplomások is megérezték

Az abszolutórium-szerzés utáni munkaerő-piaci átmenet évfolyam-alapú vizsgálata azt mutatja, hogy a 2009-es válság előtti időszakhoz képest romlottak a frissdiplomás kilépés körülményei.

A 2008-as, válság előtt kilépő frissdiplomások körében nagyobb arányban vannak olyanok, akik egy hónapon belül munkát találtak, mint a későbbi kilépő évfolyamok esetében.

2008 után az elhelyezkedéshez szükséges idő mellett az álláskeresési aktivitás is növekedett. Átlagosan több munkáltató felé irányuló kapcsolatfelvételt volt szüksége az első állás betöltéséhez.

A Magyar Ifjúság 2012-es vizsgálatban is megkérdezték a fiatalokat a tanulmányaik befejezése és munkába állás között eltelt idő hosszáról. Ebben a kutatásban is felhívják a figyelmet arra – hasonlóan a DPR kutatás eredményeihez –, hogy míg a diplomások körében a munkába álláshoz a 2008-as ifjúságkutatás adatai szerint átlagosan alig három és fél hónapra volt szükség, addig a 2012-es vizsgálat erre vonatkozóan már közel 5 hónapot jelzett. Az egyéb végzettségi csoportok mindegyikénél tehát általánosságban is növekedett a négy évvel korábbi adatfelvétel idejéhez képest az elhelyezkedéshez szükséges idő. (Gazsó, 2012.)

A szociálpedagógia szak végzettjei az alábbi pozíciókban helyezkedtek el az abszolutórium megszerzése után:

(A Diplomás Pályakövető Rendszeren alapuló adatok)

- családgondozó (gyermekjóléti szolgálat, utógondozó,)
- szociális munkás
- ügyintéző (szociális és igazgatási, munkavédelmi, növendékügyi)
- szociálpedagógus
- nevelő
- pedagógiai asszisztens
- gyermek- és ifjúságvédelmi felelős
- szociális- és mentálhigiénés munkatárs
- ápoló-gondozó
- családi napközi vezető helyettes
- fejlesztőpedagógus
- foglalkozási tanácsadó
- gondozási egység vezető
- gyámhivatali ügyintéző
- gyermekfelügyelő
- gyermekjóléti központ vezető
- humánerőforrás mentor és tanácsadó
- intézményvezető (időotthon)
- ifjúság- és egészségvédelmi referens
- ifjúság-segítő
- klubvezető (idősek klubja)
- kollégiumi nevelőtanár
- közösségi gondozó
- mentálhigiénés munkatárs
- nevelőszülői tanácsadó
- nevelőtiszt
- programkoordinátor
- reintegrációs tanácsadó
- szociális előadó
- szociálisgondozó
- támogató szolgálat intézményvezető

A szak végzettjei az alábbi ágazatokban helyezkedtek el:

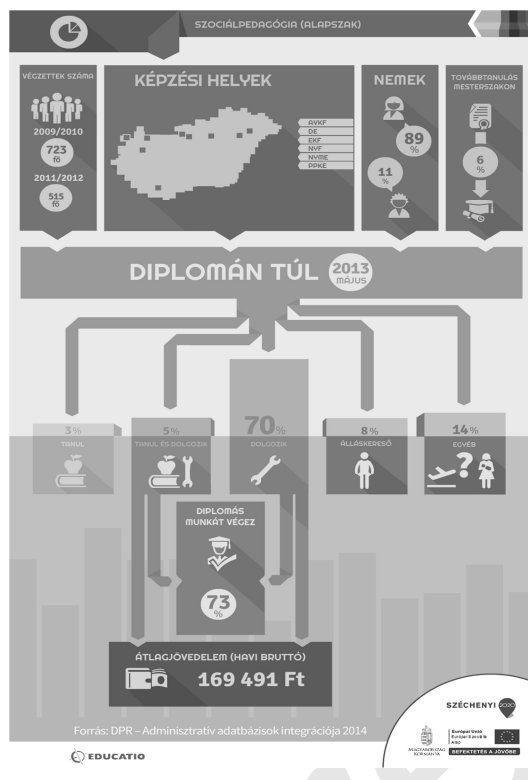
(FIR, KSH, NAV, OEP adatbázisokon alapuló adatok) forrás:

- Nagy-, illetve kiskereskedelem (kivéve: jármű, motorkerékpár)
- Közigazgatás, védelem
- Vendéglátás
- Raktározás, szállítást kiegészítő tevékenység
- Postai, futárpostai tevékenység
- Oktatás
- Bontakozás, nem kórházi ápolás
- Biztosítás, viszontbiztosítás, nyugdíjalapok (kivéve: kötelező társadalombiztosítás)
- Építésmérnöki tevékenység
- Gépjármű, motorkerékpár kereskedelme, javítása
- Humán-egészségügyi ellátás
- Jogi, számviteli, adószakértői tevékenység
- Munkaerő-piaciszolgáltatás
- Nyomdai és egyéb sokszorosítási tevékenység
- Pénzügyi közvetítés (kivéve: biztosítási, nyugdíjpénztári tevékenység)
- Szárazföldi, csővezetékes szállítás

Az ágazatokat áttekintve megállapítható, hogy a szociálpedagógusok elhelyezkedése elsősorban az emberekkel foglalkozó szolgáltatási területen kiemelkedő. Igaz ez nem minden esetben kapcsolódik szorosan a szociális végzettséghez, de azok a készségek, képességek, amelyeket a képzés során elsajátítanak a hallgatók, széles spektrumon alkalmassá teszi őket az emberekkel való segítő és egyéb szolgáltatásokra.

A továbbiakban bemutatott ábrák a társadalomtudományi alapképzések közül (informatikus könyvtáros, kulturális antropológia, politológia, szociálpedagógia, társadalmi tanulmányok, munka, szociológia szak) a szociálpedagógus, szociális munkás szakon végzett hallgatók néhány adatát tartalmazzák.

2. ábra

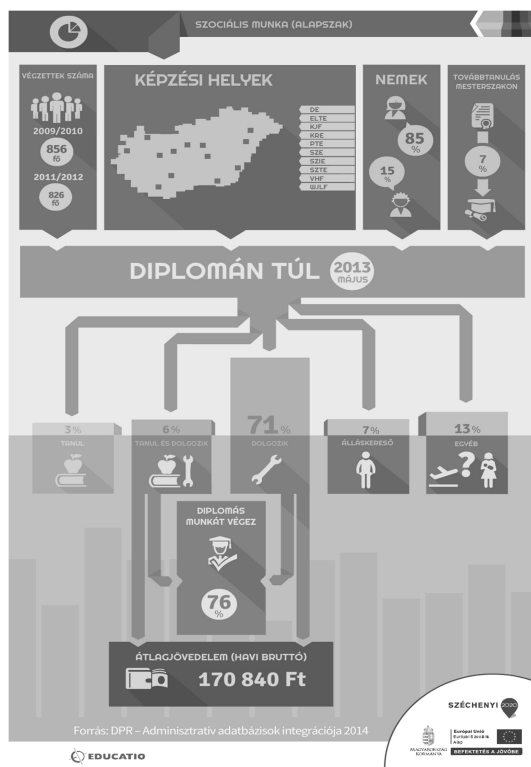

forrás: DPR, 2013

www.felvi.hu/diploman_tul/karriertervezes/alapszakok_karrierlehetosege/Szakleirasok/index.php/szakleirasok/szakleiras_konkret?szak_id=94&kepzes=A&sz=tapasztalat 2015. 04 23.

Szociálpedagógia szakon 2009/2010-es tanévben 723 fő, 2011/12-ben 515 fő végzett hat képzési színhelyen. A szakon többségében lányok tanulnak arányuk 89%. Mesterszakon a végzetek 6 százaléka tanult tovább 2013-ban. A DPR 2013-as vizsgálat adatai szerint a megkérdezettek 3%-a tanul, 5%-a tanul és dolgozik, 70%-a dolgozik, 8% állást keres, egyéb tevékenységet 14% végez. A szociálpedagógusok 73%-a olyan munkát végez, amelyhez diploma szükséges. A megkérdezettek havi bruttó átlagjövedelme 169 491 forint. (DPR,2013)

3. ábra

forrás: DPR, 2013

www.felvi.hu/diploman_tul/karriertervezes/alapszakok_karrierlehetosege/Szakleirasok/index.php/szakleirasok/szakleiras_konkret?szak_id=94&kepzes=A&sz=tapasztalat 2015. 04. 23.

A szociális munka szakon jóval több képzési színhelyen – összesen 10 helyen – 2009/10-ben 856 fő végzett, 2011/12-ben 826 fő. A nemek aránya hasonló 85%-uk lány. A végzetek 7 százaléka tanult tovább mesterszakon. A megkérdezettek 3%-a tanul, 6%-a tanul és dolgozik, 71% dolgozik, 7% álláskereső és 13%-uk egyéb tevékenységet végez.

A szociális munkások 76%-a olyan munkát végez amihez diploma szükséges. A megkérdezettek havi bruttó átlagjövedelme 170 840 forint. (DPR,2013)

A fenti ábrák adatai alapján megállapítható, hogy 2009–2012 között a szociálpedagógus képzés kevesebb helyszínen (6 intézmény) valósult meg, mint a szociális munkás képzés (10 intézmény). Az egy intézményre jutó hallgatók száma a szociálpedagógus képzésben magasabb, 2009/10-es tanévben 120,5 fő, míg a szociális munkásoknál 85,3 fő. A 2011/12-es tanévben szociálpedagógus 85,3 fő, szociális munkás 82,6 fő jutott egy intézményre. A hallgatói

létszám jelentős csökkenését hozta a 423/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet a felsőoktatási felvételi eljárásról. Ennek értelmében a társadalomtudományi szakra jelentkezőknek emelt szintű érettségit kell tenni meghatározott tantárgyakból választva. A hallgatói létszámcsökkenés a későbbiekben kevesebb szociális szakembert jelent, így az ágazatban már jelenleg is érzékelhető munkaerőhiány várhatóan fokozódni fog.

DUPress

3. Szociálpedagógiai szintek, kliensek, módszerek

A szociálpedagógiai tevékenység fő szinterei a köznevelési intézmények, a gyermekjólét-gyermekevédelmi intézmények és a szociális szolgáltatások rendszere. Ezen kívül lehetőség van a munkaerő-piaci szolgáltatásokban, a fővárosi és megyei kormányhivataloknál, államigazgatási szerveknél meghatározott munkakörökben is szociálpedagógiai tevékenységet végezni.

A szociálpedagógusok tevékenysége a következő szinteken valósulhat meg:

- szociális szolgáltatások rendszere 1/2000 (I.07.) SZCsM. rendelet alapján
- gyermekjólét-gyermekevédelem intézményei 15/1998. (IV.30) NM rendelet alapján
- köznevelési intézmények 2011. évi CXC törvény a nemzeti köznevelésről 3. sz. melléklet alapján
- munkaerő-piaci szolgáltatásokban 30/2000. (IX. 15.) GM rendelet a munkaerő-piaci szolgáltatásokról, valamint az azokhoz kapcsolódóan nyújtható támogatásokról
- a 29/2012. (III. 7.) Korm. rendelet a közszolgálati tisztviselők képzési előírásairól

A szociálpedagógusok elsősorban a gyermek- és ifjúsági korosztály tanulási, szociális és mentális problémáit kezelik komplex rendszerben. Segítik a gyermek, a fiatal és környezete közötti egyensúlyt fenntartani, a megbomlott egyensúlyt helyreállítani, segítik az optimális életvezetés kialakítását. Közreműködnek a szociális problémák megelőzésében, megoldásában és az érintettek társadalmi integrációjának az elősegítésében.

A szociálpedagógus további feladatai: a társadalom valóságos működési szabályszerűségeinek felismerése, elemzése. A szociális problémák kielégítetlen szükségletek, veszélyeztető tényezők komplex szemléletű elemzése, a gyermek- és ifjúkorosztály személyiségfejlődésének, szocializációs sajátosságainak elemzése.

Adekvát segítséget nyújt a különböző szociális helyzetű gyerekek, fiatalok csoportjai, családjai és pedagógusai számára, a szociális munka a nevelés, az oktatás valamint a szabadidőpedagógia korszerű eszközeivel. A segítő fo-

lyamatot megtervezi, kivitelezi, ellenőrzi, értékeli és rendszerszemlélettel elemzi.

A gyerekek és fiatalok csoportjait összekapcsolja a problematikus élethelyzetek megelőzését, javítását szolgáló (szociális, egészségügyi, oktatási), intézményi és társadalmi (szociálpolitikai, jogi,) szolgáltatásokkal és erőforrásokkal.

„A szociálpedagógus a normál személyiségfejlődésű, disszociális tüneteket mutató és a különböző személyiségfejlődési stádiumokban jelentkező természetes krízisekhez kapcsolódó támogató beavatkozások szakembere. Elsődlegesen nevelői attitűddel közelít a kliensek felé, ennek megfelelően az egyén környezetével is képes és tud foglalkozni annak érdekében, hogy az egyén adaptívan tudja ellátni szociális működését.” (Hadnagy, 2016.)

3.1. A szociálpedagógia felhasználói csoportjai, kliensek

A '70-es évektől kezdődően jellemző a szociálpedagógia területén az expanzió megjelenése, ami mind a területen dolgozók, képzésben részt vevők és a kliensek számának növekedésében is megmutatkozott. Ez a tendencia nemzetközi szinten érzékelhető, Magyarországon a korábban bemutatott okok miatt csak jóval később, a rendszerváltás utáni években jelent meg.

A szociálpedagógia szolgáltatásai mennyiségileg és minőségileg erősen differenciálódtak. A hátrányos helyzetű fiatalok számára biztosított szociálpedagógiai szolgáltatások a középosztálybeli fiatalokra is kiterjedtek. Ez hozzájárult a szakma elfogadásának növekedéséhez. (Kozma-Tomasz, 2000)

A szociális szolgáltatások igénybevevőinek többféle megnevezése lehetséges. Hadnagy (2016) szerint a terápiás felfogás a „páciens” fogalmat helyezi előtérbe, amely medikális szemléletet sugall. Nagyon sokszor találjuk a szociális munkában a „kliens” megnevezést. A pedagógia használja a gyermek, a nevelt, a diák kifejezéseket. A szociálpedagógia fogalma lehetne akár a megrendelő, akár a szolgáltatást igénybe vevő is. Leggyakrabban a kliens fogalmat használjuk, ami Storo szerint vitatható, mivel kissé ódivatú és aláfőlé rendeltséget sugallhat a segítséget igénybe vevő számára. Az utóbbi időben elterjedt a szociálpedagógiában a szolgáltatás használó – service user – felhasználói csoport megnevezés. (Storo, 2013)

A szociálpedagógia klienseit többféle szempont szerint csoportosíthatjuk, így életkor, gazdasági aktivitás, egészségi állapot alapján:

- Gyermek- és ifjúkorosztály és annak különböző csoportjai pl. bűnelkövető fiatalok
- Szenvedélybetegek
- Pszichiátriai betegek
- Hajléktalanok
- Fogyatékossággal élő személyek
- Idősek
- Munkanélküliek

A szociálpedagógia klienseit alkotják a nemzetiségek különös tekintettel a cigányságra, a menekültek, valamint mindazok, akik valamilyen szempontból segítséget szívennek. Más felosztás szerint a szociálpedagógus kliensei egyének, csoportok, családok, közösségek lehetnek.

A kliensekkel folytatott szociálpedagógiai munka lényegét jól szemlélteti a gyémánt (Eichsteller, Holhoff, 2012) modell. A modell szimbolizálja a szociálpedagógia alapvető irányelvét miszerint a gyémánt mindenben megtalálható. Sokféle készség, képesség, ismeret teszi az embert értékké. Nem minden gyémánt egyformán fényes, de a lehetőség benne van, hogy az legyen. Minden emberben benne van a „ragyogás” lehetősége, a szociálpedagógus pedig hozzájárul ehhez, támogatja a klienst ennek elérésében.

A szociálpedagógiában fontos elvek a képessé tevés, a kapcsolatok, a boldogság és jólét elérése mindez egy tanulási folyamatban valósul meg, ami a pozitív tapasztalatokra épít.

4. ábra

<http://www.thempra.org.uk/social-pedagogy/key-concepts-in-social-pedagogy/thempras-diamond-model/> 2015. 12. 20.

3.2. A szociálpedagógiában alkalmazott munkaformák, módszerek

A szociálpedagógiában többféle munkaforma, módszer alkalmazására kerülhet sor. A szociális munkában alkalmazott egyéni esetkezelés, csoportmunka, közösségekkel végzett szociális munka ahogy korábban bemutattuk a szociálpedagógiában is használatos. A következőkben ezeket a munkaformákat tekintjük át.

Soós (2012) a pszichoterápia, a szociális esetmunka, és a counselling közötti különbséget elemezve a szociális esetmunkára vonatkozóan a következő megállapításokat tette: „az esetmunka több területen, különféle problémátípusok kezelésében alkalmazható, vagyis a szociális esetmunkát végző szociális szakemberek kompetenciaköre meglehetősen széles, amelybe az érzelmi, szociális, foglalkoztatási, oktatási stb. problémák kezelése egyaránt beletartozik. A problémakezelés, ideértve a konfliktuskezelésben való segítségnyújtást, interperszonális orientációjú és jelenorientált. Vagyis a szakember segít abban, hogy kliense és az őt erőforrásokkal (ideértve akár a törődést és a szeretet is) ellátó környezete között megbomlott egyensúly helyreálljon, az egyén és szociális környezete közötti interakciók pozitív irányba mozduljanak.” (Soós, 2012. 14.)

Intraperszonális szinten a szociális szakemberek feladata leginkább a kliens önbizalmának, valamint a problémamegoldásra való motivációjának az erősítése lehet. A szerző kiemeli, hogy a beavatkozás elsősorban problémára irányul, és nem személyiség központú, vagyis a szakember a segítségi folya-

matban elsősorban az adott probléma megoldásában való segítségnyújtásra koncentrál. Ugyanakkor azt is hangsúlyozza, hogy a segítség hosszú távú célja az esetek jelentős részében a képessé tétel - amihez viszont gyakran kevésbé adottak a feltételek (pl.: kellő idő, és/vagy kellően alapos módszertan stb.). (Soós, 2012)

A szociális esetmunkában alkalmazott problémamegoldó modell magalkotása Perleman nevéhez köthető. A 3. táblázatban a problémamegoldó modell főbb szakaszait mutatjuk be, illetve azokat a készségeket, ami a szakember részéről szükséges a segítő folyamatban. A problémamegoldó modell az egyik leggyakrabban alkalmazott munkaforma a szociálpedagógiában.

3. táblázat
Problémamegoldó modell – Perleman alapján

Problémamegoldó modell	Készségek
I. A kapcsolat felvételének fázisa	
1. Ismerkedés, probléma definíciója (meghatározása)	1) A saját személyiség használatának képessége a kliens érdekében önismeret és megértés alapján.
a/ első találkozás	
b/ a probléma, ahogy a kliens látja	2) Figyelni tudás: szavak, test, nyelv, érzelmek
c/ a probléma, ahogy a kliens környezete látja (család, iskola stb.)	3) Megfelelő kommunikáció: empátia, nagylelkűség, bizalom, támogatás, tisztelet
d/ a probléma a szociális munkás szerint	4) Interjúvolás megfelelő ismerete: tisztázás, problémák közti fókuszolás, visszakérdezés, kérdezés, reagálás, informálás, összefoglalás, interpretálás, megerősítés, „jól értettem?” típusú visszakérdezés, parafrázis
e/ közösen meghatározott probléma	(elemző feldolgozás), konfrontálás (szembesít)
2. Előzetes cél meghatározása	
a/ kliens szerint:	
– rövid távú célok	5) Adatgyűjtés lebonyolítása: interjú, megfigyelés
– hosszú távú célok	6) Elméleti alapok folytonos integrációja (egybevetése)
b/ a kliens környezete szerinti megoldás	a gyakorlattal, ennek felhasználása az adatgyűjtésben
c/ mit vár a kliens a szociális munkástól, és az intézménytől a probléma megoldása érdekében?	
d/ Melyek a szociális munkás céljai?	7) Az összes eddig felsoroltak
e/ Mi a szociális munkás elképzelése, mit tud ő és az intézmény felajánlani?	8) Képesség fontos elméletek, érték-koncepciók használata: növekedés, fejlődés, szociális funkcionálás, illetve rosszul funkcionálás, s az összegyűjtött adatok elemzése, rendszerelmélet
3. Előzetes megegyezés	
a/ realitások – korlátok tisztázása	
b/ döntés: kívánnak-e együtt dolgozni tovább?	
c/ ha igen: kölcsönös megegyezés jogaikról, céljaikról, viszonylagos autonómiájukról a szociális munkás beavatkozási lehetőségéről	9) A fentieken nyugvó képesség alapján és a problémák, célok és elérhető források ismeretében fontossági sorrendet tudjon felállítani és úgy tudja szervezni az adatokat, hogy azok alapján egy kivitelezhető tervet állítsanak össze

4. Kikérdezés, adatgyűjtés

- a/ kliens motivációja (indítékai): mi fáj?
Mit remél?
- b/ a lehetőségek a cél elérésére a kliensben
- c/ lehetőségek a környezetben

- 10) Alternatív tervek felállításának képessége
- 11) Saját véleménye és a kliens meglátásai alapján tudjon választani köztük

II. A szerződéskötés fázisa (mozzanata)

5. Értékelés (közös), előkészítés, megállapodás

- a/ hogyan viszonyulnak a problémák a kliens (rendszer) szükségleteihez?
- b/ a főbb összetevők analízise (elemzése)
- c/ azon fontos tényezők figyelembevétele, amelyek a problémák fennmaradásához hozzájárulnak
- d/ a legfontosabb probléma(k) meghatározása, kölcsönös összefüggésük megértése, s azok kiválasztása, amelyekkel először dolgozni fognak
- e/ az elérhető források, erők, motivációk
- f/ idevágó elméletek, tudás keresése
- g/ a szociális munkás rendszerezett véleménye az ügyről

- 12) Egy cselekvési terv összeállításának képessége
- 13) Az összes eddig
- 14) Készségek, amelyek segítségével megvalósíthatók a módszerek, amelyek biztosítják a szociális munkás szerepeit, s ezáltal a terv megvalósulását
- 15) Értékelő készségek
- 16) Lezáró és elváló készségek

6. Cselekvési terv kidolgozása, azaz a beavatkozás kölcsönös irányítása

- a/ egy kivitelezhető cél meghatározása
- b/ alternatívák
- c/ megfelelő szolgáltatás meghatározása
- d/ a változási erőfeszítés fókusza (kulcsa), a kliens vállalásai
- e/ a szociális munkás szerepe
- f/ a lehetséges külső erők figyelembevétele
- g/ a szociális munkás készségeinek és tudásának figyelembevétele

7. Prognózis: mennyire bízunk a szociális munkás
a terv végrehajtásában?

III. A terv végrehajtásának fázisa

8. A terv kivitelezése: beavatkozás,
a szolgáltatás és a források hasznosítási
módszereinek felhasználása, ki mit tesz
és mikor?
9. Befejezés (vagy folytatás)
 - a/ a feladatok végrehajtása és a folyamatok
értékelése
 - b/ a befejezés és elválás végrehajtása
 - c/ az elérték fenntartása
10. Értékelés (saját magának)

Forrás: Balog Miklósné (szerk.) (1991): Szociális segítő. Akadémiai Kiadó, Budapest 24–25.o.

Csoportmunka a szociálpedagógiai munkában

A csoportmunka főbb ismérvei – csoportszervezés lépései, csoportdinamikai történések stb. – a szociális munkában meghatározottak, a szociális munka szakirodalmában jól kidolgozottak. Itt elsősorban azokkal a sajátosságokkal foglalkozunk, ami a csoportmunka alkalmazásának szociálpedagógiai lehetőségeit érinti. A csoportmunka emberek kis csoportjával végzett célorientált tevékenység, mely szocioemocionális igények kielégítése és feladatok végrehajtása érdekében történik. (Toseland, Rivas, 1984. 54.)

Olyan probléma- és szükségletcentrikus, nevelésorientált, céltudatosan vezetett szerveződés, mely során a csoportvezető programtevékenységeken keresztül, a csoportdinamikai elemeket ismerve és értve, megfelelő attitűdkészlettel segíti a tagokat a célok elérésében és a szükségletek kielégítésében. Ezzel a tevékenységgel a csoport szocioemocionális területen támogatja tagjait. (Hádnagy, 2016.)

Hádnagy és munkatársai (2016) a programtevékenység fogalmának bevezetésével egészítették ki a szociálpedagógiai csoportmunka fogalmát. Meghatározásukban a programtevékenység olyan céltudatosan összeállított játékok, gyakorlatok, szituációk, témák tematikus rendbe és sorrendbe szedett egysége, melyek révén a csoport fókuszba hozza a problémákat, szükségleteket és

azokkal konstruktív módon képes foglalkozni, a vezető, beszélgetés-vezető élményhez juttató tevékenységének segítségével. A csoport indulása előtt elkészített programterv folyamatos változásokon mehet át – a csoport igényeinek megfelelően –, ám léte segíti a csoport szakmai munkájának állandó tudatosságát, tervszerűségét. (Hadnagy és mtsai, 2016)

A csoportmunkához kapcsolódó feladatokat – a csoportszervezés szociális munkában ismeretes lépéseit követve, de a programtevékenységgel kiegészítve – Hadnagy és mtsai a következőkben foglalta össze:

1. Az előkészítő szakasz feladatai:

- Előzetes tájékozódás a célcsoportról (szokásai, napi ritmusa, életmódja, egyéb jellemzői)
- Előzetes tájékozódás a leendő csoportot körülvevő intézményről, környezetéről (intézmény adta lehetőségek, tárgyi környezet, személyi környezet, élettér sajátosságai)
- Intézményi célok és leendő elővételezett csoportcélok egyeztetése
- Intézményi dolgozók informálása a csoportról, mint munkaformáról és annak sajátosságairól (alapjelenségek, alapszabályok)
- A célcsoport elérési eszközének kiválasztása, előnyeinek, hátrányainak végiggondolása
- A csoport előzetes programtervének végiggondolása, összeállítása a célcsoportnak megfelelően
- Tévhitek eloszlatása a leendő tagokban
- Módszerek kiválasztása
- Igényfelmérés
- „Nulladik” találkozással betekintést nyújtani a leendő tagoknak a csoportmunkába
- Előszerződés

2. Kezdeti szakasz feladatai:

- A programterv céljainak és a csoport céljainak egyeztetése, összehangba hozása / direkt és indirekt módon folyamatos/
- Előzetes programterv korrigálása, véglegesítése
- Csoport kontextus megteremtése
- Módszerek egyeztetése a csoporttal

- Igények aktualizálása, motiválás az igények csoportban történő megjelenítésére
- Intézményi dolgozók – más, a csoporttal kapcsolatba kerülő szakemberek – informálása a csoportról általánosságban a csoportvezetőre vonatkozó titoktartás megsértése nélkül
- Szerződéskötés

3. Munka szakasz feladatai:

- Programterv végig vitele a csoport igényeinek megfelelő esetleges változtatásokkal
- A csoport igényeinek, szükségleteinek közvetítése a csoportot körülvevő intézményi környezet felé
- A csoport-intézményi környezet valamint a csoport-intézményi környezet-társadalmi környezet kapcsolatrendszerek kialakításának elősegítése
- Elősegíteni a csoportélmény, az együttesség élményének meg tapasztalását
- Egyéni és csoportcélok elérésének a segítése
- Új célok, szükségletek kielégítése az adott problémakörön belül
- A csoporttagok egymás felé irányulásának elősegítése (kölsönös segítségnyújtás támogatása)

4. A záró szakasz feladatai:

- A csoport végének megélhetővé tétele
- A természetes kölsönös segítségnyújtó rendszer további működési lehetőségeinek feltárása (Hadnagy és mtsai, 2016)

A közösségi szociális munka

A közösségekkel folytatott szociális munkához kapcsolódó fogalmak szintén jól ismertek a szociális munkában és számos szakirodalom is segíti a témában való tájékozódást. A közösségszervezést a szociálpedagógusok is alkalmazzák munkájuk során, igaz jóval szerényebb mértékben, mint az esettmunkát vagy a csoportmunkát. „A közösségszervezés az a folyamat, amelyben a helyi közösség bátorítást és ösztönzést kap, hogy erejét felbecsülje és összefog-

jon annak érdekében, hogy kielégítse a közösség egészségügyi, jóléti és szabadidős szükségleteit. (Zastrow, 1982.)

A közösségszervezésben két modell terjedt el a Biddle-ék modellje és az Alinsky féle elmélet. Biddle-ék modelljét elemezve Soós (2005) a következő megállapítást teszi: „a kapcsolat kialakítás korai szakaszában fontosnak tartják a segítő szakember szerepét, ugyanis amíg a közösség nem erősödik meg, amíg saját projektek sikeres megvalósítása által nem szereznek kellő önbizalmat, amíg nem ismerik ki a helyi politika és bürokrácia útvesztőit, kisebb az esély arra, hogy önállóan sikeresek legyenek megfelelő partneri kapcsolatok kialakításában. A folyamat során cél egy aktív helyi lakosokból álló közösségszervező „mag” kialakításai, mely a későbbiekben fokozatosan átveszi a kezdeményezés és szervezés feladatait a szociális szakembertől, ezzel lehetőséget teremtve a segítő folyamatból való kivonulására. A segítő szakember folyamatba való bekapcsolódása sem garancia azonban a lakosság és a vezetők közötti megfelelő kapcsolat kialakítására, s pláne nem az költségigényes helyi projektek megvalósításának a helyi önkormányzat általi támogatására. Éppen ezért Biddle-ék végső esetben elfogadhatónak tartják bizonyos fokú nyomásgyakorlás alkalmazását.” (Soós, 2005. 131.)

Alinsky elméletében a hatalom ütköztetés oldaláról vizsgálja a közösségszervezést. Az elmélet főbb pilléreit a következő kérdésekre adott válaszok alkotják: A hatalom elemzése vagyis kié a hatalom?, Stratégia és taktika, fontos a stratégia alkotáskor a következő kérdéseket tisztázni: Elfogadják-e a közösség tagjai? Képes-e továbbépíteni az ügyet? Milyen alternatívákat kell megtervezni? El tudja-e vezetni a feleket a tárgyalóasztalhoz? A csoport kialakítása során fontos, hogy az emberek világosan fogalmazzák meg a problémákat, de csak az tekinthető ügynek, ami miatt az embereket mozgósítani lehet. Ezért az alábbi definíciókat rögzíteni kell: az ügy azonosítása; az ügy tesztelése; a közösség vezetőinek megtalálása, majd ülések megszervezése. A közösségszervező feladata, hogy az ügy sikeres megvalósítása érdekében együttműködjön a vezetőséggel mindaddig, amíg a kitűzött célt el nem éri. Esettanulmányok vagyis a konkrét eset meghatározása, ami érdekében a tevékenység történik. Koalíció szervezése meghatározott cél érdekében létrejövő szövetség. Erő és győzelem ami a célok elérését jelenti. (Zastrow, 1982)

A beavatkozás során a közösségszervező problémamegoldó hozzáállást valósít meg. A 4. táblázatban a közösségi beavatkozás három megközelítését mutatjuk be.

4. táblázat

A közösségi beavatkozás három megközelítése a választott gyakorlati változók alapján

	A) módszerű Helyi fejlesztés	B) módszer Társadalmi tervezés szociálpolitika	C) módszer Társadalmi akció
1. A közösségi cselekvés célkategóriái	Közösségi kapacitás és integráció; önségítés (folyamati célok)	Problémamegoldás lényeges közösségi problémák esetében (feladati célok)	A hatalmi viszonyok és erőforrások politikájának megváltoztatása; alapvető intézményi változások (folyamati és feladati célok)
2. A közösség szerkezetével és a problémák körülményeivel kapcsolatos feltevések	A közösség fogyatkozik; erkölcsi fogódzók, kapcsolatok és demokratikus problémamegoldó képesség hiánya; statikus hagyományos közösség	Lényeges társadalmi problémák, mentálhigiéné és testi egészség, lakásügy, szabadidő stb.	Hátrányos helyzetű rétegek, társadalmi igazságtalanság, nélkülözés, egyenlőtlenség
3. Az alapvető változás stratégiája	Az emberek széles keresztmetszetének bevonása problémáik azonosításába, megoldásába	Adatok gyűjtése a problémákról és döntések meghozatala a leglogikusabb cselekvési menetről	A kérdések pontosítása és az emberek mozgósítása az ellenséges célpontok elleni fellépésre
4. A változás kieszközlésének jellemző taktikai és technikái	Konszenzus: kommunikáció a közösségi csoportok és az érdekcsoportok között; csoportmegbeszélések	Konszenzus vagy konfliktus	A konfliktusok konfrontációja; közvetlen akció, egyezkedés
5. A gyakorló szakemberek szerepei	Képessé tevőkatalizáló, koordináló; a problémamegoldó jártasságok és etikai értékek tanítása	Tényfeltáró és elemző, programok megvalósítója, bonyolítója	Szószóló aktivista: agitátor, ügynök, közvetítő, partizán
6. A változás közege	Kis, feladat-orientált csoportok irányítása	Hivatalos szervezetek irányítása és adatkezelés	Tömegszervezetek és politikai folyamatok irányítása

7. A hatalmi struktúrákhoz való hozzáállás	A hatalmi struktúra tagjai együttműködő felek egy közös vállalkozásban	A hatalmi struktúra foglalkoztató és szponzor	A hatalmi struktúra az akció külső célpontja: az elnyomókat korlátozni vagy megdönteni
8. A kedvezményezettek körének meghatározása	A teljes földrajzi közösség	A teljes közösség vagy annak egy szegmense	A közösség egy szegmense
9. A közösség érdekeivel, vagy alegységeivel kapcsolatos feltételezések	Közös érdekek vagy összeegyeztethető különbségek	Összeegyeztethető vagy ellentétes érdekek	Ellentétes érdekek, amelyek nem egykönnyen összebékíthetők, kevés erőforrás
10. A szándékolt kedvezményezettekkel kapcsolatos elképzelések	Állampolgárok	Fogyasztók	Áldozatok
11. A szándékolt kedvezményezettek szerepének megítélése	Egy interaktív problémamegoldó folyamat résztvevői	Fogyasztók vagy befogadók	Alkalmazók, választók, tagok
12. A képességtétel alkalmazásának módjai	A közösség abbéli kapacitásának növelése, hogy együttműködésen alapuló, jól-informált döntéseket hozzon; a személyes beleszólás érzésének fejlesztése a helyiekben	Megtudni a fogyasztóktól, hogy milyen szolgáltatási szükségleteik vannak; a fogyasztók informálása a szolgáltatásokkal kapcsolatos választásaikról	Objektív hatalom megszerzése a kedvezményezettek számára – a közösségi döntések befolyásolásához való jog és eszközök; a személyes beleszólás érzésének fejlesztése a résztvevőkben

forrás: J. Rothman (2002) A közösségi intervenció megközelítései. Közösségfejlesztők Egyesülete Budapest. 25. 26. old.

Soós (2012) hangsúlyozza, hogy a szakemberek a segítő folyamatban elsősorban szociális munka eszközöket és módszereket alkalmaznak (pl.: problémamegoldó modell, „mediáció” stb.) – amelyek viszont számos, a pszichológiából átvett eszköz elemet is magukba foglalnak.

Egyetértünk a szerző fenti megállapításával, azzal a kiegészítéssel, hogy a szociálpedagógusok a szociális munka eszközei, módszerei mellett pedagógiai módszereket, eszközöket is alkalmaznak. Többek között a megfigyelést, a társas kapcsolatok feltárására a szociometriát, a megbeszélést, a szimulációs és szerepjátékokat, játékokat, a vitát, a non-formális tanulási módszereket, a csoportmunkát, tréningeket valamint az élménypedagógia és a szabadidő pedagógia módszereit.

A következőkben részletesen foglalkozunk a mediációval, mint konfliktuskezelő módszerrel. A mediációt több területen alkalmazzák így az oktatásban, egészségügyben, igazságügyben, családi ügyek, polgári és gazdasági ügyek megoldásában. A gyermekvédelmi mediációt és a hozzákapcsolódó intézményi háttért mutatjuk be, tekintve, hogy a szociálpedagógiai munkában gyakran szükség van a konfliktusok kezelésére.

4. Mediáció a gyermekvédelemben

4.1. A konfliktus fogalma, lehetséges kimenetei

Az emberi élet természetes velejárói a konfliktusok. Életünk minden szintén megjelenhet, így a családban, munkahelyen, a helyi közösség különböző szinterein.

A konfliktus fogalmának többféle szakirodalmi meghatározása van. Barcy (2012) az összeegyeztethetetlen célok, törekvések mellett az érzelmeket is megemlíti, mint a konfliktus forrást. „Konfliktusról beszélünk, ha egyének vagy csoportok között, esetleg csoportokon belül látszólag összeegyeztethetetlen célok, törekvések vagy érzelmei jelentkeznek. Az ellentétek önmagukban még nem okoznak konfliktust, ahhoz összeütközés, egy szikra kell, amikor a konfliktus szereplői szembesülnek az ellentétekkel, s valamiképpen reagálniuk kell azokra.” (Barcy, 2012.)

Boulding (1962) meghatározásában a versengés egyik formájának tekinti a konfliktust. Emberek vagy emberek csoportjai közötti versengés egy formájaként határozza meg, ami akkor lép fel, ha két vagy több személy verseng olyan célokért vagy korlátozott javakért, melyek ténylegesen vagy az ő észlelésük szerint nem érhetőek el mindannyiuk számára. (Boulding 1962.)

A konfliktusok okait tekintve a konfliktus lehet:

A kapcsolati konfliktusok előfordulhatnak erős negatív érzések, vagy érzelmentesség, illetve sztereotip gondolkodás esetén. Oka lehet e konfliktusnak a rossz kommunikáció, vagy a kommunikáció hiánya, és a gyakran ismétlődő negatív viselkedésmód is.

Az tény/adat konfliktusok akkor jelentkeznek, mikor az emberek nem rendelkeznek szükséges ténnyel/adattal ahhoz, hogy jó döntéseket hozzanak. Ez eredhet abból, hogy félretájékoztatták a felet, nem jól informált, nem érti az ügy szempontjából fontos adatokat, vagy a felek különbözőképpen értelmezik azokat. Más adat konfliktusoknál az adatok/információk összegyűjtése, értelmezése és azok kommunikálása okoz problémát.

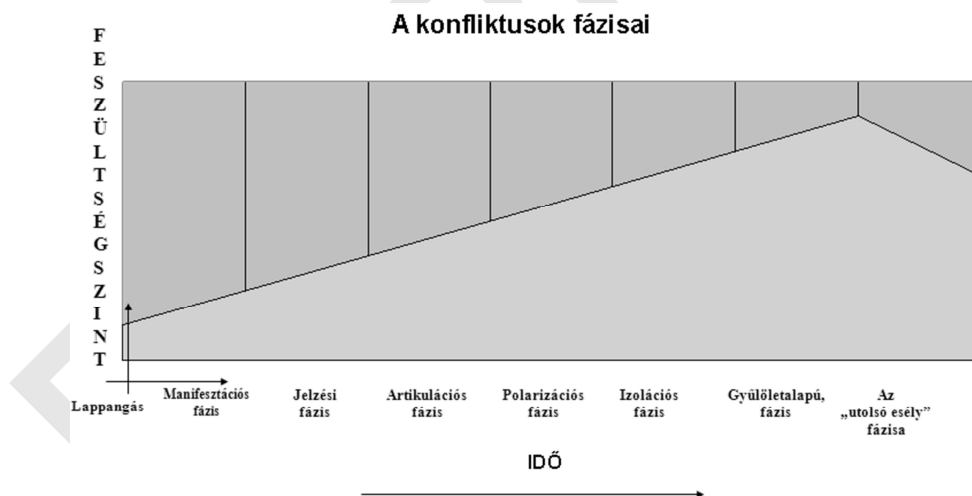
Érdekalapú konfliktusok esetében a felek összeegyeztethetetlen igényei versenyeznek egymással. Az érdek összeütközéseket az eredményezi, hogy a felek úgy gondolják, ahhoz hogy érvényesíteni tudják saját igényeiket, szükségleteiket, érdekeiket, a másik felet kell legyőzniük. A különböző érdekek és szándékok motiválják, illetve képezik alapját a vitának, ezek befolyásolják viselkedésbeli döntéseiket.

Strukturális konfliktusokról abban az esetben beszélhetünk, ha a vita a feleken kívül álló okokból ered. Ilyen okok lehetnek a korlátozott fizikai készségek, a felsőbb hatalom, földrajzi korlátok (távolság, közelség), az idő (túl sok, túl kevés), vagy a szervezeti változások. Ezek segítségével lehetnek a konfliktusban álló feleknek abban, hogy felmérjék a külső kényszerítő erők fontosságát és korlátaikat. Ezek a rajtuk kívül álló erők motiválhatják a feleket abban, hogy a problémát együttesen oldják meg.

Az értékalapú konfliktusok a vélt vagy valós hitrendszerbeli összeütközéseken alapulnak. Az értékek azok a meggyőződések, amelyek mentén az emberek élik életüket. Az értékek mondják meg, mi a „jó”, mi a „rossz”, mi az „igazságos” és mi az „igazságtalan”. Az eltérő értékek nem szükségszerűen vezetnek konfliktusokhoz. Az emberek harmóniában élhetnek egymással különböző értékrendek szerint is. (Varga, 2009)

5. ábra

A konfliktusok fázisai

Forrás: http://mediacio.forum.ofi.hu/e-learning/lecke3_lap4.html 2014-03-10

A konfliktusok kialakulásának folyamata az 5. ábra alapján a keletkezett feszültség és az idő tényező mentén a következő szakaszokra bontható:

Lappangás: a konfliktus kialakulásának időpontja nem meghatározható, csak később válik nyilvánvalóvá a konfliktus a felek számára.

Manifesztáció: a felek felismerik a konfliktushelyzetet, saját maguk meghatározzák a konfliktus tárgyát az érintettek körét.

Jelzés: egymás tudomására hozzák a felek, hogy konfliktusban állnak egymással. Ez sokféleképpen történhet, egyszerű verbális közlés, nonverbális jelzés, a kommunikáció stílusa megváltozhat a felek között vagy korlátozódhat. Ebben a szakaszban kezdődik meg a felek között a konfliktus.

Artikuláció: a konfliktus legintenzívebb szakasza. A felek érdekeinek, szükségleteinek a megjelenítését szolgálja, lehetővé teszi egymás álláspontjának a megismerését. Az artikuláció megvalósulhat vita keretében, érzelmi töltés is járulhat hozzá. A konfliktus legkonstruktívabb szakaszának tekinthető.

Polarizáció: a felek közötti kommunikáció csökken. Korlátozottan figyelnek egymásra a felek. A másik által elmondottakból már csak a saját álláspontjukkal ellentétes kommunikációs elemeket veszik észre. A konfliktus megoldása ebben a szakaszban egyre nehezebb, mert a felek közötti feszültség még elviselhető ezért nem elég motiváltak a konfliktus feloldására.

Izoláció: a felek közötti kommunikáció szinte teljesen megszűnik, a feszültség nő. A résztvevők egyáltalán nem vagy érdemben nem kommunikálnak egymással.

Gyűlölet alapú, destrukció: a felek célja a másik megsemmisítése. A megsemmisítésre irányul törekvések érinthetik az érzelmeket, családi baráti konfliktusokat érinti leginkább. A destrukció irányulhat az egzisztenciára, ez tipikusan a munkahelyi viszonyban megjelenő konfliktusokat jellemzi.

Az utolsó esély vagy kimerülés: A kifáradás következtében ugyanis újra lehetőség nyílik a konfliktus megoldását szolgáló erőfeszítések megtételére. Gyakran ennek köszönhető, hogy szereplői veszítenek a feszültség fokozását,

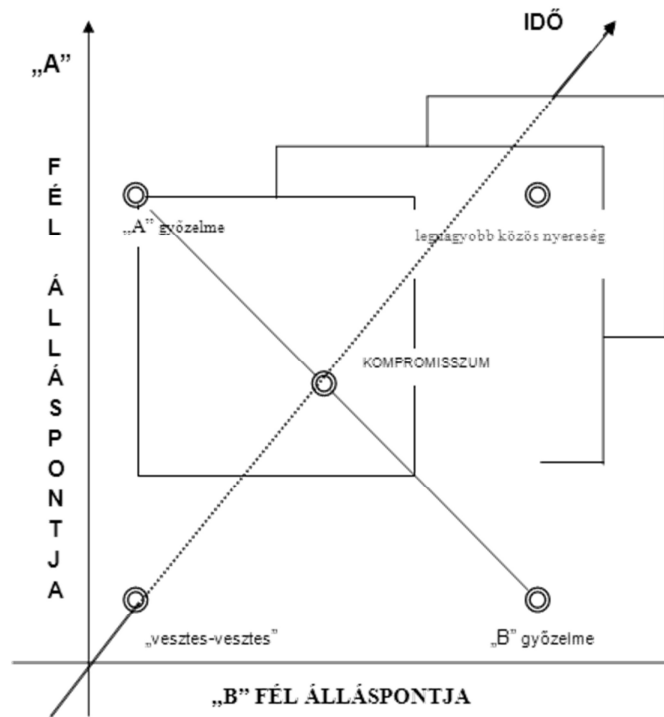
egymás legyőzését célzó lendületükből. Az utolsó esély fázisát nem pusztán a felek kifáradása hívhatja életre, de gyakran valamilyen külső vagy belső „fék” jelenik meg a konfliktusban, amely képes a felek befolyásolására. Ilyen fék például az, amikor a felek felismerik, hogy több kárt okoznak önmaguknak és környezetüknek a konfliktus fenntartásával, mint feloldásával. Külső fékek lehetnek jogi megoldások: többek között a korlátozás intézménye. Ilyen jellegű beavatkozás különösen erőszakoskodó személyekkel szemben lehet szükséges.

A konfliktusok kimenete többféle lehet. A leggyakoribb konfliktus megoldási lehetőségek a következők:

- Győztes/vesztes stratégia: A felek a konfliktust harcként értelmezik, győzelemre, a másik legyőzésére törekednek, megegyezés nincs. Gyors cselekvést igénylő helyzetekben gyakran szükségzerű alkalmazni.
- Alkalmazkodó stratégia: Lemondás az érdekek, vágyak érvényesítéséről: félelemből, kényszerből avagy hosszabb távú érdekek miatt, megfontolt döntés alapján a konfliktus első jeleit észlelve.
- Elkerülő stratégia: Az egyén a konfliktushelyzetet igyekszik kikerülni. E a stratégia alkalmazásában az időhúzás tényezője is nagy szerepet kaphat.
- Kompromisszumkereső stratégia: Közös elfogadható megoldás keresése a cél, amely mindkét fél számára kielégítő. Egyenrangú felek között gyakori; az erőviszonyok változásával az erősebb fél a másik legyőzésére törekszik.
- Problémamegoldó (győztes/győztes) – stratégia: A résztvevők a probléma olyan megoldására törekednek, amelyben mindkét fél érdekei, szükségletei, meggyőződései érvényesülnek. Kölsönösen elfogadják a másik fél önérvényesítését, vállalják az önalávetést, készek együttműködni, empatikusan viselkedni a legjobb megoldási alternatívák megtalálása érdekében. A közösen elfogadott megoldás mellett mindkét fél elkötelezett. (Szőke-Milinte, 2006.)

6. ábra

A konfliktusok lehetséges kimenetei

Forrás: mediacio.forum.ofi.hu/e-learning 2014. 03. 11.

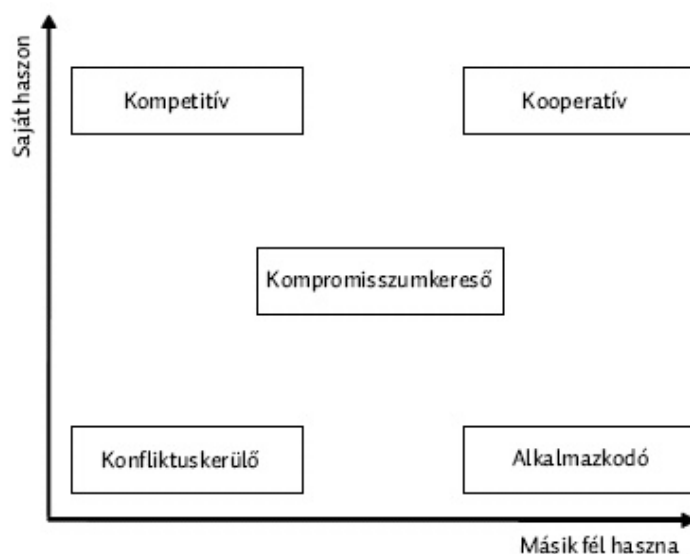
A 6. ábra vízszintes és függőleges koordinátatengelyén az látható, hogy egy kétszereplős konfliktushelyzetben az „A”, illetve „B” fél érdekei milyen mértékben elégülnek ki. A függőleges tengelyen „A” fél álláspontja, a vízszintes tengelyen „B” fél álláspontja jelenik meg. A koordinátatengelyek végén a felek elérik „győzelmüket”. A két koordináta-tengely közötti területen jelöljük azt az öt lehetséges kimenetet, amelyek a konfliktushelyzetekben létrejöhetnek.

1. Az „A” fél az érdekeit a lehető legteljesebb mértékben tudja érvényesíteni „B” rovására. Ezt úgy hívhatjuk, hogy „A” szereplő győzelme.
2. A „B” fél tudja az érdekeit a lehető legteljesebb mértékben érvényesíteni „A” rovására. Ez a „B” szereplő győzelme.
3. A kompromisszumos megoldás során mind a két fél érdekei valamenynyire érvényre jutnak, de természetesen nem teljes mértékben.
4. Szerencsétlen esetben, ha a konfliktusban szereplők magatartását olyannyira eluralja a másik legyőzésére való törekvés, hogy már saját racionális érdekeikre sem képesek összpontosítani, egyikük sem tudja érdekeit megfelelően érvényesíteni, az ún. vesztes-vesztes állapot áll elő.
5. Az érdekbeszámításon alapuló, és a másik fél igényeinek, szükségleteinek figyelembevételével folyó konfliktuskezelés esetén alakulhat ki olyan helyzet, amelyben mindkét fél érvényesíteni tudja érdekeit, anélkül, hogy ez egymás kárára történne. Ez a „legnagyobb közös nyereség” állapota.

4.2. Alternatív vitarendezési eljárások – mediáció

Alternatív vitarendezési eljárásoknak nevezhetjük azoknak az eljárásoknak az összességét, melyek a peres eljárás sokszor lassúnak, költségesnek és rugalmatlannak tűnő procedúráival szemben megoldást kínálnak a viták rendezéséhez. Ez az eljárás egy harmadik, pártatlan fél bevonásával zajlik, aki segítséget nyújt a feleknek abban, hogy könnyebben találjanak megoldást konfliktusukban. Az alternatív vitarendezés tehát egy olyan gyűjtőfogalom, melyet a szakirodalom meglehetősen széleskörűen és nem egységesen értelmez. (Varga, 2009.)

7. ábra
Alternatív vitarendezési módszerek

forrás: Krémer András: Alternatív vitarendezés és resztoratív eljárások az oktatásügyben. In új Pedagógiai Szemle, 2008. június-július

Az alternatív vitarendezési módszerek „filozófiája” úgy jellemezhető, hogy a felek a kölcsönös hasznot próbálják meg maximalizálni szemben azaz a játékelméletben „nulla összegű” játszmának tekintett eljárással, amely abból indul ki, hogy az egyik fél nyeresége csak a másik fél veszteségével lehet azonos (7. ábra)(Krémer, 2008)

A mediáció az alternatív konfliktusmegoldás (AKM) egyik formája, melynek során egy „semleges harmadik fél” avatkozik közbe, hogy elősegítse a vitában álló felek között a kölcsönösen elfogadható megegyezést. A mediátor nem ügyész, de nem is bíró, tehát nem ítélezik, és nem is kényszerítheti a felekre a megegyezést, a döntést. A mediátor abban működik közre, hogy a felek felismerjék a közös célokat, hogy újra megnyíljanak a kommunikációs csatornák, és kölcsönös elfogadható javaslatok szülessenek a megegyezés érdekében.” (Strasser-Randolph, 2005. idézi Varga, 2009))

A mediáció fogalmának értelmezésekor Geskó (2009) felhívja a figyelmet arra, a problémára, hogy a mediációt gyakran a konfliktuskezelés szinonímájaként használják, pedig a konfliktuskezelés jóval tágabb fogalom, mint a mediáció. A szerző meghatározása szerint a **mediáció** olyan jog előtti **közvetítési eljárás**, melynek során egy **külső, pártatlan közvetítő segíti a vitás feleket előrehaladott fázisban** (amikor a felek között már nincs érdemi

kommunikáció) lévő konfliktusuk kezelésében, a kölcsönösen elfogadható megoldás megtalálásában. A konfliktuskezelés ezzel szemben sokrétű fogalom, mely magában foglalja a közvetlen, a segített, a jog előtti, a jogi, illetve a jogon kívüli konfliktusmegoldási formákat is. (Geskó, 2009)

A mediációt általában úgy határozzák meg, mint a tárgyalásba vagy a konfliktusba korlátozott jogkörrel, de mindenképpen hatósági döntési jogkör nélküli a felek által elfogadott harmadik fél beavatkozását, aki segíti az önkéntesen részt vevő érintett feleket, hogy a vitás kérdésekben kölcsönösen elfogadható megállapodáshoz segítse a vitás témákban. (Sáriné, 2012.)

A jogi meghatározás szerint a közvetítés olyan sajátos permegelőző, konfliktuskezelő, vitarendező eljárás, amelynek célja a vitában érdekelt felek kölcsönös megegyezése alapján a vitában nem érintett, harmadik személy (a továbbiakban: közvetítő) bevonása mellett a felek közötti vita rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodás létrehozása. (2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről 2. §)

A mediáció, mint folyamat különböző szakaszokra bontható, a különböző szakirodalmak többféle szakaszolást mutatnak be. (Lovas-Herczog, 1999, Geskó, 2009.)

A mediáció folyamatát tekintve Varga (2009) hangsúlyozza, hogy a mediáció szakaszait rugalmasan kell kezelni, hiszen nincs jogszabályi kötelezettség a folyamatok sorrendiségére vonatkozóan. Ennek meghatározása, szabályozása a mediátor és a résztvevők döntési körébe tartozik, így lehetőség van arra is, hogy az előre meghatározott lépésektől közös megegyezéssel eltérjenek.

A mediációs processzust **négy alapfázisra**, illetve a harmadik fázisban **hét egymást követő szakaszra** oszthatjuk. Valóságos mediációs helyzetben ezek a fázisok és szakaszok természetesen nem különülnek el élesen egymástól, ám ismeretük segít a folyamat strukturálásában, kézbentartásában, a hatékony mediáció megvalósulásában, végső soron tartós és kölcsönösen előnyös megállapodások létrejöttében.

A mediáció alapfázisai:

- kapcsolatfelvétel,
- előkészítés,
- mediációs megbeszélés,
- utánkövetés. (Geskó, 2009.)

A mediációs megbeszélés szakaszai Geskó (2009) felosztásában:

- Nyitó szakasz: Bevezetés, a mediációs megbeszélés elindítása, a megbeszélésre vonatkozó alapszabályok *közös* meghatározása.
- Monológszakasz: Kényszermonológ, a felek ismertetik álláspontjukat *a mediátorral*.
- Vitaszakasz: A felek közötti közvetlen – segített és kontrollált – eszmecsere: törekvés a kölcsönös megértés javítására.
- Megoldási szakasz: Megoldási javaslatok, lehetőségek kidolgozása, megállapodás előkészítése.
- Megállapodási szakasz: Megállapodás és a megállapodás formába öntése.
- Lezárási szakasz: A mediációs megbeszélés végleges vagy ideiglenes lezárása.
- Utánkövetési szakasz: A mediációs megbeszélésen született megállapodás megvalósulásának nyomonkövetése.

Hasonló felosztást követ Lovas és Herczog (1999) amikor a következő szakaszokat különíti el:

1. Az eset bekerülése a mediációs rendszerbe
2. Mediációs ülés
 - 2.1. A mediációs ülés megnyitása
 - 2.2. Az információk összegyűjtése
 - 2.3. A megtárgyalandó témák listája
 - 2.4. A felsorolt témák megtárgyalása
 - 2.5. A megállapodás kidolgozása
 - 2.6. A megállapodás megírása
 - 2.7. A mediációs ülés lezárása
3. Az eset nyomon követése (Lovas-Herczog, 1999. 63.)

A mediáció folyamatát a későbbiekben részletesen bemutatjuk.

A mediátor személye

A mediátorokról szakmai közvetítői névjegyzék készül, amit az igazságügyért felelős miniszter vezet. Közvetítői tevékenységet folytathat az a személy, aki felsőfokú végzettséggel rendelkezik, és a végzettség megszerzésétől annak megfelelő legalább öt év gyakorlattal rendelkezik, igazolja a szakmai képzés elvégzését, büntetlen előéletű és nem áll a közvetítői tevékenység folytatását kizáró foglalkozástól eltiltás hatálya alatt. (2002. évi LV tv.)

Bírósági közvetítői tevékenységet az Országos Bírósági Hivatal elnöke által – a közvetítői szakmai képzés elvégzésének igazolását követően – kijelölt bírósági titkár, bíró és rendelkezési állományba helyezett bíró végezhet. A közvetítővel szemben elvárás, hogy pártatlan, lelkiismeretes legyen és legjobb tudása szerint járjon el, segítse a felek közötti megállapodás létrejöttét.

„A felek csak akkor tartják be vállalásaikat, ha azok kialakításában tevékenyen részt vettek. Azért próbálják szabotálni a bírósági ítéleteket, mert azok kívülről jöttek és ily módon nem érzik magukénak. A még oly jó mediátori javaslatok is elvéreznek a felek ellenállásán. Ezért a mediátor alapvető feladata, hogy eljuttassa a résztvevőket annak felismeréséig, hogy jobban járnak, ha részt vesznek konfliktusuk megoldásában.” (Sáriné, 2012. 175.)

A szakirodalomban és a gyakorlatban is kérdésként merül fel, hogy a mediátor kiválasztásánál szempont legyen-e az adott terület szakismerete. A szakemberek egyik csoportja szerint nem szerencsés, ha az adott szakterület szakértője mediál, mert így nem sok esély nyílik a vita újszerű megközelítésére. A szakértő mediátor ösztönösen értékelni kezdi a felek gyenge és erős pontjait. Ugyanakkor az a nézet is tartja magát, hogy szakismeret nélkül a mediátor nem lehet hatékony. Eszerint a munkavállaló és a munkáltató közötti vitákban például az a mediátor, aki semmit nem tud a költségvetésről, munkaidőről, járatlan a szerződésekben nemcsak nem hatékony, hanem akadályozhatja is a megállapodás létrejöttét a felek között. Az a mediátor, aki jártas a vitás kérdés területén, előnyösebb helyzetben képes különféle megoldási javaslatokkal előállni, mivel jobban ismeri az alternatívákat szemben azzal, aki nem ismeri az adott területet. (Strassr, Randolph, 2008)

Elfogadjuk, hogy a mediáció alkalmazása módszertani kérdés, mégis azokkal értünk egyet, akik nemcsak a módszer ismeretét, de a mediátor szakterületen való jártasságát is fontosnak tartják. Könnyebb helyzetben

van az a mediátor, aki legalább a terület főbb szabályozóit, tartalmi kérdéseit ismeri. Így nem fordulhat elő, hogy olyan megállapodást rögzít, amely adott esetben jogi vagy egyéb szempontból kifogás alá eshet. Az egyes területeken végzett mediációs eljárások sajátosságokat is mutathatnak, mint például a gyermekvédelmi mediáció is, amelynek jellegzetességeit a kötet végén mutatjuk be.

A családi mediátornak személyiségében is alkalmasnak kell lenni a feladatra. Csak néhány készséget említve kiváló kommunikációs készséggel, önismerettel kell rendelkeznie, képesnek kell lenni az indulatok kezelésére, megértésre, a pártatlanságra.

A jó mediátor az alábbi képességeket és jellemzőket is demonstrálja:

- Létrehozza és fenntartja a hitelességét.
- Biztosítja semlegességét mindkét fél számára (mindegyik oldal esetében).
- Fenntartja a hatékony kapcsolattartást és kommunikációt a felek között.
- Mindkét fél számára segítséget nyújt abban, hogy meghatározzák, elemezzék és megértsék a tényeket.
- Figyelemmel van az egyezség részleteire.
- Pontos információkat közvetít mindkét oldal számára.
- Megpróbálja nyitva tartani a kommunikációs csatornákat a felek között.
- Diszkréten kezeli az elhangzottakat és azt, hogy miként kommunikáltak azokat. (Ditchburn, 1988. idézi Klement, 2016.)

Az 5. táblázatban a mediáció egyes szakaszait és a szakaszokhoz kapcsolódó azon készségeket, képességeket foglalkoztatjuk össze, amire a mediátornak szüksége van a hatékony munkavégzés érdekében.

5. táblázat

A mediáció szakaszai és szükséges készségek, képességek

Mediáció	Készségek, képességek
1. szakasz Kapcsolatfelvétel A találkozások során a mediátor: - ismerteti a tevékenysége célját; - kiépíti a munkához szükséges bizalmat, - tájékoztatja a konfliktus szereplőit a mediátor feladatairól és kötelmeiről (semlegesség, titoktartás stb.); - elnyeri az adott fél beleegyezését a mediációs folyamatban való részvételhez. 2. szakasz Előkészítés Az előkészítő fázisban megteremtődik a mediátori munkavégzéshez elengedhetetlenül szükséges alapvető bizalom, elfogadottság. Erre a bázisra építve kerül sor a mediációs ülést előkészítő tevékenységre. Az előkészítés fő célja: - a konfliktusban szereplő felek segítése olyan érzelmi-pszichés állapot eléréséhez, amelyben már nem a totális szembenállás, nem a másik fél elutasítása és mindenáron való legyőzése a cél; - a megoldásorientált konfliktuskezelési attitűd kialakulásának segítése; a konfliktushelyzettel kapcsolatos legalapvetőbb információk összegyűjtése; a konfliktushelyzetben érintett felek végleges identifikálása. 3. szakasz Mediációs megbeszélés A mediációs megbeszélésre akkor kerülhet sor, amikor a felek emocionálisan és mentálisan olyan állapotba kerültek, hogy feltételezhető róluk a probléma megoldására irányuló magatartás. Ezen állapot bekövetkezésének megállapítása a közvetítő dolga és felelőssége.	önismeret, kommunikáció, metakommunikáció, a kliens megnyerése „emocionális ajánlat” hitelesség, empátia elfogadás, bizalom, rugalmasság, tolerancia, helyzetfelismerés és értékelés, adatgyűjtés, megfigyelés, tisztázás, kérdezés,

A mediációs megbeszélés szakaszai:	
• Nyitó szakasz: Bevezetés, a mediációs megbeszélés elindítása, a megbeszélésre vonatkozó alapszabályok közös meghatározása. • Monológszakasz: Kényszermonológ, a felek ismertetik álláspontjukat <i>a mediátorral</i>. • Vitászakasz: A felek közötti közvetlen – segített és kontrollált – eszmecsere: törekvés a kölcsönös megértés javítására. • Megoldási szakasz: Megoldási javaslatok, lehetőségek kidolgozása, megállapodás előkészítése. • Megállapodási szakasz: Megállapodás és a megállapodás formába öntése. • Lezárási szakasz: A mediációs megbeszélés végleges vagy ideiglenes lezárása. • Utánkövetési szakasz: A mediációs megbeszélésen született megállapodás	kommunikáció, tolerancia, következetesség, tárgyalási készség, neutralitás „aktív hallgatás”, figyelem, fókuszálás, határozottság időkeretek tartása, konfliktus kezelés, figyelemkoncentráció, összefoglalás, visszakérdezés, problémák sorrendjének felállítása, rendszerezés, konfrontáció összefoglalás, interpretálás, problémamegoldás, fontossági sorrend, rendszerezés, összefoglalás, rendszerezés, figyelem, precizitás, adminisztráció, szintetizálás, rendszerezés, visszajelzés, együttműködés, hitelesség

forrás: Geskó (2009) felosztása alapján saját szerkesztés

4.3. A családi közvetítés

A mediációnak többféle csoportosítása létezik. Az alkalmazott területekből kiindulva beszélhetünk büntetőügyi, családi, egészségügyi, gazdasági, oktatási mediációról továbbá a fogyasztói jogviták alternatív fórumairól. A továbbiakban a családi és ezen belül is a gyermekvédelmi mediációval foglalkozunk részletesebben.

A családi mediáció fejlődése Európa országaiban hasonló lépésekben zajlott: először a családi konfliktusokban a mediáció alkalmazásának lehetőségeit elhivatott szakemberek fedezték fel és alkalmazták a gyakorlatban viták kezelésére. A következő lépés az volt, hogy a hivatástudattal rendelkező szakemberek egyesületekbe tömörültek a mediáció gyakorlatának elterjesztése érdekében. Ezután a nemzeti jogalkotások beemelték a mediációt a törvényeikbe, mint egy használható módszert a családi, az életközösség megszakadásával járó és a válási konfliktusok elismert, bíróságon kívüli rendezésére. (Nagy, 2011.)

„A családi mediációban a mediátor talán legfontosabb feladata a szerepek tisztázása, a szülői és házastársi szerepei szétválasztása, és a holtig tartó szerepek megőrzése és működtetése. A mediáció segít a feleknek konfliktusaik békés, hosszú távú rendezésében és jó megoldásai révén hozzájárul, hogy a felek a le nem tehető szerepeiket hitelesebben, eredményesebben és több örömmel játszassák.” (Sáriné, 2012. 179.)

A mediáció egy újabb csoportosítását jelenti az, hogy kötelező-e a mediáción részt venni. 2014. III.15-től alkalmazzák a kötelező közvetítői eljárás intézményét.

Kötelező közvetítői eljárás esetén a bíróság, illetve a hatóság arra kötelezi a feleket, hogy vitájuk – részben vagy egészben – megállapodással történő lezárása céljából legalább egy közvetítővel együttműködjenek; ezen együttműködési kötelezettségük keretében a felek kötelesek

- a) közösen közvetítőhöz fordulni (felkérés vagy kérelem) és
- b) az első közvetítői megbeszélésen részt venni.

A felek a közvetítő eljárását felkéréssel, kérelemmel vagy jogszabályban meghatározott módon a kötelezést tartalmazó határozat közlését követő 15 napon belül kötelesek közösen kezdeményezni.

A közvetítő felkérésének vagy a bírósági közvetítői eljárás iránti kérelemnek tartalmaznia kell a bíróságnak vagy a hatóságnak a közvetítői eljárás igénybevételére kötelező határozatának másolatát is.

A kötelező közvetítői eljárás során megkötött megállapodásból külön írásba foglalható az a rész, amely nem tárgya a bírósági, illetve a hatósági eljárásnak. (2002. évi LV. tv. 38. §)

Az 6. számú táblázat alapján Varga (2009) a családi közvetítés két típusát különbözteti meg. Egyrészt a jogi szabályozás körébe tartozó ügyeket, másrészt a jogi szabályozáson kívül esőket.

6. táblázat
A családi közvetítés típusai

1. Jogi szabályozás körébe tartozó ügyek	2. Jogi szabályozás körén kívül eső ügyek
Házasság felbontása – válási mediáció	Családi konfliktusok (gyermek, szülő, nagyszülő)
Gyermekehelyezés, gyermek elhelyezés megváltoztatása, gyermekvédelmi közvetítői eljárás, kapcsolatügyleti mediáció	A házasság felbontásához, gyermekehelyezéshez kapcsolódó ügyek, amelyek nem tartoznak jogi útra

forrás: Varga Szabolcs (2009): Alternatív konfliktusmegoldási lehetőségek a szervezetek gyakorlatában. Doktori Disszertáció, Nyugat-Magyarországi Egyetem Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola 104.old.

Az Új Polgári Törvénykönyv számos változást hozott a mediációt érintően is. A házassági bontóperben lehetővé teszi a felek számára, hogy a házassági bontóper megindítása előtt vagy a bontóper alatt – saját elhatározásukból vagy a bíróság kezdeményezésére – kapcsolatuk, illetve a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések megegyezésen alapuló rendezése érdekében közvetítői eljárást vehetnek igénybe. A közvetítői eljárás eredményeként létrejött megállapodásukat perbeli egyezségbe foglalhatják. (IV. Családjog 4:22 §)

A gyámhatósági kapcsolattartási ügyekben is születtek új szabályok az Új Polgári Törvénykönyvvel. A témánkhoz igazodóan a továbbiakban elsősorban a gyermekvédelmi mediációval foglalkozunk.

Lényeges változást hozott az új Ptk. bevezetése abban, hogy válás esetén nem szünetel a külön élő szülő szülői felügyeleti joga, a gyermek közös szülői felügyeleti jog alá helyezhető akkor is, ha a szülők már nem élnek együtt. A különélő szülőknek a közös szülői felügyelet gyakorlása során biztosítaniuk kell gyermekük kiegyensúlyozott életvitelét. A különélő szülők a szülői felügyelettel kapcsolatos jogokat és kötelezettségeket egymás között meg-

oszthatják, és megállapodhatnak abban is, hogy a szülői felügyeletet az egyikük gyakorolja. A szülők megállapodásának hiányában a bíróság rendelkezhet úgy is, hogy az egyik szülő gyakorolja a felügyeleti jogot, de gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben a szülők ebben az esetben is együtt hoznak döntést.

További fontos változás, hogy amennyiben a különélő szülők nem tudnak megegyezni a közösen gyakorolt szülői felügyeleti jog kérdésében, úgy közvetlenül a gyámhivaltól tudnak segítséget kérni. Így az ügyintézés ideje jelentősen lerövidül a bírósági tárgyaláshoz képest. Amennyiben a szülők nem tudnak együttműködni a szülői jogok gyakorlása során, úgy a bíróság közvetítői eljárást javasolhat számukra. A bíróság indokolt esetben kötelezheti a szülőket, hogy a szülői felügyelet megfelelő gyakorlása és az ehhez szükséges együttműködésük biztosítása érdekében – ideértve a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartást – közvetítői eljárást vegyenek igénybe. (PTK 4:172. §)

Kapcsolattartás

A gyermekvédelemben az egyik legtöbb megoldandó feladatot a kapcsolattartási ügyek adják. A válások nagy száma miatt gyakori jelenség, hogy a szülők közötti konfliktus áthúzódik a gyerekekkel való kapcsolattartásra. A gyermek számára mind a Gyermkek Jogairól Szóló ENSZ Egyezmény, mind az 1997. évi XXXI. Gyermekvédelmi törvény biztosítja a külön élő szülővel való kapcsolattartás jogát.

A gyermekkel való kapcsolattartásra jogosultak körét a 149/1997 (IX. 10) kormányrendelet tartalmazza, így kapcsolattartásra mind a szülő, mind a nagyszülő, mind a testvér, továbbá – ha a szülő és a nagyszülő nem él, illetőleg a kapcsolattartásban tartósan akadályozva van, vagy kapcsolattartási jogát önhibájából nem gyakorolja – a gyermek szülőjének testvére, valamint szülőjének házastársa is jogosult.

A kapcsolattartás célja, a családi kapcsolatok fenntartása mellett az is, hogy a kapcsolattartásra jogosult szülő a gyermek nevelését, fejlődését folyamatosan figyelemmel kísérje, tőle telhetően segítse.

A kapcsolattartási jog magában foglalja a gyermekkel való személyes találkozást, a gyermeknek a lakóhelyéről vagy a tartózkodási helyéről rendszeresen, meghatározott időtartamra történő elvitelét, a gyermekkel időszakonként, elsősorban az oktatási szünetek és a többnapos ünnepek időszakában való huzamos együttlétet, és kiterjed a kapcsolat személyes találkozás nélküli fenntartására. A kapcsolattartás joga – ha a bíróság vagy a gyámhatóság a gyermek érdekében eltérően nem rendelkezik meghatározott keretek között kiterjed a gyermek meghatározott időtartamú külföldre vitelére is. A gyermek elvitelével felmerülő kiadások – ha a bíróság vagy a gyámhatóság eltérően nem rendelkezik – a kapcsolattartásra jogosultat terhelik. (PTK 4:180. § A kapcsolattartási jog tartalma)

A kapcsolattartás formái

A kapcsolattartás formái a folyamatos, az időszakos és a felügyelt kapcsolattartás.

A **folyamatos kapcsolattartás** a következőket foglalja magában:

- a) a gyermekkel a gyermek szokásos tartózkodási helyén való személyes találkozást,
- b) a gyermeknek a szokásos tartózkodási helyéről rendszeresen, meghatározott időtartamra, a visszaadás kötelezettségével történő elvitelét, meghatározott időtartamú külföldre vitelét, és
- c) a gyermekkel személyes találkozás nélkül történő rendszeres kapcsolattartást – így különösen a levelezést, a telefonkapcsolatot, illetve az informatikai eszköz útján való kapcsolatot –, az ajándékozást és a csomagküldést.

Az **időszakos kapcsolattartás** magába foglalja a gyermekkel a tanítási szünetek és a többnapos ünnepek időszakában való huzamos együttlétet, a külföldre vitel lehetőségével vagy annak a gyermek érdekében való kizárásával.

A **felügyelt kapcsolattartás** elrendelésével a gyámhivatal arra törekszik, hogy a gyermek számára biztonságos körülmények között segítse elő a kapcsolattartásra jogosulttal a családi kapcsolat felépítését vagy helyreállítását.

A felügyelt kapcsolattartás esetén a gyermek és a kapcsolattartásra jogosult találkozására a – szakmai programja alapján kapcsolattartási ügyeletet biztosító – család- és gyermekjóléti szolgálat vagy család- és gyermekjóléti központ kapcsolattartási ügyeletén, vagy más, kapcsolattartással összefüggő tevékenységet nyújtó szolgáltató által biztosított helyszínen, a kapcsolattartást felügyelő szakember jelenlétében és tanácsadása mellett kerül sor. A felügyelt kapcsolattartás eredményeként – a felügyelt kapcsolattartást biztosító szolgáltató javaslatára – a felügyelt kapcsolattartás helyszínén megvalósulhat a szakember jelenléte nélküli találkozás a gyermek és a kapcsolattartásra jogosult között, kivéve, ha ezt a lehetőséget a gyámhivatal döntése kizárta.

A gyámhivatal a felügyelt kapcsolattartást biztosító szolgáltató javaslatára felülvizsgálja a felügyelt kapcsolattartást. A felülvizsgálat eredményeként – ha a kapcsolattartásra jogosult és a kapcsolattartásra kötelezett között nem jött létre egyezség – a gyámhivatal dönt a gyermek érdekében a kapcsolattartás elvitel vagy meglátogatás formájában való gyakorlásáról, a kapcsolattartás korlátozásáról, megvonásáról, vagy a felügyelt kapcsolattartás fenntartásáról.

Nincs helye folyamatos kapcsolattartásnak a következő esetekben:

- a) az időszakos kapcsolattartás ideje alatt,
- b) a gyermeket gondozó szülőt megillető, a gyermekkel folyamatosan együtt tölthető időtartam alatt, amelynek mértéke
- ba) a kapcsolattartásra jogosultat a kapcsolattartást rendező egyezség, illetve a kapcsolattartás engedélyezése tárgyában hozott határozat szerint megillető időszakos kapcsolattartás időtartamát,
- bb) ha a kapcsolattartást rendező egyezség, illetve a kapcsolattartás engedélyezése tárgyában hozott határozat nem rendelkezik a kapcsolattartásra jogosultat megillető időszakos kapcsolattartás időtartamáról, a két hetet nem haladhatja meg.

A gyermek érdekét veszélyeztető körülmény vagy felróható magatartás hiányában a kapcsolattartásra jogosulttól az elvitel, és – különösen, ha a kapcsolattartásra jogosult szülő szokásos tartózkodási helye külföldön van – a meghatározott időtartamú külföldre vitel jogát is magában foglaló kapcsolattartás nem vonható meg.

Kapcsolattartás rendezése

A kapcsolattartás gyámhatósági rendezésére vagy megváltoztatására irányuló kérelmet a korlátozottan cselekvőképes gyermek önállóan is előterjesztheti.

A gyámhivatal a kapcsolattartást elsősorban tárgyalás megtartása során, a gyermeket gondozó szülő vagy más személy (a továbbiakban együtt: kapcsolattartásra kötelezett) és a kapcsolattartásra jogosult egyezségével törekszik rendezni. Az egyezségben rendelkezni kell a következőkről:

- a folyamatos, az időszakos, a felügyelt kapcsolattartás gyakoriságáról, időtartamáról, a gyermek meghatározott időtartamú külföldre viteléről,
- a gyermek, valamint személyes okmányai, ruházata és a kapcsolattartás során szükséges egyéb tárgyai átadásának és visszaadásának helyéről, idejéről, módjáról,
- ha felmerül ennek a szükségessége – a gyermek kapcsolattartásra történő átadásában és átvételében közreműködő személy megnevezéséről,
- a kapcsolattartást akadályozó körülményekről való kölcsönös tájékoztatási kötelezettségről,

- az elmaradt kapcsolattartás pótlásának rendjéről, a jogosultnak fel nem róható okból elmaradt kapcsolattartásnak a legközelebbi megfelelő időpontban, de legkésőbb hat hónapon belül történő pótlásának kötelezettségéről,
- a kapcsolat személyes találkozás nélküli fenntartásának módjáról, szükség esetén gyakoriságáról és időtartamáról, valamint
- a gyermek elvitelével felmerülő kiadások viseléséről, külön rögzítve, ha a kiadások részben vagy egészben a kapcsolattartásra kötelezettet terhelik.
- a gyámhivatalnak az egyezség létrehozása során törekednie kell a felek és a korlátozottan cselekvőképes gyermek közötti megegyezésre. Nem lehet az egyezséget jóváhagyni, ha az ellen az ítélőképessége birtokában lévő gyermek kifejezetten tiltakozik.

Az ítélőképessége birtokában lévő gyermek: az a kiskorú, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes – meghallgatása során – az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni.

Az egyezséget a gyámhivatal jóváhagyja és határozatba foglalja, ha az megfelel a gyermek érdekének, véleményének és a kapcsolattartás céljának.

Az időszakos kapcsolattartás időtartamát a gyermek életkorának és fejlettségének megfelelően kell meghatározni. Tanköteles gyermek esetén a tanítási szünetek időpontjára és tartamára az oktatásért felelős miniszternek a tanév rendjét meghatározó rendeletében foglaltak az irányadók.

Egyezség hiányában a gyámhivatal – a kapcsolattartás céljának megfelelően – a Ptk. 4:181. § (2) bekezdésében meghatározott szempontok alapján, a kapcsolattartásra jogosult és a kapcsolattartásra kötelezett méltányos érdekére, körülményeire, valamint a gyermek korára, egészségi állapotára, tanulmányi előmenetelére tekintettel, a gyermek érdekében dönt.

A gyámhivatal a felügyelt kapcsolattartás esetén meghatározza a kapcsolattartás helyszínét, gyakoriságát és azt, hogy a kapcsolattartás helyszínén történő találkozásra a kapcsolattartást felügyelő szakember jelenlétében és tanácsadása mellett, vagy anélkül kerülhet sor.

A gyámhivatal a felügyelt kapcsolattartásra vonatkozó döntésében kizárhatja a kapcsolattartást felügyelő szakember jelenléte nélküli találkozás lehetőségét, ha a gyermek biztonsága, érdeke ezt indokoltá teszi.

A gyámhivatal nem felügyelt kapcsolattartás esetén is előírhatja, hogy a gyermek kapcsolattartásra történő átadása és átvétele a felügyelt kapcsolattartás helyszínén történjen, ha a gyermek biztonsága ezt szükségessé teszi. (149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet, 27–29. par.)

4.4. A gyermekvédelmi közvetítői eljárás

Az egyik alapvető szabályt a 149/1997. (IX. 10.) a Gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló kormányrendelet módosítása adja. 2005. január 1-től van lehetőség a gyermekvédelmi közvetítői eljárás igénybevételére azokban az esetekben, amikor a szülő illetve a kapcsolattartásra jogosult más személy a kapcsolattartás módjában vagy idejében nem tud egyezsége jutni. A gyermekvédelmi közvetítői eljárás az érintettek együttes kérelme alapján a gyermekvédelmi közvetítő felkérésével kezdeményezhető.

Közvetítői eljárás ajánlása/elrendelése

A gyámhatósági eljárásban alkalmazott közvetítői eljárás lehet:

- a) a felek együttes kérelmére vagy a gyámhivatal kezdeményezésére a felek beleegyezésével igénybe vehető ezen belül gyermekvédelmi közvetítői eljárás, vagy támogatott közvetítői eljárás, vagy
- b) a Ptk. 4:177. §-ában meghatározottak szerint a gyámhivatal által elrendelt kötelező gyermekvédelmi közvetítői eljárás, vagy kötelező támogatott közvetítői eljárás.

A gyámhivatal kötelező gyermekvédelmi közvetítői eljárás vagy kötelező támogatott közvetítői eljárás igénybevételét kizárólag a szülők számára rendelheti el.

A közvetítői eljárás helyszíne lehet:

- a) gyermekvédelmi közvetítői eljárás vagy kötelező gyermekvédelmi közvetítői eljárás esetén a közvetítő által, a felek igényei alapján meghatározott helyszín,
- b) támogatott közvetítői eljárás vagy kötelező támogatott közvetítői eljárás esetén a területi gyermekvédelmi szakszolgálat, a gyámhivatal vagy a család- és gyermekjóléti szolgálat, a család- és gyermekjóléti központ székhelye.

A felek szabadon döntenek és döntésüknek megfelelően a gyámhivatal előtt nyilatkoznak arról, hogy a gyermekvédelmi közvetítői eljárás vagy támogatott közvetítői eljárás lefolytatását kéri-e vagy a gyámhivatal kötelező gyermekvédelmi közvetítői eljárás vagy kötelező támogatott közvetítői eljárás igénybevételét rendelje el, és a gyermekvédelmi közvetítői eljárás vagy kötelező gyermekvédelmi közvetítői eljárás igénybevétele esetén – melyik névjegyzékből, melyik közvetítőt választják.

Ha a felek nem nyilatkoznak, a gyámhivatal kötelező támogatott közvetítői eljárás igénybevételét rendeli el és kiválasztja a közvetítőt.

Ha a felek nem tudnak egyezsége jutni, vagy a kapcsolattartás végrehajtása során keletkezik vita a felek között, a gyámhivatal tájékoztatja a feleket a közvetítői eljárás igénybevételének a lehetőségéről, vagy a gyermek érdekében hivatalból, a Ptk. 4:177. §-a alapján kötelező gyermekvédelmi közvetítői eljárás vagy kötelező támogatott közvetítői eljárás igénybevételét rendelheti el.

Az eljárást egyrészt a szülői felügyeletet gyakorló szülő és a gyermekétől különélő szülő közötti megfelelő együttműködés kialakítása, a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás elősegítése érdekében a szülők számára rendelkezhetik el. Másrészt elrendelhetik a korlátozottan cselekvőképes gyermeknek a különélő szülőjével való kapcsolattartásának elősegítése érdekében a szülők számára, indokolt esetben a korlátozottan cselekvőképes gyermek bevonásával.

A közvetítő felkérése

A kiválasztott közvetítőt a gyámhivatal kéri fel a közvetítői tevékenység ellátására. A közvetítő a felkérés elfogadásáról vagy annak elutasításáról a gyámhivatal és a felek felé nyilatkozik.

A közvetítői eljárás lefolytatása érdekében a gyámhivatal az előtte folyamatban lévő gyámhatósági eljárást felfüggeszti és – a fél kérelmére vagy a közvetítő jelzése alapján – a közvetítői eljárás befejeződésekor, de legkésőbb két hónap, vagy négy hónap múlva folytatja.

A közvetítő a felkérés elfogadásáról szóló nyilatkozatában a felkérés elfogadásától számított tizenöt napon belül a feleket meghívja az első közvetítői megbeszélésre.

A közvetítő annak érdekében, hogy a gyermek az őt érintő döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson a korlátozottan cselekvőképes gyermeket kérelmére, az ítélőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen gyer-

meket a felek kérelmére vagy a gyámhivatal javaslatára bevonhatja a közvetítői eljárásba, feltéve, hogy ez a gyermek számára nem jelent túl nagy megterhelést, valamint érzelmi fejlődését a felek által elmondottak, illetve a felek magatartása várhatóan nem veszélyezteti.

A közvetítő a kijelölés elfogadásától számított 15 napon belül hívja meg a feleket megbeszélésre. Az első megbeszélésen a közvetítő tájékoztatja a feleket az eljárás menetéről, annak lényeges elemeiről a titoktartási kötelezettségről. A közvetítő a feleket valamint a 12 éven felüli gyermeket minden esetben meghallgatja az ítélőképessége birtokában levő gyermeket pedig csak a felek, illetve a gyámhivatal javaslata alapján hallgatja meg. Egy ügyben szükség szerint több megbeszélés is tartható. Ha a felek között egyezség jön létre, azt a közvetítő írásba foglalja. A megállapodást minden résztvevő, valamint a közvetítő is aláírja. A közvetítő az aláírt egyezséget 8 napon belül megküldi a kapcsolattartást szabályozó gyámhivatalnak. A gyámhivatal a felek kérelmére az egyezséget jóváhagyja. ” (Sárikné, 2012, 195.)

A közvetítő feladata

A közvetítő írásban jelzi a gyámhivatal részére a közvetítői megbeszélés elmaradásától számított nyolc napon belül –, hogy a közvetítői eljárás nem indult meg, mert az első közvetítői megbeszélésen egyik fél sem vagy az egyik fél nem vett részt, továbbá nem mentette ki magát és nem kért újabb időpontot.

Haladéktalanul köteles jelezni, hogy megítélése szerint a gyermek érdekében sürgős intézkedés megtétele indokolt, különösen, ha bármelyik szülővel szemben felmerül a gyermek bántalmazásának vagy súlyos elhanyagolásának gyanúja.

A közvetítői eljárás megindításától számított két hónapon belül, hogy sikerült-e megállapodást, részmegállapodást kötni vagy a közvetítői eljárás megállapodás, részmegállapodás nélkül zárult vagy a közvetítői eljárás már megindult, de még nem fejeződött be, és további legfeljebb két hónap szükséges a megállapodás, részmegállapodás létrehozásához.

A felek közötti megállapodás

Ha a felek között megállapodás vagy részmegállapodás jön létre, azt a közvetítő írásba foglalja. A közvetítő külön megállapodásba foglalja a felek közötti megegyezésnek azt a részét, amely nem tárgya a folyamatban lévő gyámhatósági eljárásnak.

A közvetítő a gyámhatósági eljárás tárgya alá tartozó megállapodást, részmegállapodást – a feleknek a gyámhatósági eljárásban a döntés meghozatalára irányuló kérelmével együtt – nyolc napon belül megküldi a gyámhivatalnak. A gyámhivatal a felek kérelmére – szükség esetén tárgyalás megtartásával – a megállapodást, részmegállapodást, mint a felek közötti egyezséget, részegyezést jóváhagyja. Részmegállapodás esetén a fennmaradt kérdésekről a gyámhivatal döntést hoz.

Ha a megállapodás, részmegállapodás a jogszabályoknak megfelel, és a fél e körülmény ellenére a gyámhatósági eljárás során nem köt egyezséget, a gyámhivatal kötelezi a közvetítői eljárás díjának megfizetésére.

A gyámhivatal kérelemre akkor biztosít költségmentességet a támogatott közvetítői eljárást vagy kötelező támogatott közvetítői eljárást igénybe vevő félnek, ha az a közvetítői eljárással összefüggő együttműködési kötelezettségének eleget tett, és jövedelme nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének négyszeresét. (149/1997. (IX. 10) Kormányrendelet 30/A-D par)

4.5. A gyermekvédelmi mediáció színterei

A gyermekjóléti szolgáltatás

„Az alapellátás keretében olyan szolgáltatásokat kell biztosítani, amik segítik a gyermek családjában nevelkedését és nem válik szükségessé a helyettesítő nevelés. A szolgáltatásokat a lakóhelyhez legközelebb levő intézményben kell biztosítani. A gyermekjóléti alapellátások megerősítése és kiemelt prevenciós lehetőségként kezelése az új törvény egyik legjelentősebb eleme. A törvény elveinek és céljainak megvalósulását a helyi alapellátás mind jobb színvonalú megteremtése és működtetése garantálhatja. Az alapellátás célja,

hogy a gyermek és családja lakóhelyén kaphassa meg mindazt a támogatást és segítséget, ami a gyermek jóllétéhez szükséges.”(Herczog Mária, 2001. 95.)

A gyermekjóléti szolgáltatás a gyermek érdekeit védő speciális személyes szociális szolgáltatás, amely a szociális munka módszereinek és eszközeinek felhasználásával szolgálja a gyermek érdekeit felhasználásával szolgálja a gyermek testi és lelki egészségének, családban történő nevelkedésének elősegítését, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzését, a kialakult veszélyeztetettség megszüntetését, illetve a családjából kiemelt gyermek családba történő visszahelyezését.

Szervezi a helyettes szülői hálózatot, segíti a nevelési-oktatási intézmények gyermekvédelmi feladatainak ellátását, felkérésre környezettanulmányt készít, vizsgálja az örökbe fogadni szándékozók körülményeit.

Család- és gyermekjóléti szolgálat

A gyermekvédelmi mediáció egyik lehetséges színtere a család- gyermekjóléti szolgálat. Gyermekjóléti szolgálatok nem működtek az 1997 előtti időszakban. A gyámhatóság látta el a gyermek veszélyeztetettségének megelőzéséhez, megszüntetéshez és a családjából való kiemeléshez szükséges feladatokat. Így a hivatali és a segítő munka nem különült el. A gyámhatósági ügyintéző egy személyben döntött a gyermek családjából való kiemelésről, a gondozásba vétel okainak megszüntetéséről.

1997 után ez az új típusú szolgáltatás központi szerepet tölt be a gyermekvédelem rendszerében, ami egyben paradigmaváltást tükröz a gyermekvédelemben. Ennek fő elemei Szöllősi (2000) szerint az állam, a szülők és a gyermekek közötti hármass viszony elemeinek újrendezése, a gyermekvédelemhez sorolt helyzetek kiterjesztése és a gyermekvédelem hagyományos megoldásainak új szolgáltatás formájában megjelenő megoldásokkal való részbeni felváltása.

2016. január 1-től jelentős változás, hogy a szolgálatok család- és gyermekjóléti szolgálatként működnek a településeken, vagyis a korábbi családsegítő szolgálatok megszűntek a feladatot a gyermekjóléti szolgálattal egy intézményben látják el a továbbiakban. A család- és gyermekjóléti szolgálat tevékenysége az 1997. évi XXXI. Gyermekvédelemről szóló törvény szerint szervezési, szolgáltatási, gondozási elemekből áll.

A következőkben az 1997. évi XXXI. gyermekek védelméről szóló törvény és a hozzá kapcsolódó rendeletek alapján mutatjuk be a család- és gyermekjóléti szolgálat és központ feladatait.

A gyermek családban történő nevelésének segítése érdekében feladata a településen élő gyermekek helyzetének figyelemmel kísérése, a gyermek panaszának meghallgatása, információ nyújtása a gyerekek jogairól, a családnak nyújtható támogatási lehetőségeikről, segítségnyújtás a hivatalos ügyek intézésében. Szabadidős programokat szervez a gyermekeknek Családtervezési, pszichológiai, nevelési tanácsadást nyújt vagy segíti az ezekhez való hozzáférést. Segíti a szociális válsághelyzetben levő anyákat.

A gyermek veszélyeztetettségének megelőzése érdekében: veszélyeztetettséget észlelő- és jelzőrendszert működtet, szervezi és összehangolja a jelzőrendszer munkáját. Feltárja a veszélyeztetettség okait, javaslatot készít a problémák megoldására.

Tájékoztatási feladatot lát el, amelynek körében szociális és egyéb információs adatokat gyűjt, és tájékoztatja a szülőt ellátásokról, védelmi lehetőségekről, válsághelyzetben levő várandós anyát jogok, támogatások ellátások igénybevételéről. A születendő gyermekét vállalni nem tudó várandós anyát tájékoztatja a nyílt-titkos örökbefogadásról a területi gyermekvédelmi szakszolgálat tevékenységéről.

A szociális segítőmunka keretében szükséglet kielégítés, problémamegoldás, erőforrások feltárása, szolgáltatások biztosítása a feladata. Az esetkezelésben részt vevő szakemberek koordinálása, a család- és gyermekjóléti központ bevonásával problémamegoldás, definiálás, feladatok tisztázása, segítő folyamat tervezése, esetmegbeszélés, esetkonferencia megvalósítása is a feladatai közé tartozik. Közreműködik a várandós anyák problémáinak megoldásában. A szociális segítőmunka során valamennyi család esetében legalább havi három személyes találkozást kell megszervezni és dokumentálni.

A nevelési problémák kezelésében is részt vesz. A családban jelentkező nevelési problémák és hiányosságok káros hatásainak enyhítése céljából olyan szabadidős és közösségi programokat szervez, amelyek megszervezése, vagy az azokon való részvétel a rossz szociális helyzetben lévő szülőnek aránytalan nehézséget okozna. A programokat kezdeményezheti a köznevelési intézményeknél, az ifjúsággal foglalkozó szociális és kulturális intézményeknél, valamint az egyházi és a civil szervezeteknél is.

A szolgálat további feladatai közé tartozik továbbá a segítségnyújtás hivatalos ügyek intézésében.

Mediáció a család- és gyermekjóléti szolgálatban

Témánk szempontjából kiemelten fontos a család- és gyermekjóléti szolgálat gyermek veszélyeztetettségének megszüntetése érdekében végzett tevékenysége. A család- és gyermekjóléti szolgálat szociális segítőmunkát végez, közreműködik a családban jelentkező működési zavarok ellensúlyozásában, a családban élő gyermek gondozásában, ellátásának megszervezésében.

A család- gyermekjóléti szolgálat, a családi konfliktusok megoldását az érintett családtagok közötti gyermekvédelmi közvetítői eljárással, illetve más konfliktuskezelő, családterápiás módszer alkalmazásával segíti elő, vagy javaslatot tesz ilyen szolgáltatás igénybevételére. A család- és gyermekjóléti szolgálat elősegíti, hogy azok a szülők, akik a házasság felbontása, a gyermek elhelyezése, a szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás rendezése vagy más szülői felügyeletet érintő kérdésben nem tudnak megegyezni, értesüljenek a konfliktuskezelő szolgáltatás, a gyermekvédelmi és a támogatott közvetítői eljárás igénybevételének lehetőségéről. A mediációs szolgáltatást a család- és gyermekjóléti központ is biztosíthatja.

Család- és Gyermekjóléti központ

A család- és gyermekjóléti szolgálat mellett meg kell említeni a család- és gyermekjóléti központot, mint segítő intézményt. A család- és gyermekjóléti központnak (a továbbiakban: gyermekjóléti központ) az a járásszékhely településen működő gyermekjóléti szolgálat minősül, amely önálló intézményként, illetve szervezeti és szakmai szempontból önálló intézményegységként működik.

A család- és gyermekjóléti központ a járás területén működő család- és gyermekjóléti szolgálat feladatainak szakmai támogatása érdekében havi rendszerességgel esetmegbeszélést tart a szolgálatok számára és szükség szerint konzultációt biztosít. Tájékoztatja a szolgálatokat az általa nyújtott szolgáltatásokról, – így adott esetben a mediációról – az azt érintő változásokról, illetve a járás területén elérhető, más személy, illetve szervezet által nyújtott, közvetíthető szolgáltatásokról, ellátásokról.

A gyermek családban nevelkedésének elősegítése, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése érdekében a gyermek igényeinek és szükségleteinek megfelelő önálló egyéni és csoportos speciális szolgáltatásokat, programokat nyújt, amelynek keretében:

- utcai és – ha a helyi viszonyok azt indokolják – lakótelepi szociális munkát,
- kapcsolattartási ügyeletet, ennek keretében közvetítői eljárást,
- ha a helyi viszonyok azt indokolják – kórházi szociális munkát
- gyermekvédelmi jelzőrendszeri készenléti szolgálatot,
- jogi tájékoztatásnyújtást és pszichológiai tanácsadást,
- családkonzultációt, családterápiát, családi döntéshozó konferenciát biztosít.

A következőkben röviden bemutatjuk a családi döntéshozó konferenciát, mint egy lehetséges konfliktuskezelő módszert.

A szembesítő modellek alapvető célja, hogy a konfliktus által okozott károkat helyreállítsa, miközben a kárt okozó aktívan részt vesz a felelősségvállalásban, a jóvátétel kidolgozásában. A helyreállító igazságszolgáltatáson belül, a szembesítő modellek alkalmazása során a közvetlen érdekelték aktívan vesznek részt annak meghatározásában, hogy hogyan lehetne a leghatékonyabban rendbe hozni a tett elkövetésével okozott sérelmet.

Ennek alapvető követelményei a következők:

- az áldozatokat, az elkövetőket és az érintett közösségeket egyaránt be kell vonni a folyamatba;
- a résztvevőknek saját maguknak kell meghatározni a folyamat kimenetelét;
- a folyamat kimenetele a résztvevők elkötelezettségétől és aktív részvételétől függ.

A szembesítő modelleken belül megkülönböztetjük a resztoratív mediációt és a konferenciamodelleket. A resztoratív technikákban használatos konferenciamodellek alapja, hogy a normaszegő személy a hozzá legközelebb álló személyek, családtagok segítségével, erőforrásaival, együttműködésével tudja megoldani, jóvátenni az általa okozott sérelmet. Az egyik leggyakrabban alkalmazott modell a családi döntéshozó konferencia.

A családi döntéshozó konferencia (CSDK) egy olyan módszer mely elősegíti a családi kapcsolatrendszerben, a család működésében fennálló problémák megoldását. A CSDK a meglévő konfliktusok megoldásában elsősorban a család erőforrásaira támaszkodik, a családra bízva a megoldási módok kidolgozását.

A módszer lényege, hogy biztonságos körülmények között egy külső semleges személy (facilitátor) irányításával lehetőséget nyújt a fiatal, családja és

az általuk megnevezett támogatók számára az együttes problémafeltáráásra, megoldási alternatívák keresésére.

1. A bevezető szakaszban a facilitátor ismerteti a konferencia összehívásának okát, majd a jelenlévők bemutatkozását követően a fiatal és családja lehetőséget kap, hogy a családon belüli helyzetükről, problémáikról, szükségleteikről, érzelmeikről, illetve az egymással szembeni elvárásaikról beszéljen. A fiatal és családtagjai által felvetett témaköröket a facilitátor írásban rögzíti.

Ezt követően a szakemberek mondják el véleményüket, illetve a család által elmondottakra reagálva kínálják fel az érintetteknek az általuk nyújtható szolgáltatásokat. A szakemberek szerepe kettős, mivel egyben problémáhozóként és segítőként vannak jelen a megbeszélésen. A facilitátor a szakemberek által megfogalmazott témaköröket is írásban rögzíti.

2. A család magánideje következik, ekkor a facilitátor és a szakemberek magukra hagyják a családot. Feladatuk, hogy saját erőforrásaikra támaszkodva a megbeszélés során felvetett témakörökre külön-külön, pontos cselekvési tervet, megoldási módot dolgozzanak ki. Fontos, hogy a kidolgozott terv a család közös döntését tartalmazza, a megvalósítás folyamatát részletesen, lépésről lépésre rögzítse, és jelölje meg a feladat elvégzésért felelős személyt, valamint a feladat elvégzésének határidejét.

A konferencia ezen szakaszában a családtagok részéről aktivitásra, együttműködésre, egyéni és családi közös felelősségvállalásra van szükség a probléma megoldása érdekében.

3. Konferencia zárási szakaszában az érintett fiatal ismerteti a szakemberek számára a család által közösen kidolgozott tervet, az ún. családi tervet, amit a facilitátor jóváhagy. A résztvevőkkel közösen jelölik ki a teljesítési és ellenőrzési határidőket.

Később, egy közösen megbeszélte időpontban a résztvevők ismételt összejutnak a terv megvalósulásának értékelése, illetve a megvalósulást akadályozó tényezők feltárása érdekében. (forrás: http://mediacio.forum.ofi.hu/e-learning/lecke7_lap2.html#hiv6)

A család- és gyermekjóléti központ további feladata a gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedésekhez kapcsolódó, a gyer-

mekek védelmére irányuló tevékenységek köre, amelynek keretében kezdeményezi a gyermek védelembe vételét vagy súlyosabb fokú veszélyeztetettség esetén a gyermek ideiglenes hatályú elhelyezését, nevelésbe vételét kezdeményezi az esetmenedzser.

A családjából kiemelt gyermek visszahelyezése érdekében szociális segítőmunkát koordinál és végez – az otthont nyújtó ellátást, illetve a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatást végző intézménnyel együttműködve – a család gyermeknevelési körülményeinek megteremtéséhez, javításához, a szülő és a gyermek közötti kapcsolat helyreállításához. Utógondozást végez – a gyermekvédelmi gyámmal együttműködve, – a gyermek családjába történő visszailleszkedéséhez. Védelembe vett gyermek esetében elkészíti a gondozási-nevelési tervet, szociális segítőmunkát koordinál.

A következőkben a kapcsolattartási ügyeletet mutatjuk be, mint a mediáció alkalmazásának egyik lehetőségét.

A **kapcsolattartási ügyelet** célja a gyermek és a kapcsolattartásra jogosult szülő vagy más kapcsolattartásra jogosult személy számára a találkozásra, együttlétre alkalmas semleges hely biztosítása mellett:

- konfliktuskezelő, segítő szolgáltatás nyújtása, vagy az érintettek kérésére, illetőleg a gyámhivatal kezdeményezésére gyermekvédelmi közvetítői eljárás (mediáció) biztosítása, melynek célja a felek közötti konfliktusok feloldásának segítése, közöttük a megállapodás létrehozása, és annak mindkét fél részéről történő betartása, vagy önálló szakmai módszertani programmal rendelkező kapcsolatügyi leti szolgáltatás nyújtása, vagy
- a felügyelt kapcsolattartást elrendelő gyámhivatallal történt előzetes egyeztetést követően továbbá a felügyeletet ellátó szakember biztosítása vagy más felügyeletet ellátó szakember jelenlétének lehetővé tétele.

A kapcsolattartási ügyelet feladatát ellátó intézmény a felügyelt kapcsolattartáson történekről, a szülő-gyermek kapcsolat alakulásáról, a felügyelet fenn tartásának szükségességéről felkérésre, a felügyelt kapcsolattartás felülvizsgálatára vonatkozó javaslatáról hivatalból tájékoztatja a gyámhivatalt.

A család- és gyermekjóléti központ a nevelőszülői hálózat működtetőjével, a gyermekotthonnal kötött külön megállapodás alapján a szolgáltatást a nevelőszülőnél, a gyermekotthonban elhelyezett gyermek és a kapcsolattartásra jogosult vér szerinti szülő vagy más kapcsolattartásra jogosult személy között is biztosíthatja. (15/1998. NM rendelet 22. par.)

A mediációs eljárásban részt vevő másik intézményi szintér a **Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat**. A Szakszolgálat elsősorban szolgáltatási feladatot végez, szorosan együttműködik a gyámhivatallal.

Főbb feladatai közé tartoznak a következők:

- a) gondozási hely meghatározásával,
- b) az ideiglenes elhelyezési feladatot ellátók kijelölésével, működtetésével,
- c) az örökbefogadás szakmai előkészítésével,
- d) az ideiglenes hatállyal elhelyezett és a nevelésbe vett gyermek gyámságával, gondnokságával,
- e) a szaktanácsadással,
- f) a Gyvt.-ben előírt nyilvántartások vezetésével,
- g) a megyei bizottság működtetésével,
- h) a támogatott közvetítői eljárással kapcsolatos feladatok ellátása.

A gyermek gondozási helyének meghatározása érdekében elvégzi a gyermek személyiségvizsgálatát és szakvéleményt készít. A gyámhivatal megkeresésére elkészíti a gyermek egyéni elhelyezési tervét.

javaslatot készít az ideiglenes elhelyezést igénylő, ideiglenes hatállyal elhelyezett, gondozási helyéről önkényesen eltávozó gondozott gyermeket ellátó nevelőszülő és gyermekotthon kijelölésére.

Közreműködik a gyermek örökbefogadásának előkészítésében, az eljárás lebonyolításában, nyilvántartást vezet az örökbefogadható gyermekekről.

A hozzá forduló válsághelyzetben lévő várandós anya és vér szerinti szülő, különösen a terhességét eltitkolni szándékozó várandós anya számára krízistanácsadást nyújt, továbbá az ellátáshoz való hozzájutás szervezése érdekében együttműködik a családok átmeneti otthonaival.

Működteti a nevelőszülői hálózatot, segíti az örökbeadásokat előkészíteni. Nevelőszülői tanácsadókat alkalmaz a nevelőszülők fogadására, felkészítésére, munkájuk ellenőrzésére. Gyermekvédelmi gyámokat, alkalmaz a gyerekek ügyeinek képviselése érdekében.

Jelentős szerepet tölt be a szolgálat a szakértői munkákban. Szakértői tevékenysége a nevelőszülők alkalmasságának, az örökbefogadó szülők alkalmasságának vizsgálatán túl magába foglalja a nevelésbe vett gyermekek személyiségvizsgálatát.

A személyiségvizsgálat szükséges ahhoz, hogy a gyermek állapotának legmegfelelőbb elhelyezési formát kapja. 2003-tól működnek a megyei, fővá-

rosi gyermekvédelmi szakértői bizottságok. Ez a bizottság legalább 3 főből áll (gyermekorvos, pszichológus, szociális munkás) speciális szükségletű gyermek ellátása esetén pszichiáter és gyógypedagógus is segíti a munkáját. A bizottság szakértői véleményt készít a gyermekről, javaslatot tesz a gondozási helyre.

A szakértői bizottság munkája egy garanciális eleme lehet a gyermek számára a legmegfelelőbb gondozási hely kijelölésének.

A szakszolgálat az otthont nyújtó ellátást biztosító értesítése alapján nyilvántartást vezet a következőkről:

- az otthont nyújtó ellátásban, átmeneti gondozásban, utógondozói ellátásban részesülő gyermekek, fiatal felnőttek gondozási napjainak számáról,
- az üres férőhelyekről, elkülönítve egymástól az ideiglenes gondozási feladatokat ellátó nevelőszülőnél, illetve gyermekotthonban rendelkezésre álló üres férőhelyeket.

A szakszolgálat nyilvántartást vezet a gyermekvédelmi gyámi, eseti gondnoki feladatok ellátására kirendelhető személyekről és működési területükről.

A szakszolgálat megszervezi a hivatali időn túl működő ügyeleti szolgálat működését.

Az ügyelet ad felvilágosítást az üres férőhelyekről, valamint az ideiglenes (átmeneti) gondozási feladatokat is ellátó nevelőszülőről és gyermekotthonról

Támogatott közvetítői eljárás

A szakszolgálat a gyámhivatal megkeresésére tájékoztatást nyújt arról, hogy a megkeresésben érintett gyermek és szülője számára mely időpontban és helyszínen tud közvetítői szolgáltatást nyújtani.

A szakszolgálat a támogatott és a kötelező támogatott közvetítői eljárást elrendelő gyámhivatali határozatnak megfelelően biztosítja a közvetítői szolgáltatást azzal, hogy – az eset körülményeit mérlegelve – a közvetítővel való találkozások száma az első találkozáson kívül két hónapon belül csak különösen indokolt esetben haladhatja meg a három alkalmat. (15/1998 Nm rendelet 154. par.)

Járási Gyámhivatal

A gyámhivatal sokrétű feladatot lát el a gyermekek védelme érdekében. A szülők a gyámhivatalhoz fordulhatnak problémáikkal, és adott esetben a gyámhivatalnál is létrejöhet a szülők között megegyezés a gyerek sorsát érintő kérdésekben. Ebben az alfejezetben elsősorban a szülői felügyelettel, mediációval kapcsolatos gyámhivatali feladatokat tekintjük át.

Feladatai közé tartozik a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése, a szülői felügyelet, az egyes szülői felügyeleti jogok gyakorlásának megváltoztatása, a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése, a gyermek kiadása.

A gyámhivatal megállapítja a szülői felügyeleti jog szünetelését, feléledését, megszűnését, figyelemmel kíséri a nevelésbe vett gyermek és a kapcsolattartásra jogosult szülő kapcsolatának alakulását, a szülőnek a gondozó személlyel vagy intézménnyel való együttműködését, indokolt esetben elrendeli a kötelező támogatott közvetítői eljárás igénybevételét, (331/2006. (XII. 23.) kormányrendelet 4. par.)

A gyámhatóság, kérelemre vagy a gyermek érdekében hivatalból, a szülői felügyeletet gyakorló szülő és a gyermekétől különélő szülő közötti megfelelő együttműködés kialakítása, a különélő szülő jogainak biztosítása – ideértve a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartást – érdekében a szülők számára közvetítői eljárás igénybevételét rendelheti el. (PTK, 4:177. § Közvetítés a gyámhatósági eljárásban)

A gyámhivatal a kapcsolattartással, gyermektartásdíjjal kapcsolatban dönt a gyermek és a szülő, illetve más kapcsolattartásra jogosult személy kapcsolattartásáról. Indokolt esetben felügyelt kapcsolattartást rendel el, továbbá a kapcsolattartási ügyben kötelező gyermekvédelmi közvetítői eljárás vagy kötelező támogatott közvetítői eljárás igénybevételét rendel el, továbbá intézkedik a kapcsolattartásra vonatkozó bírósági vagy gyámhivatali határozat végrehajtásáról. Dönt a szülő jognyilatkozatának érvényességéhez szükséges jóváhagyásról, valamint dönt, abban az esetben ha a közös szülői felügyelet gyakorlása során a szülők – a lelkiismereti és vallásszabadság körébe tartozó kérdés kivételével – valamely kérdésben nem tudnak megállapodni, valamint a szülői felügyeleti joggal kapcsolatos ügyben kötelező gyermekvédelmi közvetítői eljárás vagy kötelező támogatott közvetítői eljárás igénybevételét rendel el. (331/2006. (XII.23) kormányrendelet 9. par.)

Somfai (2009) összefoglalja, melyek azok az esetek amikor alkalmazható a mediáció a gyámhivatali munka során. Ezek a következők: a felek között a

megbeszélés megszakadt, nem látnak kiutat, nincsenek ötleteik, de kompromisszumra szeretnének jutni. A gyámhivatali tárgyalás elakadása esetén, ha az érdekek nem kellőképpen tisztázottak, illetve ha a kapcsolatot továbbra is fenn akarják tartani. (Somfai, 2009)

Mediáció a DMJV Gyermekvédelmi Intézményében

A DMJV Gyermekvédelmi Központ integrált intézményként többféle gyermekjóléti szolgáltatást nyújt. Így az intézmény gyermekjóléti központot, gyermekek átmeneti otthonát, családok átmeneti otthonát, helyettes szülői hálózatot és szociális alapszolgáltatásként családsegítő szolgálatot működtetett. A kötet megírása illetve a kutatás idején jellemző állapotot mutatom be, de a 2016. évi törvénymódosítások miatt mára az intézmény szolgáltatásrendszere átalakult.

A mediációt, mint konfliktuskezelési technikát valamennyi intézményben lehet alkalmazni, de különösen gyakran kerül sor a család- gyermekjóléti központban olyan esetek kezelésére, amelyekben a mediációt érdemes alkalmazni.

A DMJV Gyermekjóléti Központ a klasszikus gyermekjóléti szolgáltatások mellett speciális szolgáltatásként utcai szociális munkát, kórházi szociális munkát, készenléti szolgálatot és kapcsolatügyeletet működtet. Témánk szempontjából kiemelendő a kapcsolatügyelet ezért az intézmény ezen tevékenységet mutatjuk be részletesen. A kapcsolatügyelet célja:

- A kapcsolattartás lehetőségének biztosítása a bíróság, a gyámhivatal, vagy a kapcsolattartásra jogosult, gyermekét nem nevelő szülő kérésére, valamint a nagyszülői láthatás elősegítése.
- A gyermek számára a lehetőség biztosítása arra, hogy különélő szülőjével, nagyszülőjével semleges helyen találkozhasson, ezzel biztosítva legyen az a joga, hogy mindkét szülőjével élő kapcsolatot tarthasson fenn.
- További feladat a szülő-gyermek kapcsolat ápolása, fenntartása, vagy újra kialakítása a házasság, a család felbomlása, vagy más ok miatt megromlott, illetve megszakadt kapcsolat esetén. A mediációval, konfliktusok esetén pereskedés helyett egyezség létrejöttének segítése a gyermek-elhelyezési, kapcsolattartási kérdésekben.
- A konfliktuskezelés új módszereinek megismertetése a kliensekkel.

A Gyermekjóléti Központ kapcsolatügyi feladatai:

Találkozásra, együttlétre alkalmas, semleges helyet biztosít ügyfélfogadási időben és hétvégén a kapcsolattartásra jogosult szülő vagy más kapcsolattartásra jogosult személy számára.

A hatósági eljárást mellőző, a felek kezdeményezésére létrejövő közvetítést végez ügyfélszolgálati időben.

A gyermek biztonságát és igényeit mindenek fölé helyező fokozatos kapcsolatépítés segítése, a szülő-gyermek kapcsolat aktuális szintjének megfelelően (kapcsolattartási szintek).

Ellenőrzött kapcsolattartás biztosítása a bíróság és a gyámhivatal határozata alapján mindaddig, amíg más, továbblépést lehetővé tevő határozat nem jön létre.

Együttműködés a bírósággal, gyámhivatallal, a hatóságok írásbeli tájékoztatása.

Gyámhivatal kezdeményezésére gyermekvédelmi közvetítő eljárást, mediációt biztosít a felek közti konfliktus feloldásának segítése, közöttük a megállapodás létrehozása és annak mindkét fél részéről történő betartása céljából.

A kapcsolatügyelet formái:

- ellenőrzött kapcsolattartás
- folyamatos jelenléttel segített kapcsolattartás
- segített kapcsolattartás

Az intézményben a kapcsolatügyelet komplex módszerével dolgoznak, a Magyar Kapcsolatügyi Mediátorok Országos Szövetsége által elfogadott szakmai protokollt alapul véve, az általuk kidolgozott adminisztrációs rendszerrel együtt.

A kapcsolatügyelet a feladatra kiképződött családgondozók közreműködésével, szükség esetén – ügyfélfogadási időben – mediációs szolgáltatás bizto-

sításával zajlik. A kapcsolattartás formájáról az érintett felekkel kötött megállapodás, illetve a hatósági felkérésben foglaltak alapján történik döntés.

A kapcsolattartás elmaradása esetében az esetgazda családgondozó mindent megtesz annak érdekében, hogy felderítse az elmaradás okát, és facilitálja a megállapodást be nem tartó felet a megállapodásban foglaltak betartására, a gyermek érdekeinek érvényesítése céljából.

A kapcsolatügyelet szolgáltatást ügyfélszolgálati időben valamennyi területi irodában, szombati napokon 8.00–13.00 óra között az intézmény székhelyén veheti igénybe a kapcsolattartásra jogosult személy. (DMJV Gyermekvédelmi Intézménye, Gyermekjóléti Központ Szakmai Program)

A kötet további részében a DMJV Gyermekvédelmi Intézményében mediált eseteket mutatok be és elemzek.

5. Esetek a gyermekvédelmi mediációban

A továbbiakban a fenti intézményben megismert a 2011 és 2014 közötti időszakban mediált eseteket mutatom be. A DMJV Gyermekvédelmi Intézmény Gyermekjóléti Központja által rendelkezésemre bocsájtott dokumentációt használtam a mediációs folyamat bemutatásához. Így a gyámhivatali határozatokat, a mediáción készült feljegyzéseket, megállapodásokat. A kliensek személyes adatait megváltoztattam az anonimitás biztosítása érdekében.

A mediáció Geskó (2009) alapján a következő szakaszok egymásra épülésével valósul meg:

1. szakasz Kapcsolatfelvétele

A találkozások során a mediátor:

- ismerteti a tevékenysége célját;
- kiépíti a munkához szükséges bizalmat,
- tájékoztatja a konfliktus szereplőit a mediátor feladatairól és köteleimről (semlegesség, titoktartás stb.);
- elnyeri az adott fél beleegyezését a mediációs folyamatban való részvételhez.

2. szakasz Előkészítés

Az előkészítő fázisban megteremtődik a mediátori munkavégzéshez elengedhetetlenül szükséges alapvető bizalom, elfogadottság. Erre a bázisra építve kerül sor a mediációs ülést előkészítő tevékenységre.

Az előkészítés fő célja:

- a konfliktusban szereplő felek segítése olyan érzelmi-pszichés állapot eléréséhez, amelyben már nem a totális szembenállás, nem a másik fél elutasítása és mindenáron való legyőzése a cél;
- a megoldásorientált konfliktuskezelési attitűd kialakulásának segítése;
- a konfliktushelyzettel kapcsolatos legalapvetőbb információk összegyűjtése;
- a konfliktushelyzetben érintett felek végleges identifikálása.

3. szakasz Mediációs megbeszélés

A mediációs megbeszélésre akkor kerülhet sor, amikor a felek emocionálisan és mentálisan olyan állapotba kerültek, hogy feltételezhető róluk a probléma megoldására irányuló magatartás. Ezen állapot bekövetkezésének megállapítása a közvetítő dolga és felelőssége.

A mediációs megbeszélés szakaszai:

- **Nyitó szakasz:** Bevezetés, a mediációs megbeszélés elindítása, a megbeszélésre vonatkozó alapszabályok *közös* meghatározása.
- **Monológszakasz:** Kényszermonológ, a felek ismertetik álláspontjukat *a mediátorral*.
- **Vitaszakasz:** A felek közötti közvetlen – segített és kontrollált – eszmecsere: törekvés a kölcsönös megértés javítására.
- **Megoldási szakasz:** Megoldási javaslatok, lehetőségek kidolgozása, megállapodás előkészítése.
- **Megállapodási szakasz:** Megállapodás és a megállapodás formába öntése.
- **Lezárási szakasz:** A mediációs megbeszélés végleges vagy ideiglenes lezárása.
- **Utánkövetési szakasz:** A mediációs megbeszélésen született megállapodás

3.1. Nyitó szakasz:

A mediációs megbeszélés elindítása, a megbeszélésre vonatkozó alapszabályok *közös* meghatározása.

Célok:

- megfelelő, tárgyalásra alkalmas légkör kialakítása (bizalom);
- a mediációs megbeszélés folyamatának megismertetése
- az alapszabályok meghatározása;
- a résztvevők elvárásainak tisztázása

A nyitó szakasz fő lépései:

Megtörténik a bemutatkozás és a megfelelő légkör kialakítása. Ennek megvannak a kommunikációs eszközei, amit a segítő kapcsolatban is gyakorol-

lunk. A megbeszélés kezdetén megkérjük résztvevőket, hogy röviden mutakozzanak be. Erre akkor is sort kerítünk, ha a résztvevők ismerik egymást. A bemutatkozás funkciója ugyanis nem csak a résztvevők kölcsönös megismerése, hanem az egész mediációs processzus komolyságának demonstrálása is. Ezzel (is) sugalmazzuk a résztvevők számára, hogy itt nem egy folyosói veszekedés, hanem egy megoldáskereső megbeszélés kezdődik. Tisztázzuk, hogy kit hogyan szólíthatunk.

Rövid összefoglalót adunk a mediációs folyamatról: Elmondjuk, hogy a megbeszélés során egyik fél érdekeit sem áll szándékunkban képviselni, és pártatlanságunkat mindvégig megőrizzük. Ha az egyik féllel már korábban találkoztunk, azt itt kell bejelenteni.

A mediációban való részvétel önkéntes.

Ennek előnyei:

- a mediáció a saját választás lehetőségét jelenti a külső kényszerrel szemben (lásd például bírósági, hatósági döntés);
- a résztvevők a szabad választás nyújtotta önbizalom és nyitottság bázisáról kezdhetik az egymással folytatott kommunikációt
- a felek közvetlen felelősséget vállalnak a mediáció sikeréért és a megállapodás hatékonyságáért

Tájékoztatás a mediátor szerepéről: A mediátornak nincs joga, hogy eldöntse az ügy kimenetelét, hogy büntetést, bírságot szabjon ki. A mediátorok nem bírák, nem dönthetik el, hogy mi történt. Ehelyett segíthetnek abban, hogy a felek mostantól kezdve javítani próbáljanak a helyzeten.

A feleket biztosítjuk a mediáció bizalmas voltáról.

Az alapszabályok kialakítása: nem szabad a beszélőt félbe szakítani, mindkinek joga van megszakítás nélkül elmondani az álláspontját. Tisztelettel kell kezelni egymást. Tisztázzuk az időhatárokat; a különtárgyalás lehetőségének tisztázása: mediátorok dönthetnek úgy, hogy a felekkel – a mediációs ülést ideiglenesen felfüggesztve külön megbeszélést folytatnak. Ezek megbeszélések természetesen bizalmasak.

Minden résztvevőnek megköszönjük, hogy jelenlétével segíti a megbeszélést. Méltányoljuk a felek hajlandóságát, hogy problémájukat mediációs eljárás keretében kívánják megoldani a felek hozzájárulásának kérése esetleges megfigyelők részvételéhez; kérdések.

3.2. Monológszakasz

Kényszermonológ, a felek ismertetik álláspontjukat a mediátorral.

Célok:

- feltárni és minden érintett fél számára ismertté tenni az egyes felek álláspontját;
- megállapítani, hol vannak nézeteltérések;
- lehetőséget biztosítani mindkét félnek, hogy saját szemszögéből, megszákítás
- nélkül ismertesse a problémát, illetve az üggyel kapcsolatos álláspontját;
- megérteni mindkét fél érdekeit, szükségleteit, félelmeit, érzelmeit;
- feltárni a rejtett érdekeket;
- rámutatni azokra a kérdésekre, amelyekben egyetértés van.

A monológszakasz fő lépései:

- a felek egymás után ismertetik álláspontjukat;
- a mediátor azonosítja a következő kérdésköröket:
- közös álláspontot képviselő,
- nézeteltéréseket hordozó,
- érzelmi szempontból meghatározó,
- tartalmi szempontból meghatározó.

Ebben a szakaszban a felek megismerik egymás álláspontját.

Míg a felek a konfliktust ismertetik, a mediátornak módja nyílik képet alkotni a problémákról, a résztvevők szükségleteiről, félelmeiről. Végül összefoglalja a hallottakat, és átadja a teret a felek közötti közvetlen kommunikációnak.

Mediátorként a következő kérdések merülnek fel:

- Mi a felek álláspontja (ki mit kér, illetve követel)?
- Mi az érdekük (mire van szükségük, hogy meg legyenek elégedve)
- Mi akadályozza a megállapodást?
- Felhánytorgatják-e sérelmeiket, vagy tárgyalnak egymással?
- Mennyire hatékony a kommunikációs stílusuk?
- Hajlandóak-e az együttműködésre, vagy lövészárkokba ássák magukat?
- Mennyire ötletesek a problémamegoldásban?
- Hajlandóak-e a felek egymással beszélni?
- Mik képezik a konfliktus tárgyát, és hol van remény megállapodásra

3.3. Vitaszakasz

Közvetlen, segített eszmecsere: törekvés a kölcsönös megértés javítására.

Célok:

- segíteni a feleknek, hogy jobban megértsék a vitás kérdéseket a másik nézőpontjából;
- segíteni a feleknek a hatékony kommunikáció kialakításában;
- segíteni, hogy a „múltidézés” helyett a megoldáskeresés domináljon.

3.4. Megoldási szakasz

Minden fél számára elfogadható javaslatok kidolgozása, mely a vitatott témák megoldását tartalmazza.

Célok:

- megoldási javaslatok összegyűjtése (brain storming); a megoldási javaslatok csoportosítása;
- a javaslatok vizsgálata megvalósíthatósági szempontból;
- a megoldási javaslatok konkretizálása:

Fontos, hogy ebben a szakaszban a mediátor ne tegyen fel kérdéseket és javaslatokat addig, amíg a felek a mediációs folyamatban előrehaladnak. Ha elakadnak, vagy az egyik fél szívósan ragaszkodik álláspontjához, csak azt ismételteti, érdemes közbelépni, mert egy mélyülő vitából nehéz visszatérni a megállapodáshoz.

3.5. Megállapodási szakasz

A megállapodás formába öntése.

Célok:

- a megállapodások feladatokká, cselekvésekké történő lebontása;
 - az egyes feladatok tartalmának részletes meghatározása;
 - a feladatokért felelős személyek és az egyes cselekvésekhez tartozó határidők meghatározása és rögzítése;
 - a megállapodások konkrét formába öntése;
 - a felek kötelezettségvállalása a megállapodás betartására;
 - későbbi félreértések lehetőségének minél teljesebb kizárása
- A mediációs megállapodással kapcsolatos követelmények:
- mindkét fél számára előnyös legyen;
 - világosan, egyszerűen íródjon;
 - a felek megállapodását rögzítse;
 - az összes téma szerepeljen benne;
 - semleges hangvételű és kiegyensúlyozott legyen.

3.6. Lezárási szakasz

A mediációs megbeszélés ideiglenes vagy végleges lezárása.

Célok:

- a közös munka eredményeinek összefoglalása;
- a felek erőfeszítéseinek értékelése;
- a megbeszélés lezárása;
- annak megbeszélése, a résztvevők hogyan kísérik figyelemmel a megállapodás sorsát (ha született ilyen).

Egy mediációs folyamat végén – függően

A mediáció kimenetele:

1. A felek megállapodtak

A záró megállapítások során el kell ismerni, hogy a résztvevők keményen dolgoztak, felelősséget éreztek a konfliktus megoldásért, és tiszteletben tartották egymás megnyilvánulásait és teljesítményét.

A zárómegállapítások vázlata:

- Köszönet a részvételért és az erőfeszítésért.
- Elismerés azért, ahogyan végighaladtak a konfliktuson.
- Az elvégzett munka áttekintése.
- Ki kell emelni, hogy az elvégzett munka jelzi, pozitív módon, megoldásra törekedve kezelik konfliktusaikat, bátorítani kell a résztvevőket, hogy új kommunikációs, problémamegoldó készségeiket használják a jövőben. Emlékeztessük a feleket arra, ha bármilyen probléma felmerül az adott eset kapcsán, az újabb mediációs ülés lehetősége mindig fennáll.

2. Az ülést berekesztik, második ülésben állapodnak meg.

Akkor kell ezzel a lehetőséggel számolni, ha:

- megoldatlan témák maradnak;
- nem születik megállapodás, de a felek tovább akarják folytatni a beszélgetést;
- a megállapodás elsietett vagy még nem elég megalapozott lenne;
- további információk szükségesek a megállapodáshoz.

3. Nem születik megállapodás, a felek nem kívánják folytatni a mediációt.

Csak azért mert szeretnénk, ne kényszerítsük ki a megállapodást! Lesz olyan eset, amelyben alapos feltárás után kiderül, hogy a vita nem megoldható. Ne feledkezzünk el arról, hogy a közvetítés nem a mediátor szakmai presztízsének emeléséről, hanem a résztvevők konfliktusának megoldásáról szól!

A zárómegállapítások vázlata

A zárómegállapításokban bátorítani kell a feleket, hogy ne érezzék elvesztett időnek a mediációt, hiszen képesek voltak leülni egymással, és megkísérelték megoldani konfliktusukat.

A lezárás legyen pozitív, de ne tűnjünk naivnak. A „tapsoljuk meg magunkat” hozzáállás feltétlenül kerülendő! Ha van olyan terület, amelyben megállapodtak, ismerjük el. Soroljuk fel, és tisztázzuk az eltéréseket. Említsük meg, hogy még mindig rendelkezésükre állnak azok a lehetőségek, amelyek a mediáció előtt fennálltak. Semleges nyelvet használjunk, hogy lehetőleg ne hibáztassuk őket a megállapodás megghiúsulásáért. Emlékeztessük őket

arra, hogy egy másik mediációs megbeszélés lehetősége továbbra is fennáll. (Ha mégis úgy gondolják a jövőben, hogy ez hasznos lehet.)

Utánkövetési szakasz

A mediációs megbeszélésen megszületett megállapodáson alapuló feladatok végrehajtásának figyelemmel kísérése.

Célok:

- minőségbiztosítás;
- a feladattervben meghatározott tevékenységek megvalósulásának biztosítása;
- az esetleges korrekciós szükségletek feltárása, az eredeti feladatterv szükség.

Esetek bemutatása

1. eset Nevelőszülő-nagyszülő kapcsolattartás

HBM-i Kormányhivatal Debreceni Járási Hivatal Járási Gyámhivatala az T. kiskorúak nagyszülőkkel való kapcsolattartási ügyében közvetítőt kért fel.

Előzmény: T. kiskorúak, (T.T. 2004. TI. 2005., TV 2006.) átmeneti nevelésbe kerültek nevelőszülőkhöz. Az átmeneti nevelésbe vétel éves felülvizsgálatai során több alkalommal megállapításra került, hogy az átmeneti nevelésbe vétel nem szüntethető meg. Ezt az apa és az apai nagyszülők is kezdeményezték több alkalommal. Az átmeneti nevelésbe vétel megszüntetését sem a nevelőszülő, sem a gyermekek gyámjai sem a gyerekjóléti szolgálat nem javasolta, ennek oka a vér szerinti családon belül kialakult ellenséges, haragos helyzet. A gyerekekre is kihatással volt a családban uralkodó ellenséges hangulat, ami a gyerekeknél szorongás kialakulásához vezetett. A szorongásból evési, alvási zavarok alakultak ki, ami felerősödött a kapcsolattartást követően így azzal egyértelműen összefüggésbe hozható. A gyermekek kiszolgáltatott helyzetét látva a nevelőszülő, a gyám és a gyámi gondozói tanácsadó a nagyszülői kapcsolattartás korlátozására tett javaslatot. A nagyszülők ezt személyük elleni támadásként értékelték. Az apa időközben elhunyt. A gyermekek számára a családi kötődés miatt fontos a vér szerinti hozzátartozókkal való kapcsolattartás fenntartása. A gyámhivatal szabályozta

a nagyszülők időszakos kapcsolattartását, és ebben a határozatban megfogalmazták azt is, hogy fontos lenne a nevelőszülő és a gyermekek valamint a nagyszülők bevonásával az időszakos kapcsolattartásra való felkészítés, annak érdekében, hogy a kapcsolattartás zökkenőmentes legyen, a nevelőszülő és a nagyszülő kommunikációja javuljon, és a gyerekek ne kötelezettségnek érezzék a hozzátartozókkal való kapcsolattartást. Továbbá szükséges a nevelőszülő tanácsadó bevonása a nevelőszülő és a nagyszülő közötti bizalom kiépítéséhez, a kompetenciák tisztázásához.

2013. októberben T és T-né nagyszülők jelezték a hivatal felé, hogy részt vennének közvetítői eljárásban annak érdekében, hogy javuljon a gyerekekkel való kapcsolatuk. A nevelőszülő is nyilatkozott a gyámhivatalnak, hogy részt kíván venni a mediációs eljárásban, a közvetítő személyében megegyeztek és aláírták a megállapodást.

A gyámhivatal javasolta, hogy a mediációs eljárásban foglalkozzanak az időszakos és folyamatos kapcsolattartás módjának, idejének kiterjesztésével is, mivel ez ügyben is évek óta vita van a felek között.

A felkért mediátor a felkérést követően nyilatkozott, hogy a feladatot vállalja és nem áll rokoni vagy egyéb kapcsolatban az érintettekkel.

A mediálás:

előkészítés: A mediátor 2013. október 28-án a nagyszülőkkel, október 29-én a nevelőszülővel kerített sort a mediációt előkészítő beszélgetésre.

megbeszélés: 2013. november 5-én került sor a mediációra, aminek témája: a nevelőszülő és a nagyszülők közötti kommunikáció javítása, gyerekekkel kapcsolatos információk cseréje volt.

megállapodás: A mediálás eredményeként megállapodás született, melynek tartalma a következő:

A nagyszülők információt kérnek és kapnak a nevelőszülőktől a kapcsolattartás végén, kéthetente a DMJV Gyermekvédelmi Intézménye kapcsolatügyeletén megvalósuló találkozásokon.

Amennyiben a nevelőszülőt helyettesítik, akkor a helyettes nyújt információt a nagyszülőknek a gyerekek magatartásáról, egészségi állapotáról, iskoláról.

A nevelőszülő felkészíti a gyerekeket a telefonos kapcsolattartásra. A szobában nyitott ajtó mellett beszélnek a nagyszülőkkel. A nevelőszülő a nappal

liban tartózkodik hallótávolságban, hogy a gyermekek közt felmerülő vitás kérdéseket segítséget nyújtson. A telefonos kapcsolattartás végén igény szerint a nevelőszülő és a nagyszülő információt cserél a gyerekekről. A megállapodást mindkét fél alá írta.

2013. december 3-án a nagyszülőkkal, 2013. december 5-én a nevelőszülővel történt egyeztetés a megállapodásban rögzítettek megvalósulását illetően.

2013. december 17-én közös megbeszélés történt a nagyszülőkkal és a nevelőszülővel valamint a gyermekek meghallgatására is sor került. A gyerekek a kapcsolattartáson jól érzik magukat, szívesen mennek a nagyszülő otthonába is kapcsolattartásra, de ott nem alszanak.

utánkövetés: Kontroll mediáció: 2014. január 14. a nagyszülők és a nevelőszülők között történt egyeztetés. Újabb megállapodás nem született a korábbiakban nem merült fel változás. Mindkét fél a kommunikáció javulásáról számolt be, az információkat kicserélik, a telefonos kapcsolattartás megvalósul.

lezárás: A mediátor a kapcsolatügyi tapasztalatok alapján javasolta a gyámhivatalnak a folyamatos kapcsolattartás bővítését továbbra is intézményi keretek között, szombati napon havi egy alkalommal 3-4 órában. Az időszakos kapcsolattartás esetében egy napot javasoltak. További bővítés – a mediátor javaslata szerint – a folyamatos kapcsolattartás tapasztalatai, a gyermekek visszajelzései és a fokozatosság elvének szem előtt tartásával, valamint a nagyszülő vélt és valós problémáinak feldolgozása függvényében valósítható meg.

Elemzés: A fentiekben bemutatott esetben a gyámhivatalnál kérelmezték a felek (a nagyszülő és a nevelőszülő) a közvetítői eljárásban való részvételt. Ez az igény a kapcsolattartás szabályozása tárgyában folyó eljárás keretében fogalmazódott meg. A gyámhivatal a jogszabályoknak megfelelően a névjegyzékben szereplő mediátort felkérte, aki nyilatkozott arról, hogy a kijelölést elfogadja. A mediátornak három napon belül nyilatkoznia kell arról, hogy a kijelölést elfogadja vagy visszautasítja illetve amennyiben összeférhetetlenség áll fenn annak okáról is nyilatkozik. A gyámhivatal tájékoztatta a feleket a közvetítői eljárás helyéről, idejéről és ezzel egyidejűleg a közvetítői eljárás idejére a kapcsolattartási kérelmet felfüggeszti négy hónapra. Amennyiben a közvetítői eljárás valamelyik fél együttműködésének hiánya miatt nem vezet eredményre erről a közvetítő tájékoztatja a gyámhivatalt. Ebben az esetben a

kapcsolattartási eljárást hivatalból folytatja a gyámhivatal négy hónapon belül is. A mediátor 15 napon belül megbeszélésre hívja a feleket, ahol tájékoztatja őket az eljárás lényegéről. A fenti esetben előkészítő megbeszélésre került sor mind a nevelőszülővel mind a nagyszülőkkal.

A gyámhivatal a fenti esetben javasolta a közvetítői eljárás során a kiskorúak meghallgatását. A gyermekvédelmi közvetítői eljárásban a mediátornak a 12 éven felüli gyereket minden esetben meg kell hallgatni, az ítélőképessége birtokában levő gyermeket pedig vagy a felek kérésére vagy a gyámhivatal javaslatára hallgatja meg.

„A 12 éven felüli gyermeket elsősorban közvetlenül hallgatja meg a közvetítő. Amennyiben a gyermek nem jelenik meg az eljárásban és a szülő közvetett előadása a kapcsolattartás elutasításának tényét tartalmazza, indokolt lehet a gyermekvédelmi rendszer egyéb eszközeit igénybe venni. pl. védelembe vétel” (Somfai, 2009. 121.) Somfai a mediációs eljárás szakaszait elemezve a gyermekek bevonása mellett voksol. Így az első, szerződéskötési szakaszban nem tartja fontosnak a gyerekek jelenlétét, de előfordul, hogy a szülők mégis magukkal hozzák a gyerekeket. Somfai szerint ezen esetben a gyerekek bevonhatók, de tisztázni kell mihez van rájuk szükség. A második szakasz a témagyűjtés szakasza Somfai felosztásában, ahol a szerző szerint a gyerekek bevonásának van értelme, a gyerekek jogos igénye, az hogy tudják mi történik a családban. A harmadik szakaszban történik a konfliktuskezelés, az érdekek és igények tisztázása ebbe a szakaszba a szerző nem tartja jónak a gyerekek bevonását az indokolatlan pszichés terhelés miatt. A negyedik a tárgyalás, döntés, egyezség szakasza a szerző közvetetten vagy közvetlenül is fontosnak tartja a gyerekek bevonását. A gyerekek bekapcsolódhatnak annak eldöntésébe, hogy a család számára mi a fair, az igazságos. (Somfai, 2009) A közvetítő annak érdekében, hogy a gyermek az őt érintő döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson a korlátozottan cselekvőképes gyermeket kérelmére, az ítélőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen gyermeket a felek kérelmére vagy a gyámhivatal javaslatára bevonhatja a közvetítői eljárásba, feltéve, hogy ez a gyermek számára nem jelent túl nagy megterhelést, valamint érzelmi fejlődését a felek által elmondottak, illetve a felek magatartása várhatóan nem veszélyezteti. (149/1997. (IX. 10.) kormányrendelet)

A gyermekek bevonását a gyermekek véleménynyilvánításhoz való joga is indokolja, amit az 1997. évi XXXI. Gyermekek védelméről szóló törvény is 8. §-a is kimond: „A gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz, és ahhoz hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetősé-

geiről, továbbá ahhoz, hogy személyét és vagyonát érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon meghallgassák és véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe vegyék. (1997. évi XXXI. tv. a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról, 8. §).

A fentiekben bemutatott esetben ennek megfelelően sor került a gyerekek bevonására.

Az első közös ülés alkalmával megállapodás született, amit a felek aláírtak. Ezt követően még több alkalommal sor került a megállapodásban rögzítettek megvalósulásának áttekintésére.

A megállapodást követően egy hónappal kontroll mediáción vettek részt a felek. A mediátor a közvetítői eljárásról írásos beszámolót készített a gyámhivatal számára, amiben javaslatot tett az időszakos és a folyamatos kapcsolattartás időbeni ütemezésére is. A mediátor feljegyzéseiből kiviláglik, hogy bár megállapodás született a vélt vagy valós régi sérelmek újra és újra felszínre kerülnek, ami nehezíti a kapcsolattartást.

2. eset Válás, kapcsolattartás a külön élő szülővel

HBM-i Kormányhivatal Hajdúszoboszló Járási Hivatal Járási Gyámhivatala az T. F. kiskorú külön élő édesapjával való kapcsolattartási ügyében közvetítőt kért fel.

Előzmény: T. és T-né elváltak, a külön élő apával a kapcsolattartás nem megfelelő volta miatt került sor a közvetítésre.

A mediálás

előkészítés: A mediátort időpont egyeztetés céljából az apa kereste meg és 2012. november 6-án sor került a mediáció előkészítésére. Az anyával november 7-én személyes beszélgetés keretében történt meg az előkészítő megbeszélés.

megbeszélés mindkét szülő megjelent a 2012. november 23-i találkozón. A felek között **megállapodás nem született**, aminek oka a múltbeli feldolgozatlan problémák és a válás okozta feszültségek voltak. A felek egy órányi vita után sem tudtak közös nevezőre jutni, a mediátor a kapcsolattartás akadályait próbálta megbeszélni a felekkel. A felek közötti feszültség miatt mediá-

tor javasolta újabb időpont kitűzését december 4-re, amit mindkét fél elfogadott.

Az apa november 28-án telefonon tájékoztatta a mediátort, hogy a az első mediációs ülést követően volt feleségével folytatták a megbeszélést és a következő kapcsolattartás megvalósult.

A második mediációs ülésre a felek nem jöttek el. Az anya lemondta az időpontot munkahelyi elfoglaltságára hivatkozva. A mediátor többször próbált az anyával egyéni beszélgetésre időpontot egyeztetni, de ezek elfoglaltság és betegség miatt nem valósultak meg. Újabb mediációra nem került sor. Az apa telefonon tájékoztatta a mediátort, hogy az anya nem segíti továbbra sem a kapcsolattartás megvalósulását. A gyerekre bízta a döntést és a saját otthonában adna lehetőséget a kapcsolattartásra.

lezárás: A mediátor az anyát tájékoztatta a kapcsolattartás fontosságáról, az anyának az ebben betöltött felelősségéről. Az apa telefonon jelezte, hogy továbbra sem tud kapcsolatot tartani a gyerekekkel így a gyámhivatalhoz fordul segítségért.

Elemzés: A fenti esetben a gyámhivatal kérésére indult a közvetítői eljárás. A gyámhivatal a 149/1997. (IX. 10.) kormányrendeletnek megfelelően a kapcsolattartási ügyre irányuló eljárást 4 hónapra felfüggesztette. A kijelölt közvetítő vállalta a feladatot, amiről 3 napon belül értesítette a gyámhivatalt. A felekkel 15 napon belül felvette a kapcsolatot, és sor került a mediációs ülésre. Az ülésen azonban megállapodás nem született, az újabb mediációs ülésre tett folyamatos kísérlet is kudarcba fulladt.

A mediátor gyermekvédelmi szakemberként, a gyermek érdekét szem előtt tartva, az anyát több alkalommal próbálta megnyerni egy külön beszélgetésre, több alkalommal felhívta az anya figyelmét a kapcsolattartás jelentőségére és az ebben betöltött szerepére. A mediátor többszöri kísérlete sem járt eredménnyel. A mediátor 4 hónapig, amíg a kapcsolattartási ügy felfüggesztésének időtartama alatt folyamatosan próbálkozott. Erről a tapasztalatáról beszámolt a gyámhivatalnak, ahol újra indult a kapcsolattartási ügy.

3. eset Válás kapcsolattartás külön élő szülővel, gyermekelhelyezés megváltoztatása

A Hajdúböszörményi Város Polgármesteri hivatal Szociális Osztály és Városi Gyámhivatal kk. L. B sz. 1998. és L. K. sz. 2001.) kapcsolattartási ügyében gyermekvédelmi közvetítőt kért fel.

Előzmény: A szülők válása és gyermekelhelyezési per volt folyamatban. A szülők nyilatkozata szerint életközösségük 2010.december 11-én megszakadt. A bíróság 2011. 10. 27-én ítéletet hirdetett miszerint a szülőket elválasztotta és az apánál helyezi el a gyerekeket. A per jogerőre emelkedéséig is tartani kívánta az apa a gyerekekkel a kapcsolatot ebben kérte a gyámhivatal segítségét. A válás előzményeihez tartozik, hogy az anyát több alkalommal a pszichiátrián kezelték, mivel bipoláris affektív zavarban szenved. Munkaképessége emiatt megváltozott és a válás idején nem dolgozott. Jövedelme rehabilitációs járadék és családi pótlék volt. Az egész család így az apa, anya gyerekek és a nagyszülők is pszichológiai vizsgálaton vettek részt. A bíróság a szakértői vélemények tükrében megállapította, hogy az alatt a kb. 10 hónap alatt, amíg az anya nevelte a gyerekeket, olyan károsodást okozott, hogy mindkét gyermek pszichoterápiás kezelésre szorul. Különösen elfordult az édesapjától az idősebb gyermek, aminek hátterében az anya befolyása áll. A szakértői vélemény alapján a bíróság megállapította, hogy a gyerekek mindkét szülőhöz kötődnek, de az apával kapcsolatban ellenérzések vannak a gyerekekben. Az idősebb lány fél az apjától. Az anya a kapcsolattartást nem segítette elő. Korábban az anya betegsége idején a nagyszülők és az apa látták el a gyerekek nevelését. A nagyszülők mindkét oldalon alkalmasak a nevelési segítség megadására a bíróság szerint. Az apa a válás idején rendezett körülmények között él, dolgozik és vállalná a gyerekek nevelését. Az apa mentálisan egészséges.

A külön élő apa kapcsolattartás segítségét kérte 2011. 11. 05-én a gyámhivataltól, mivel újabb két alkalommal nem valósult meg a kapcsolattartás. Az apa jelezte, hogy hajlandó mediáció igénybevételére is. Az ügyben beidézték az anyát, aki szintén jelezte, hogy hajlandó mediáción részt venni annak érdekében, hogy javuljon a családtagok között a kapcsolat. A gyámhivatal együtt is beidézte a szülőket, akik kiválasztották a névjegyzékből a mediátort és vállalták a vele való együttműködést. Az apa kérte, hogy a gyerekeket is hallgassák meg az ügyben. 2011. november 28-án L. B. kiskorú is

nyilatkozott, hogy a szeretné ha mediátor foglalkozna a családdal és segítene nekik. A gyámhivatal felkérte a mediátort, hogy 8 napon belül nyilatkozzon a kijelölés elfogadásáról, vagy visszautasításáról.

A mediátor elfogadta a felkérést és elkezdte a gyermekvédelmi közvetítői tevékenységet. Bár a kapcsolattartási ügyet az apa kezdeményezte, a mediátorral való kapcsolatfelvétel idejére a bíróság a gyermekeket az apánál helyezte el. Az anya ezt megfellebbezte, de a másodfokú eljárás során a hatóság helyben hagyta az elsőfokú döntést. A mediáció célja így megváltozott, mivel a gyermekek átadásának egyeztetése és immár az anyával való kapcsolattartás segítése lett a cél.

A mediálás:

előkészítés: Az előkészítő megbeszéléseket követően. 2012. január 31-én került sor az első közös találkozásra, amelyen **megállapodás is született.**

A megállapodás tartalma a következő: az anya felkészíti a gyerekeket az átadásra, amelyre 2012. február 5-én kerül sor 11 órakor. A gyerekekért az apa megy és viszi az otthonába. Telefonos kapcsolattartásra este 8-ig van lehetősége a lányoknak.

Részletesen rögzítették az iskolai elfoglaltságokat mindkét gyerek esetében. Az iskolai szakköröket továbbra is igénybe veszik a gyerekek illetve az egyéb tanórán kívüli tevékenységeket is biztosítja az apa számukra.

Az anya vállalta, hogy értesíti az iskolát a gyermekek elhelyezésének megváltozásáról. Az apa is felkeresi a következő héten az osztályfőnököket.

A gyerekekre vonatkozó információkra vonatkozóan a szülők kommunikálnak egymással.

A kapcsolattartás az ítélet alapján valósul meg. Kéthetente páratlan hétfőre szombat 9-től vasárnap estig.

utánkövetés: Rögzítették az újabb mediációs időpontot is február 21-én 15 órakor. Illetve igény szerint bármelyik fél kezdeményezheti korábban is. A felek aláírták a megállapodást, de az újabb mediáción az anya nem jelent meg.

Az apa elmondta, hogyan alakul az életük. B. rendszeresen beszél telefonon az édesanyjával és találkoznak is a hétvégét mindkét lány az édesanyjánál tölti. Az apa segíti az anyával való kapcsolattartást. A lányokat hetente viszi pszichológushoz.

lezárás: A mediátor tájékoztatta a szülőket a mediáció lezárásáról, az anya telefonon közölte, hogy elfogadta a kialakult helyzetet.

Elemzés: A fenti esetben is a gyámhivatal kérésére indult a közvetítői eljárás. A gyámhivatal a 149/1997. (IX. 10.) kormányrendeletnek megfelelően a kapcsolattartási ügyre irányuló eljárást 4 hónapra felfüggesztette. Az ügy érdekessége, hogy eredetileg az apa kérte a kapcsolattartás segítségét, de közben a bíróság meghozta az ítélete a gyerekek elhelyezésére vonatkozóan. Vélhetően az anya egészségi állapota és anyagi helyzete sem tette lehetővé, hogy ő nevelje a gyerekeket. A gyerekeket a gyámhivatal meghallgatta, így érvényesült a véleménynyilvánítási joguk. A mediációs folyamatban a gyerekek már nem vettek részt. A mediáció eredményeként a gyerekek és a szüleik, valamint a szülők között is normalizálódott a kapcsolat. A gyerekeket az apa pszichológus révén is igyekezett támogatni. Az anya elfogadta a megváltozott helyzetet, bekapcsolódik a gyerekek nevelésébe a bíróság ítélete szerint. Valószínűleg ez is az oka annak, hogy az újabb közös megbeszélésre már nem ment el. A mediátor a szakmai szabályoknak megfelelően az esetet lezárta.

4. eset Külön élés, kapcsolattartás

HBM-i Kormányhivatal Debreceni Járási Hivatal Járási Gyámhivatala az R. S. kiskorú apjával való kapcsolattartási ügyében közvetítőt kért fel.

Előzmény: R. S. 4 év együttélés után szakította meg életközösségét. kk. RS. (sz. 2004) esetében a külön élő apával való kapcsolattartás nem megfelelő volta miatt került sor a közvetítésre.

2005-ben megtörtént a gyermek elhelyezése az anyánál. Ezzel egyidejűleg a bíróság a folyamatos és az időszakos kapcsolattartást is szabályozta. Így kéthetente pénteken 16-vasárnap 18 óráig viheti el az apa a gyermeket, akit vissza kell vinnie az anya lakóhelyére. Ezen kívül folyamatos a kapcsolattartás azon a hétvégén, amikor az anyával tölti a gyermek a hétvégét, az azt követő hétfő reggel 9–18-ig tartja az apával a kapcsolatot. Időszakos kapcsolattartás keretében is napra pontosan meghatározta a bíróság az apa kapcsolattartási lehetőségét. Azóta – 10 éve – folyamatosan vita van a szülők között a kapcsolattartást tekintve. Konfliktusaikat mediáció, gyámügyi vizsgálatok, rendőrségi feljelentés kíséri. Az apa tetteleg is bántalmazta az anyát, amit az apa szerint a nő provokatív viselkedése váltott ki. Az anya 2007-ben új há-

zasságot kötött, amiből gyermeke született. A folyamatos vita miatt a gyámhivatal elrendelte a szülők, valamint a gyermek pszichológiai vizsgálatát, amit a Hajdú-Bihar Megyei Pedagógiai Szakszolgálat végzett el 2014 júniusában. A vizsgálat oka hogy az apa növelni kívánta a kapcsolattartás időtartamát a hétköznapi láthatás két nappal való kiegészítésével. Az anya ezzel nem ért egyet és a kéthetente történő láthatást is csökkenteni szeretné. Arra hivatkozott, hogy a gyermek iskolás tanulnia kell az apával nem tanul, illetve gyakran fáradt, amikor hazajön az apától.

A pszichológiai vizsgálat szerint a gyermek apával való kapcsolata jó, és a jelenlegi kapcsolattartás megfelelő a módon biztosítja a gyermek személyiségfejlődését így annak módosítását a pszichológus nem javasolta. A szülők közötti konfliktus kezelésére azonban mediáció igénybevételét javasolta. Továbbá a gyermek lojalitás konfliktusának enyhítése miatt is indokolt a szülők közötti konfliktus kezelése.

A mediálás

A szülők a gyámhivatalnál jelezték, hogy mediálást kérnek a kapcsolattartás segítésére. A szülők a mediátor személyében megegyeztek, azt a szakmai névjegyzékből kiválasztották. A Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal Országos Gyermekvédelmi Szakértői Névjegyzékéből és az igazságügyért felelős miniszter által vezetett közvetítői névjegyzékből. A szülők vállalták a közvetítői díj költségeinek a megtérítését is. 2014. augusztus 6-án megtörtént a mediátor a felkérése közvetítői eljárásra. A mediátor a felkérést elfogadta ezt jelezte mind a gyámhivatal, mind a szülők felé 8 napon belül a nyilatkozatában. A gyámhivatal kérte a mediátort, hogy jelezze a gyámhivatal részére, ha felek között megállapodás vagy részmegállapodás jön létre, foglalja írásba majd nyolc napon belül küldje meg a hivatalnak, továbbá:

- a) a közvetítői megbeszélés elmaradásától számított nyolc napon belül, hogy a közvetítői eljárás nem indult meg, mert az első közvetítői megbeszélésen egyik fél sem vagy az egyik fél nem vett részt, továbbá nem mentette ki magát és nem kért újabb időpontot,
- b) – haladéktalanul –, hogy megítélése szerint a gyermek érdekében sürgős intézkedés megtétele indokolt, különösen, ha bármelyik szülővel szemben felmerül a gyermek bántalmazásának vagy súlyos elhanyagolásának gyanúja,

- c) és a közvetítői eljárás megindításától számított két hónapon belül, hogy
- ca) sikerült-e megállapodást, részmegállapodást kötni vagy a közvetítői eljárás megállapodás, részmegállapodás nélkül zárult, vagy
 - cb) a közvetítői eljárás már megindult, de még nem fejeződött be, és további legfeljebb két hónap szükséges a megállapodás, részmegállapodás létrehozásához.

A gyámhivatal a közvetítői eljárás során létrejött megállapodást, részmegállapodást, mint a felek közötti egyezséget, részegyezést jóváhagyja. Részmegállapodás esetén a fennmaradó kérdésekről dönt. Amennyiben a közvetítő eljárás nem vezet eredményre négy hónapon belül, az eljárás hivatalból folytatható.

előkészítés: A mediátornál 2014. augusztus 13-án az apa jelentkezett telefonon, hogy a gyermeket a születésnapján nem adta oka neki az anya, nincs változás és nem látja értelmét a közvetítői eljárásnak.

Augusztus 26-án az anyával került sor előkészítő beszélgetésre. Az anya elmondta, hogy mindez nem ismeretlen számára, mert közel tíz évvel ezelőtt kért segítséget az intézménytől. Az apa folyamatosan szidja a gyerek előtt nem látja értelmét a mediációnak. Az apával is megtörtént az előkészítő beszélgetés, aki elmondta, hogy nem volt még a gyámhivatalban és nem tudja igényli-e a közvetítői eljárást. Így első közös megbeszélésre nem került sor, csak előkészítő megbeszélésre. Az érintettek hozzájárultak co-mediátor bevonásához.

megbeszélés: 2014. szeptember 15-én került sor az első mediációs ülésre, ahol aláírták a megállapodást a mediáció igénybevételéről. Az anya a kommunikációról, tiszteletről szeretett volna beszélni az apa a hétköznapi láthatás, szünidei kapcsolattartás bővítését tartotta fontosnak, valamint a kommunikációt a gyermek átadását. Közös téma a szülők közötti kommunikáció a kölcsönös tisztelet, ebben próbáltak közös megegyezésre jutni.

megállapodás: A gyermek átadásáról történt szóbeli megállapodás miszerint az anya várja a lépcsőház ajtóban a gyereket, az apa pedig az ajtóig kíséri. A kommunikáció minőségéről is beszéltek, az apa gyermek előtti durva megnyilvánulásaira és az anya kommunikációjára is kitértek. Az anya végül kije-

lentette, hogy nem kívánja a továbbiakban igénybe venni a közvetítést, mert nem mozdítja előre az ügyüket. Írásbeli megállapodás nem született a mediáció során.

lezárás: A mediátor a közvetítői eljárást befejezettnek tekintette.

Elemzés: A gyámhivatal közbenjárására került sor a mediációra. A fentiekben bemutatott eset jól tükrözi, hogy azokban az ügyekben, ahol hosszú évek óta tart a konfliktusos helyzet és nem sikerült a szülők között a konfliktusok okát tisztázni, megbeszélni kialakul egy olyan állapot, ami a kapcsolattartást rendezni kívánó mediáció megvalósulását is akadályozza. Jelen esetben a konfliktusba beletörődtek a felek és már nem látják a párbeszéd eme formájának értelmét. Ennek pedig legfőbb kárvallottja a gyermek lesz. Az esetben a gyermek bevonására nem került sor.

5. eset Külön élő szülők, szülői felügyeleti jog gyakorlása

HBM-i Kormányhivatal Debreceni Járási Hivatal Járási Gyámhivatala L. A. (sz. 2011. ápr.) kiskorút érintő szülői felügyeleti jog gyakorlása miatt közvetítői eljárást kezdeményezett.

Előzmény: Lné 2014. március 18-án megjelent a gyámhivatalnál, ahol elmondta, hogy nyáron külföldön szeretne nyaralni a gyermekkel, de a külön élő édesapa nem írja alá az útlevél kérő lapot. Az anya kérte a gyámhivatalt, hogy az apa helyett adja meg a jognyilatkozatot a kiskorú útlevelének kiváltásához.

A szülőket 2014. április 2. napra idézte a gyámhivatal, ahol az anya fenntartotta kérelmét. L. az édesapa azt nyilatkozta, hogy nem írja alá a gyermek útlevél kérő nyilatkozatát. Ennek oka, hogy az elmúlt két hónapban nem láthatta a gyermeket és amikor nemrég találkozott a gyermek nem ismerte meg. Kifogásolta továbbá azt is, hogy az édesanya nyári szünetben vinné el a gyermeket, amikor neki is több ideje lenne a gyerekekkel együtt lenni. A másik ok, hogy nem ismeri a kinti körülményeket, nem tudja milyen helyre fog kerülni a gyermek. Felajánlotta, hogy amíg az anya külföldön tartózkodik, addig ellátja a gyermek felügyeletét.

Mivel a szülők nem tudtak megegyezni, a gyámhivatal felhívta a figyelmüket a közvetítői eljárás igénybevételének lehetőségére. A szülők egybe-

hangzóan bejelentették a közvetítői eljárás igénybevételére vonatkozó szándékukat. A szakértői névjegyzékből kiválasztották a mediátort. A közvetítő elfogadta a kijelölést. Erről tájékoztatta mindkét felet.

megbeszélés: Az első megbeszélés időpontjának tisztázása érdekében telefonon próbálta elérni a szülőket. Az időpont egyeztetés nem sikerült, mivel az apa időbeosztását nem tudta megmondani naptárja nem volt nála. Megígérte, hogy másnap visszahívja a közvetítőt időpont egyeztetés céljából. Az apa azonban nem telefonált és nem sikerült a mediátornak sem elérni. Az anyát erről telefonon tájékoztatta a mediátor. Ezt követően egyik féllel sem sikerült felvenni a kapcsolatot. Levélben tájékoztatta a mediátor őket az elő közvetítői eljárás időpontjáról, amelyen egyik fél sem jelent meg és nem mentette ki magát.

lezárás: Mivel egyik fél sem jelent meg a közvetítői eljárás nem indult meg. A mediátor erről tájékoztatta a gyámhivatalt.

A közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény 29. §-a alapján ha a felek bármelyike az első közvetítői megbeszélésen személyesen nem jelenik meg a közvetítő a közvetítői eljárást nem indítja meg.

Az anya jegyzőkönyvben nyilatkozott, hogy a közvetítői eljárás első időpontjára azért nem jelent meg, mert a közvetítő az értesítést a tartózkodási helye szerinti címre küldte nem pedig a lakóhelyére. Az első tárgyalás már elmúlt mire kézhez kapta az értesítést. Az apa nem jelezte, hogy miért nem tudott megjelenni a közvetítői eljáráson.

Az ügyben a gyámhatóság hozott megoldást, mivel a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 4:166 § alapján, ha a közös szülői felügyelet gyakorlása során a szülők valamely kérdésben nem tudnak megállapodni a gyámhatóság dönt.

Jelen esetben a gyámhatóság úgy döntött, hogy a gyermeket nevelő anyának joga van ahhoz, hogy nyaralni menjen külföldre. Természetesen, ha nincs veszélyeztető tényező a gyermeket is magával viheti. A szülők nyilatkozata alapján a gyámhivatal nem látott olyan okot, amely indokolná azt, hogy a gyermeket nevelő szülő nem vihetné magával nyaralni a gyermeket. A gyámhatóság szerint érthető az apa félelemmel teli nyilatkozata, miszerint a gyermek elidegenedik tőle, azonban egy rendszeres és rendezett kapcsolattartás során ez nem következhet be. Az elmaradt kapcsolattartás pótolható így a külön élő szülő kapcsolattartási joga sem csorbul.

Elemzés: A fenti eset jól illusztrálja, hogy előfordulhat, hogy bár a szülők vállalják, kéri a közvetítői eljárásban való részvételt, az eljárás mégsem valósul meg. Ennek szerencsésebb esetben az lehet az oka, hogy megegyeznek a gyámhivatalnál, vagy egyéb helyen. Jelen esetben a részvételi szándék hiánya miatt a jogszabályokra támaszkodva lehetett megoldást találni. A fentiekén kívül más okok is előfordulhatnak, amikor az eset nem mediálható. Ilyen például, ha bármelyik fél kezelhetetlenül viselkedik, mely lehet súlyos pszichológiai, pszichiátriai probléma, ami ezt kizárja. Az attitűdök pl. szexuális deviancia nem mediálható. A hit, vallási meggyőződés, filozófiai elvek képezik a konfliktus tárgyát, valamelyik félnél abúzust okozó viselkedés áll fenn. Felborul a felek közötti egyensúly, amelyben az egyik fél sokkal nagyobb hatalommal rendelkezik és a mediátor ezt már látható segítség nélkül nem tudja helyrebillenteni. Továbbá abban az esetben sem folytatható mediáció ha a vita vagy annak rendezése során erőszakos cselekmények, agresszív megnyilvánulások reális veszélye áll fenn. (Somfai, 2009)

6. eset HBM-i Kormányhivatal Debreceni Járási Hivatal Járási Gyámhivatala L.N (sz. 2011. nov.) kiskorút érintő szülői felügyeleti jog gyakorlása miatt kötelező gyermekvédelmi közvetítői eljárást írt elő a szülőknek.

Előzmény: A szülők párkapcsolata 10 évig tartott, újsághirdetésen keresztül ismerkedtek meg. Az anya szerelmes volt az apába, elmondása szerint most is szereti, de az apa részéről ez nem állt fenn.

A kislányuk 3 éves lesz novemberben. A szülők közötti konfliktust jól mutatja, hogy a gyermek nevében sem tudtak megegyezni, így az apa Zitának, az anya Natáliának szólítja a gyereket.

A kicsi 4–5 hónapos volt, amikor az édesanya először elköltözött. 2013 júliusában, majd 2013 novemberében költözött el ismét. Az anyai nagymama elhunyt, az anya édesapjával költözött albérletbe.

Az apa elmondása szerint az anyai nagyszülő tartozásokat hagyott maga után, ezért az apa nem fizet gyermektartást, éppen azért, hogy az anya ne a tartozást fizesse belőle.

Az apa elvárása az anya irányába, hogy többet ne hazudjon, és szólítsák Zitának a kislányt. Elmondása alapján az anya a terhessége ideje alatt azt állította, hogy szedi a vitamint, azonban ez nem volt igaz. A névválasztást illetően két név maradt fenn a rostán, mégis egy harmadikat választott az

anya. A szülés után egy látogatáskor összeháldkozott a nagymamával, aki elmondta neki, hogy a Natália nevet ő adta a kislánynak. Az apa álláspontja, hogy ne adjon nevet egy olyan ember a gyerekének, akit ő nem tisztel. Az apa elmondása szerint a mama szeretett iszogatni, ezért is kerültek ki Pacra. A mama a Providenttől is vett fel kölcsönt, elég jelentős összegben. Az apának a saját családjával nincs jó kapcsolata, nehéz gyermekora volt. A kapcsolattartás működik de a kommunikáció a felek között konfliktusos. 2013. november 28-án a kislány születésnapján apa 4 óra helyett 5 órára vitte vissza a kislányt, az anya 4 óra 5 perckor értesítette a rendőrséget.

2014 januárjában az anya azt jelezte apának, hogy vissza szeretne menni hozzá.

A szülők a bevételeiket külön kezelték, a bevásárlásokat közösen oldották meg. A napi beszerzéseket az anya saját jövedelméből finanszírozta. Az ingatlan, ahol éltek az apa tulajdonában van, ő bővítette a gyermek születése előtt. Jelenleg az apa fuvarozással foglalkozik. Az anya elmondása szerint, amíg volt jövedelme, a rezsiköltséghez hozzájárult. Miután nem volt erre lehetősége, az apa 2013 júliusától külön főzött, külön mosott magára.

A kapcsolattartás nehézkes. A kislány a kapcsolattartásokat követően kizavarja az anyát, csúnyán beszél vele, olyan kifejezéseket használ, melyeket vélhetően a láthatás ideje alatt hall. Pszichológus véleménye szerint a kislányban a kettős névhasználat ambivalenciát, szorongást, esetleg komolyabb problémát okozhat.

Az anya jelenleg az apjával bérelt lakásban lakik, így közösen tudják életfenntartásukat s lakhatásukat biztosítani. A közvetítést mindkét szülő vállalta, sor került az előkészítő beszélgetésre az apával 2014. augusztus 25-én, az anyával 2014. szeptember 1-jén. Megtörtént a szülők tájékoztatása a közvetítői eljárás menetével kapcsolatban, a co-mediátor bevonását és a költségmértességet illetően. A mediáció módszerének, szabályainak bemutatását követően a felek újra nyilatkoztak szándékukról a közvetítői eljárás igénybevételét illetően. Aláírásra került a megállapodás a mediáció igénybevételéről.

2014. szeptember 8-án az apa telefonált, érdeklődött, mikor lesz folytatás, mert régen látta a gyermekét. A mediátor szabadságon volt tájékoztatta az apát, hogy időpontot egyeztet az anyával és visszahívja. Az anyával való telefonos egyeztetés után a mediáció szeptember 16. 15.30-kor valósul meg, hamarabb nem volt rá lehetőség mivel a gyerek beteg volt. Ez az időpont az apának is megfelelt.

1. megbeszélés:

Megállapodás született az apai kapcsolattartásról egy alkalomra vonatkozóan. A következő mediációs ülés időpontjának egyeztetésére akkor kerül sor, ha a szülők együttesen megjelentek a pszichológusnál, aki tájékoztatja őket a kettős névhasználat gyermek személyiségére gyakorolt hatásáról. Az intézmény pszichológusa 2014. szeptember 22. 12.00 órakor fogadja a szülőket. Erre az időpontra az apa elfelejtett eljönni a megbeszélt időpontban, majd a második alkalommal sem jelent meg. A harmadik időpont az anya betegsége miatt maradt el. 2014. október 9-én sikerült együtt felkeresniük a pszichológust.

A pszichológus a szülőket tájékoztatta arról, hogy a gyermek számára nem az a megterhelő, ha más néven szólítják a szülőket, hanem az, ha közöttük ebben nincs egyetértés. A névkérdés problémája csak a jéghegy csúcsa. Az anya véleménye szerint az apa passzív-agresszív, aki alkoholista anyja mellett nőtt fel. Az apa családi kapcsolatai olyannyira problémásak, hogy saját gyermekének emiatt nem adta vezetéknévét. Az apa a pszichológus számára hitelesebbnek tűnt, érzelmeit, indulatait jobban kimutatja. Az anya a maga csendes módján mindenáron keresztülviszi saját akaratát. A gyermek szereti az édesapját, számára a kapcsolattartások után a feszültséget nem az gerjeszti, hogy milyen néven szólítják.

A következő mediációs ülés időpontját a mediátor telefonon egyeztette a szülőkkel.

2. megbeszélés: 2014. október 16. 9.00 órakor került sor.

Témaként a gyermek névhasználatát, valamint a kapcsolattartás merült fel.

Névviselés:

Az anya ajánlata L. Natália Zita-ként szeretné a gyereket nevezni, az apa ajánlata, a C. Zita. Az apa vállalja a névátírás költségeit, a gyerek vezetéknéve az anyáéval megegyező az apa azonban a saját nevére venné a gyereket. Az anya ezt nem tudja elfogadni.

Kapcsolattartás:

Az anya ajánlata: 2 hetente hétfőre az, apa kérése: 2 hetente péntektől hétfő reggelig, hét közben 2 alkalom, amikor a gyerek ott is alszik.

A kéthetente péntektől hétfő reggelig való kapcsolattartást mindketten elfogadták, valamint azon a héten, amikor nincs folyamatos kapcsolattartás hét közben egy alkalom került betervezésre ott alvással. A pontos időpontokat két hónapra rögzítették, kontroll mediációra december elején kerül sor, telefonon történő időpont egyeztetést követően.

2014. november 4. az apa kereste a mediátort. Elmondta, hogy az anya Polgárra költözik, a kislányt kivette a bölcsődéből. Kérdéses számára így a jövőre koncentrálni pozitív gondolkodás, hiszen így nem fogja látni hét közben gyermekét, és hétvégén is megrövidül a kapcsolattartása.

A mediátor beszélt az anyával, aki közölte, hogy kórházban vannak, nem tudja még, hogy mikor engedik ki a kislányt. A mediátor kérte az anyát, hogy hívja fel, ha otthon lesznek, mivel mediációs időpontot kell egyeztetniük.

2014. november 6-án az anya felhívta a mediátort, elmondta, hogy már Polgáron laknak. Erről tájékoztatta a Gyámhivatalt, az ügyintéző azt mondta neki, hogy átadja az esetüket Polgárra.

A mediátor tájékoztatta az anyát, hogy a költözés nem érinti a közvetítői eljárást, ráadásul esetükben kötelező gyermekvédelmi közvetítői eljárás indult. Újabb időpont egyeztetés után, 2014. november 11-én került sor a 3. megbeszélésre.

3. megbeszélés

A megbeszélés témája egyrészt a gyermek egészségügyi állapota, másrészt a kapcsolattartás, a szülők közötti kommunikáció.

A gyermek gyakran beteg legutóbb kruppos köhögés miatt került kórházba. Az apa szeretné egy homeopátiás rendelőben megvizsgáltatni a gyermeket ennek költségét vállalja. A mediátor felhívja a szülők figyelmét arra, hogy a közöttük levő konfliktus a gyermeket is kiegyensúlyozatlanná teszi. A bíróság december 18-ra kitűzte az első tárgyalást, ahol a gyermekelhelyezés lesz a téma.

megállapodás: a szülők megállapodtak abban, hogy abban az esetben, ha a gyermeket érintő lényeges változás következik be pl. kórházba kerül, elköltözik nek stb. akkor telefonon, sms-ben tájékoztatják egymást. (Az anya nem közölte az apával, hogy elköltöztek Polgárra)

A szülők megállapodtak a kapcsolattartásban teljes részletességgel. (kéthetente pénteken délután 16-tól hétfő reggel 8-ig kivétel a születésnapi hétvége)

ott pénteken 10-től) Az anya vállalta, hogy behozza Polgárról a gyereket, az apa pedig kifizeti ennek költségét. A kapcsolattartás megvalósulása után banki átutalással fizeti az útiköltséget. A gyermeket az anya az apa lakására viszi és oda is megy érte. A szülők megbeszélték az elmaradt kapcsolattartás pótlását. 3 napot illesztettek be a hétvégékbe pótlásként december 15-ig.

A karácsonyi ünnepek idején történő kapcsolattartásban nem tudtak megegyezni.

megállapodás: részmegállapodás született december 15-ig tisztázták a kapcsolattartás mértékét, módját. Megegyeztek abban, hogy a gyerek sorsát érintő lényeges kérdésekben tájékoztatják egymást. A magánrendelésre nem viszik a gyereket. A részmegállapodást viszik a bíróságra, a további döntés a bíróságtól várják.

lezárás: a szülők aláírták a megállapodást, nyilatkoztak arról, hogy a további döntést a bíróságra bízzák és egy negyedik mediációs alkalmat nem kívánnak igénybe venni. Januárban lejár a 4 hónap, részben ezzel indokolták a bíróságon való megállapodás igényét.

A mediátor kérte, hogy a bírósági tárgyalást követően hívják fel őt, hogy láthassa milyen megegyezés született a felek között.

Elemzés: a fentiekben bemutatott eset jól illusztrálja, hogy a szülők közötti konfliktus hogyan jelenik meg kapcsolattartásban, a gyerekkel való kapcsolatban. A gyerek egészségi állapotára is jelentősen kihat a szülők közötti konfliktus. A bemutatott esetben a gyereknek semmilyen szervi baja nincs mégis igen gyakran beteg. Itt 3 éven aluli gyerekről lévén szó különösen fontos a szülőkhöz való kötődés, kapcsolat megalapozása, illetve az apától való eltávolodás megakadályozása. Több alkalommal került sor a szülők között mediálásra. A mediátor pszichológus szakember bevonását is szükségesnek látta, hiszen a szülők még a gyerek nevében sem tudtak megegyezni. A mediáció során lehetőség van más szakember bevonására is, ha az eset úgy kívánja. A gyermekvédelmi mediáció során a mediátor szerepe abban sajátos, hogy a gyerek érdekét kell szolgálnia. Jelen esetben részmegállapodás született a felek között, hiszen csak a bírósági tárgyalás idejéig állapodtak meg a kapcsolattartásról. Annak ellenére, hogy a mediátor felhívta a figyelmüket a mediáció előnyeire, illetve abban már maguk is tapasztalatot szereztek.

A mediátor az „ajtót nyitva hagyta” hiszen kérte a feleket a tárgyalás eredményéről tájékoztassák őt. A felek tisztában vannak azzal, hogy január közepéig tarthat a mediáció így még akár megváltoztathatják a döntésüket.

DUPress

Összegzés

A bemutatott esetek közös jellemzője, hogy két mediátor vezette az eljárást. Ezt a szakirodalomban co-mediációnak nevezik.

„Családi konfliktushelyzetek mediálása esetén szintén lehetőség van egy, vagy két mediátorral dolgozni a közvetíti eljárás során. Álláspontom szerint, családi viták esetében a két mediátor alkalmazása célravezetőbb, optimálisabb lehet. A páros mediáció alkalmazása elsősorban azokban az esetekben lehet célravezető, amikor a felek között az átlagosnál nagyobbak az ellentétek, vagy a vitában más személyek is részt vesznek (ügyvédek, szakértők a felek részéről), illetve a vita tárgya szerteágazó. Milyen előnyökkel járhat, ha két közvetítő vesz részt a konfliktus megoldásában? A mediátorok képviselhetik a felek különféle jellemzőit. Ilyen jellemzők lehetnek a nemzetiségi hovatartozás (magyar/roma), a nemiség (nő/férfi), az életkor (idős/fiatal) is. Családi kapcsolatok vonatkozásában ez utóbbi kettőnek lehet kiemelt szerepe. Az eljárás során ugyanis az azonos nem mediátor egyszemélyes jelenléte az ellenkező nem vitapartnerben olyan érzéseket kelthet, hogy a vele szemben álló fél, az azonos nem mediátor személyében egy újabb szövetségest talált.” (Varga, 2009. 113. old.)

A co-mediáció, a „több szem, többet lát” alapon működik. Meggyorsítja a közvetítés folyamatát, gyorsabb megállapodásra ösztönözheti a feleket, és elsegíti az eljárás hatékonyabb követhetőségét. Sokan a co-mediáció kritikájaként említik a nagyobb költség tényezőket az egyszemélyes mediációval szemben. Mivel az eljárási folyamat jobban követhet a co-mediáció gyorsabb és az eredmény hamarabb megszülethet, így a költségek sem lesznek mindenképpen magasabbak ezen eljárási módnál. (Epstein-Epstein, 2006. idézi Varga, 2009)

Az esetek többségében nem volt elegendő egy megbeszélés, legalább kettőre szükség volt a konfliktusok tisztázása érdekében. Az ülések időtartama változó volt általában két óra szükséges egy-egy megbeszélésre. A bemutatott esetek témájukat tekintve egységesen a kapcsolattartásról szólnak, és jól illusztrálják az ezzel kapcsolatos nehézségeket. Nem született minden esetben megállapodás, de ez nem is elvárás illetve nem lehet fokmérője a mediáció

sikerességének. A 6. esetben részmegállapodás született, amit a bírósági tárgyalásra magukkal visznek a felek.

A gyermekvédelmi esetekben a mediátor sajátos helyzetben van, hiszen itt nem lehet semleges szerepben, mindenkor a gyermek érdekét kell képviselnie. A mediátor köteles jelezni, ha a mediációs eljárás során a gyermek veszélyeztetettségét tapasztalja. Az eseteírásokból az is kiderül, hogy a mediátor gyakran a megállapodásban foglaltak megvalósításához is segítséget nyújt pl. a kapcsolatügyelet keretében szervezett találkozások megvalósítása során. Többször sor került az után követésre, amelynek keretében az eset alakulását követik nyomon a szakemberek. „A közvetítői eljárás alatt a mediátor nem lehet semleges résztvevő, hanem a gyermek érdekeit képviseli a szülők közötti konfliktusban. A mediációs folyamatban megengedett, hogy azt a szülőt erősítse, aki véleménye szerint jobban képviseli a gyermek érdekét. Mindeközben vigyáz arra, hogy az egyensúly a szülők között fennmaradjon. Mivel a szülők közötti megállapodást a mediátor aláírja, módjában áll ellenőriznie, hogy gyermekvédelmi szempontból kielégítő-e a felek megegyezése. Tulajdonképpen felel azért, hogy a létrejött megállapodás gyermekvédelmi szempontból helyes legyen.” (Nagy, 2011. 91.)

A gyermekvédelmi mediáció további sajátossága, ahogy a bemutatott esetekből is látszik, hogy szükség lehet pszichológus, igazságügyi vagy egyéb szakértő bevonására az eset kezeléséhez. Előfordulhat, hogy a mediációt fel kell függeszteni arra az időre, amíg a szakértői vélemény elkészül.

Amíg egy általános mediáció során a megállapodással véget ér a mediáció, addig a gyermekvédelemben gyakran további együttműködés valósul meg a gyermek érdekében. Ez lényeges különbség a gyermekvédelmi mediáció és az általános értelemben vett mediáció között. A kötetben bemutatott esetek alapján megállapítható, hogy a mediáció, mint konfliktuskezelő eszköz használata révén lényegesen csökkenthető az a veszteség, amit a gyerekek elszenvednek akkor, ha a külön élő szülővel való kapcsolattartás akadályoztatva van. A mediáció számos területen alkalmazható, a gyermekvédelemben azonban elengedhetetlenül fontos a szülők közötti megegyezésre való törekvés.

6. Felhasznált irodalom

- Balogh Erzsébet és mtsai (2015): Szociális képzések monitoring vizsgálata. Felsőfokú szociális képzések. Kutatási jelentés.
- Barcy Magdolna (2012): Konfliktusok és előítéletek. Oriold és Társai Kiadó, Budapest. <http://www.internetmediator.com/pg204.cfm> 2014.03.11.
- Benkő Brigitta (2009): Szociálpedagógus hallgatók a felsőoktatásban és a munkaerőpiacon. Doktori értekezés. Debreceni Egyetem
<https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/81128/ertekezes.pdf?sequence=5&isAllowed=y> 2014.11.25.
- Bucsi Gellértné (2003): Szociálpedagógus hallgatók egészség-kulturális magatartásának vizsgálata különös tekintettel a fizikai aktivitásra
http://phd.semmelweis.hu/mwp/phd_live/vedes/export/bucsy.m.pdf 2015.12.10.
- Budai István, Csoba Judit, Goldmann Róbert (2006): A szociális képzések magyarországi fejlődésének főbb állomásai. In Esély 17. évf. 2. sz. 49–70.
- Csizmadia Andor (1977): A szociális gondoskodás változásai Magyarországon. MTA Állam- és Jogtudományi Intézete, Budapest
- Eichsteller, Holthoff, (2012): The Art of Being a Social Pedagogue – Practice Examples of Cultural Change in Children’s Homes in Essex. Allithwaite: <http://www.thempra.org.uk/resources/literature-about-social-pedagogy/2015.01.15>.
- Esztergár Lajos (1934): A szociális képzés kérdése. Kultúra, Pécs
- Norm Friesen Panel on Klaus Mollenhauer & Forgotten Connections
<http://learningspaces.org/wordpress/wpcontent/uploads/2014/04/Mollenhauer.pdf> 2015.12.10.
- Gazsó Tibor (2012): Munkaerő-piaci helyzetkép. In Székely Levente (szerk.) (2012): Magyar Ifjúság 2012 Tanulmánykötet
http://kutatopont.hu/files/2013/09/Magyar_Ifjusag_2012_tanulmanykotet.pdf 2015.12.10.
- Geskó Sándor (2009): Mediáció helyi közösségekben. Módszertani Kézikönyv. Clone Design Kft. Budapest.

- Hadnagy József (2016): A csoportmunka sajátosságai a szociálpedagógusi munkában. In Szilágyi István (szerk.): Szöveggyűjtemény a szociálpedagógus képzés kurzusaihoz Líceum Kiadó, Eger
- Hämäläinen (2003): The Concept of Social Pedagogy in the Field of Social Work. *Journal of Social Work* 3 (1): 69-80.
- Herczog Mária (2001): Gyermekvédelmi kézikönyv. Kjk. Kerszöv Budapest.
- Kissné Dr. Korbuly Katalin (2009): A szociálpedagógus képzés összehasonlító elemzése. Kézirat.
- Klement Mariann (2016): Alternatív vitarendezési technikák alkalmazása oktatási színtereken. In Szilágyi István (szerk.): Szöveggyűjtemény a szociálpedagógus képzés kurzusaihoz Líceum Kiadó, Eger
- Kornbeck K., J., (2014): Convergence and divergence in conceptualising the professions of social work and social pedagogy and their professional education, and the question of Europeanisation : Germany, Denmark and Belgium (1989–2004) PhD thesis. <http://eprints.ioe.ac.uk/18563/2015.11.10>.
- Kozma Judit (2007): A szociális munka professzionalizációja a jóléti államokban IV.: Németország és Svédország 6. évf. 32. sz.
- Krémer András (2008): Alternatív vitarendezés és resztoratív eljárások az oktatásügyben. In új Pedagógiai Szemle, 58. évf. 6–7. sz. 189–199.
- Lovas Zsuzsa–Herczog Mária (1999): Mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés. Múzsák Kiadó, Budapest. 62-87. o.
- Mészáros István–Németh András–Pukánszky Béla (1999): Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe. Osiris Budapest
- Mollenhauer K., (1987): A szociálpedagógia eredete az ipari társadalomban. In Kozma Tamás-Tomasz Gábor (2000): (szerk.) Szociálpedagógia szöveggyűjtemény. Osiris Budapest 101–124.
- Nagy Krisztina (2011): „Bizonytalanok” és „Próbálkozók” A szociális képzések hallgatóinak karaktertípusai és a képzés jelentősége a szakmai szocializációban *Esély* 22. évf. 1. sz. 100–116.
- Nagy Márta (2011): Bírósági mediáció. Bába Kiadó, Szeged
- Natorp P.,(1925): Nevelés és közösség. In Kozma Tamás-Tomasz Gábor (2000): (szerk.) Szociálpedagógia szöveggyűjtemény. Osiris Budapest 49–57.
- Nohl H., (1928): Nevelési szándék az állami ifjúságvédelemben. In Kozma Tamás–Tomasz Gábor (2000): (szerk.) Szociálpedagógia szöveggyűjtemény. Osiris Budapest 57–62.

- Pik Katalin (2001): A szociális munkatörténete Magyarországon (1817–1990). Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest
- Rothman J., (2002) A közösségi intervenció megközelítései. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest
- Soós Zsolt (2005): A szociális munka alapjai. Comenius Oktató és Kiadó Bt, Pécs
- Sárkány Péter (2011): Szociálpedagógiai elméletek. Jel Kiadó, Budapest.
- Soós Zsolt (2011) Kihívások a szociálpedagógus képzések előtt
http://igyk.pte.hu/files/tiny_mce/File/news/2011/januar/dr_soos_zsolt_eloadasa.pdf 2015.12.15.
- Soós Zsolt (2012): Szociális munka módszerek alkalmazása a gyakorlatban – Szociális esetmunka. (szaklektorált elektronikus jegyzet), NYME, Apáczai Kar, Győr
- Sáriné Dr. Simkó Ágnes (szerk.) (2006): A mediáció – A közvetítői tevékenység. Budapest HVG-ORAC
- Social Pedagogy and Critical Theory: A Conversation with Hans Thiersch Daniel Schugurensky*, Arizona State University International Journal of Social Prdagogy 2014. 3. v. 1. sz.
- Somfai Balázs (2009): Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga. HVG ORAC Kiadó, Budapest
- Schlieper F. (1964): A szociális nevelés értelme és a szociálpedagógia feladatköre. In Kozma Tamás-Tomasz Gábor (2000): (szerk.) Szociálpedagógia szöveggyűjtemény. Osiris Budapest 62–77.
- Stephens P., (2013): Social Pedagogy Heart and Head Studies Comparative Social Pedagogies and International Social work and Social Policy Vol. XXIV.
- Storo J., (2013) Practical Social Pedagogy. Policy Press, Bristol
- Strasser F.–Randolph P. (2005): Mediáció. A konfliktusmegoldás lélektani aspektusai. Budapest: Nyitott Könyvműhely Kiadó
- Szöllősi Gábor (2000):A gyermekjóléti szolgáltatás előzményei, közpolitikai kapcsolata és funkciói Család, Gyermek Ifjúság 9. évf. 4.sz. 12–23.
- Szőke-Milinte Enikő (2006.): Konfliktuskezelés és pedagógusmesterség. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest
- Thiersch H., (1994): Szociálpedagógia és neveléstudomány. In Kozma Tamás–Tomasz Gábor (2000): (szerk.) Szociálpedagógia szöveggyűjtemény. Osiris Budapest 213–225.

- Tordainé Vida Katalin (2005): A magyar szociálpedagógia. In. Tordainé Vida Katalin (szerk.): Ifjúság, munka, kultúra Vitéz János Római Katolikus tanítóképző Főiskola Tudománynapi Kötetei, Esztergom
- Tóth Edit (2006) A terepgyakorlatok hatása a szakmai identitás alakulására a szociálpedagógus képzésben. In Esély 17. évf. 1. sz. 30–47.
- Tuggener H. (1971): Szociális munka. In Kozma Tamás-Tomasz Gábor (2000): (szerk.) Szociálpedagógia szöveggyűjtemény. Osiris Budapest 77–101.
- Varga Szabolcs (2009): Alternatív konfliktusmegoldási lehetőségek a szervezetek gyakorlatában. Doktori Disszertáció, Nyugat-Magyarországi Egyetem Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola
- Veroszta Zsuzsanna (2013): A Diplomás Pályakövetési Rendszer eredményei 2013 Gyorsjelentés Educatio Nonprofit Kft Felsőoktatási Osztály 2014. március
http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/DPR_gyorsjelentés_2013.pdf 2015. 03. 10.
- Zastrow C. (1982): A szociális munka közösségi gyakorlata. In Gosztonyi Géza (szerk.) (1994): A szociális munka elmélete és gyakorlata Községi szociális munka. Semmelweis Kiadó, Budapest. 219–258.

Felhasznált jogszabályok

331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról.

15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről.

149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról (Gyer).

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről

www.felvi.hu/diploman_tul/karriertervezes/alapszakok_karrierlehetosege/!Szakleirasok/index.php/szakleirasok/szakleiras_konkret?szak_id=94&kepes=A&sz=tapasztalat 2015.04.23.

http://mediacio.forum.ofi.hu/e-learning/lecke7_lap2.html#hiv6 2016.01.05.

DUPress